

GAIRĖS

2012 gegužė

Nr. 5(214)

GAIRĖS
ISSN 1392-0251

Mėnesinis
visuomenės gyvenimo,
politikos, kultūros
ir istorijos žurnalas
Leidžiamas
nuo 1994 metų

Vyriausiasis redaktorius
Algis Kusta

Redakcija
Gediminas Dubonikas
Vaclovas Paulauskas

Autoriai
Algimantas Brazaitis, Jolanta Bielskienė,
Dobilas Kirvelis, Gintaras Mitrulevičius,
Vytenis Paulauskas, Jonas Rudokas,
Lidija Šabajevaitė

Maketavo *Gražina Majauskienė*

Redakcijos adresas:
Laisvės pr. 60 (10 aukštas), 05120 Vilnius.
El.p.: musugaires@gmail.com
tel. 241 82 03, 242 88 03
Faksas 241 77 98.

Leidžia UAB „Mūsų gairės“

Pasirašyta spaudai 2012 05 18. SL 971.
Formatas 60x84/8. Ofsetinė spauda. 6 sp. lankai.
Kaina 3,50 Lt (su PVM).

Spausdino AB „Spauda“
www.spauda.com
Laisvės pr. 60, 05120 Vilnius.

Tiražas 1500 egz.
© „Gairės“

TURINYS

■ POŽIŪRIS

<i>Algis Kusta</i> . Gegužės variacijos gairių tema	2
<i>Vaclovas Paulauskas</i> . Šešėlinė ideologija stipresnė už šešėlinę ekonomiką	3
<i>Birutė Vėsaitė</i> . Krizei paaukota jaunoji karta	5

■ TEMA

<i>Gediminas Dubonikas</i> . Lietuvos užsienio politika: quo vadis?	6
<i>Aloyzas Sakalas</i> . Ar dar ne laikas galvoti apie prezidento rinkimus?	12

■ DEMOS KOMENTARAS

Nelygybė, skurdas ir socialinė politika Europoje ir Lietuvoje	15

■ VALSTYBĖ

<i>Arvydas Guogis</i> . Gerovės valstybė: kurti, palaikyti ar naikinti?	18
<i>Vytenis Paulauskas</i> . Gerovę kurti trukdo... pensininkai?	21
<i>Petras Eidukevičius</i> . Kokių kandidatų mums reikia į Seimą?	23

■ TĖVYNAINIAI

<i>Viktoras Černyšukas, Jonas Rumša</i> . Lietuva ir ukrainiečiai: amžių išbandytas bendras gyvenimas	24

■ GYVENIMAS

<i>Juozas Stasinas</i> . Žmogus, auginęs meilės ir dvasingumo medį	27
<i>Ipolitas Skridla</i> . Gegužė – spaudos mėnuo be spaudos šventės?	29

■ NUOMONĖS

<i>Gediminas Griškevičius</i> . Kodėl lietuvis jau bėga nuo lietuvio?	30
<i>Antanas Krūvelis</i> . Labiausiai mums trūksta išmintingo valdymo	33

■ SVETUR

<i>Gediminas Dubonikas</i> . Lietuviai D. Britanijoje: romantika, ne kvalifikuotas darbas ir vieatvė stiprios profesinės sąjungos stiprina ir valstybę	34

■ ISTORIJOS AIDAI

<i>Jonas Rudokas</i> . Generolų byla, paveikusi pasaulio istoriją	40

■ MŪZŲ SVETAINĖ

Žurnalistų poezijos knyga	44

■ GAIRIŲ PAŠTAS

Skaitytojų laiškai	46

Gegužės variacijos gairių tema

Algis KUSTA

Du mūsų mėnesiai prasideda šventėmis. Pirmoji naujų metų diena veria naujus viltingus laiko horizontus, gegužės pirmoji diena pilna simbolių – tai ir seniausios Lietuvos partijos – socialdemokratų – įkūrimo diena, tai ir mūsų tapsmo Europos Sąjungos dalimi diena. Gegužės pirmoji – tarptautinė darbo šventė, nuvilnijanti per pasaulį raudonų vėliavų maištingom eisenom. Lietuvoje ji kai kam vis dar kelia abejonių dėl savo prigimties ir paskirties, kai kam atrodo nereikalinga arba nebereikalinga. Vienas didelio laikraščio komentatorius taip ir sako: viskas jau iškovota, meskim vėliavas po stalą, aš prie jo dabar rašau, o ne švenčiu... Ne, ne viskas iškovota, nes dėl darbo ir tinkamo atlyginimo už jį reikia nuolat kovoti – tokia yra profesinių sąjungų veiklos gairė. Neperseniausiai EP nario J. Paleckio surengtoje diskusijoje apie emigracijos priežastis ir pasekmes ne vienas dalyvis kalbėjo pasigendantis Lietuvoje civilizuotų darbavio ir darbuotojo santykių. Taip, darbininkų judėjimas yra pasiekęs, kad darbo diena būtų 8 valandų. Bet ji Lietuvoje daugelyje privataus sektoriaus įmonių trunka žymiai ilgiau. Išnaudojimas, net ir tautinis, kaip ir daugiau esančių įtampų dalykų, daro žmogų nesaugų. O toks žmogus tampa įtarus, gūžiasi savyje arba eina į minią. O su minia, kaip žinome iš praeities ir kaip dabar matome, visko

būna. Jos gairės labai ribotos – kas nesutinka su ja, yra pasmerktas kaip priešas.

Žinomas kultūrologas Tomas Venclova prisipažįsta, kad Lietuva dažnai jam palieka gana bjaurų tamsaus, menkomis vertybėmis gyvenančio, provincialaus krašto įspūdį, krašto, kur „visad buvo buožiškas, valstietiškas požiūris, milžiniškas **materialinių** (paryškinta mano - A.K.) vertybių pasiilgimas: gėrybės turi būti tuoj pat, be kalbų, ir jei aš jų neturiu, esu pralaimėjęs ir nelaimingas“. Lietuvoje gyvenantis švedų žurnalistas J. Ohmanas čia dar pasakytų, kad lietuviams būdingas baudžiauninkų ir partizanų mentalitetas. Deja, labai dažnai tas partizanų kovingumas išvirsta į bjaurią neapykantos kovą prieš kitaip manantį. Tas nepakantumas, kaip ir godumas, egoizmas, ir yra mūsų „vidaus priešas“, kurio kai kas ieško. Priešas mumyse – ir ne už vartų, į kurį, dažniausiai įsivaizduojamą, stengiasi kreipti mūsų mintis viena teisingoji, o iš tikrųjų klastingoji, partija. Nes nukreipus mintis į šoną, mažiau minčių lieka tam, kas yra svarbu pačioje valstybėje. Taip hipnotizuojama visuomenė, atimant iš jos modernios valstybės kūrimo gaires.

Gegužė mums primena baisų jį karą ir pergalę prieš tamsos jėgas, tarsi sakydama, kaip svarbu sugyventi tautoms ir valstybėms santarvėje, o jos garantija yra tapęs unikalus susivienijimo projektas Europos Sąjunga. Taip, ji nėra ideali, bet ar šiame rūsčiame religijų ir godumo suskaldytame pasaulyje rastume jai alternatyvą?

Rajoninio laikraščio pirmame puslapyje mačiau spalvotą nuotrauką: prie senų laikų motociklo – nacių uniforma apsirengę jaunuoliai. Atseit, tai antikvarinių mašinų klubo nariai. Motociklas, be abejo, vokiškas. Reikia, aišku, ir atitinkamos uniformos. Bet kodėl ji taip šauniai demonstruojama, ir kodėl tokia nuo-

trauka demonstratyviai spausdinama pirmame laikraščio puslapyje? Na, palaikykime tai žurnalistų pomėgiu ieškoti sensacingesnių, skaitytojų dėmesį patraukiančių dalykų. Bet kodėl kasmet matome žygiuojančius jaunuolius su raiščiais, ant kurių matyti nacistinius simbolius primenančių ženklų?

Lietuvos televizija šį mėnesį rodo prancūzų sukurtą dokumentinį filmą „Antrasis pasaulinis karas“. Šis filmas primena, kokia baisi savo nuožmumu yra praktikoje įgyvendinta nacizmo ideologija, kokia ji negailestinga žmogaus gyvybei. Filmą vertingas ir tuo, kad jame matome iki šiol mums mažai žinomų karo veiksmų Vakarų Europoje. Apskritai istorija dabar mums atsiveria naujais puslapiais, kurie ilgą laiką buvo baltos dėmės, deja, dažnai jos dažomos vėl viena spalva.

Ši gegužė kiek pakeitė ir Europos spalvą. Prancūzijos prezidentu tapo socialistas Fransua Olandas, socialdemokratams puikūs parlamentinių rinkimų rezultatai Serbijoje, vietinių rinkimų rezultatai – Vokietijos žemėse, Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, kairieji po Danijos, Slovėnijos perėmė valdžią Rumunijoje, Olandijoje.

Daugiaprasmiš, daugiažiedis, daugiaspalvis mėnuo, ta mūsų gražioji gegužė.

Gegužė, Seimo terminais kalbant, baigiasi ir mūsų žurnalo pavasario sesija. Susitikime po dviejų mėnesių. Tikimės, kad šis laikotarpis neatitolins nuo mūsų skaitytojų, bičiulių. Kas buvo užsiprenumeravęs „Gaires“ pusei metų, tikimės, pratęs prenumeratą, paakinkime ir pažįstamus. Kuo daugiau bus prenumeratorių, tuo stipriau laikysis mūsų žurnalas, vienintelis kairiosios krypties periodinis leidinys Lietuvoje. Gairės yra reikšmingos žmogaus gyvenime.

Iki susitikimo rugpjūtį. Gražios vasaros, mielieji skaitytojai. ■

Šešėlinė ideologija stipresnė už šešėlinę ekonomiką

Vaclovas PAULAUSKAS

Vienam žymesnių konservatorių Arvydui Vidžiūnui antrą kartą Lietuvos Seimas atėmė imunitetą. Ir vis už eismo taisyklių pažeidimus. Pirmą sykį rasta šiek tiek per daug alkoholio promilių, o antrą – greičio. Abu kartus nepadarė avarijų – neišvartė šviesoforų ir tvorų, nepartrenkė žmonių, taigi, ir didelio skandalo nėra. Juo labiau, kad pažeidėjas sąžiningai prisipažino, pareiškė, jog gailisi dėl to, kas atsitiko. Liko tik sutvarkyti „formalumus“, paskirti įstatymais numatytą baudą. Neteko girdėti, kad ir rinkėjai būtų sujudę: „Nereikia mums tokio atstovo!“. Jei gu A.Vidžiūnas ir vėl balotiruotųsi savo apygardoje, tai šie prasižengimai jam tikrai nepakenktų. Priešingai – kai kam jis atrodytų visai šaunus savas vyrukas. Tokia yra šešėlinės ideologijos nuostata, kurios laikosi daugelis Lietuvos žmonių, nors oficialioji ideologija eismo taisyklių pažeidimus smerkia, ir tas smerkimas yra įteisintas atitinkamais įstatymais ir sankcijomis. Gaila, kad mūsų politologai šio fenomeno plačiau nenagrinėja.

Sakoma, kad ekonomika ir ideologija visada eina greta. Tad jeigu yra šešėlinė ekonomika, tai yra ir šešėlinė ideologija. Kol kas visa, kas

nesutampa su oficialiąja ideologija, dažniausiai aiškinama „praeities atgyvenomis“, atseit tokią nuomonę suformavo tarybinis laikotarpis – okupacijos metai. Bet praėjo geri du laisvės dešimtmečiai! Daug kas pasikeitė – pasikeitė ekonomika, pasikeitė ir žmonių nuostatos į daugelį dalykų. Paskutiniaisiais tarybiniais metais Vakaruose mums viskas atrodė tik gerai ir labai gerai – džiaugėmės kiekvienu blizgučiu, kiekvienu laisvu žodžiu, nauju požiūriu į kasdieninį gyvenimą, istoriją ir politiką. Iki M.Gorbačiovo persitvarkymo laisvai šnekėti ir džiaugtis galėjome, kaip buvo sakoma – tik savo virtuvėje. Tokia buvo šešėlinė ideologija, nes apie tai niekur nebuvo galima viešai kalbėti ir rašyti. Dabar į daugelį dalykų žiūrime kitaip – nebedieviname (nors niekas nedraudžia) nei džinsų, nei roko, nei visokių gražių buitės dalykelių – paprasčiausiai jie yra ir tiek.

Anais laikais mums atrodė, kad bedarbystė – komunistinės propagandos išpūstas reikalas, dabar patys pajutome, kai reikia krautis lagaminą ir važiuoti duonos ieškoti į svečias šalis. Atsirado ir nauji tabu, kurių negalima kritikuoti ir kurių negalima girti ar kuo abejoti. Aš čia net neminėsiu, jūs patys puikiai žinote, už ką konfiskuojami kompiuteriai, už ką kai kurie Nepriklausomybės Akto signatarai, Seimo nariai ir neparlamentinių partijų veikėjai vaikščioja po teismus. Taigi, su laiku keitėsi ir šešėlinė ideologija, bet kai kas išliko ir iš senų laikų. Štai, kad ir požiūris į mirties bausmę: daugelio Europos šalių politologai sutinka, jos gyventojų dauguma pasisakytų už mirties bausmę ypač žiauriems recidyvistams, tačiau oficialioji ideologija neleidžia. Taip ir koegzis-

tuoja du požiūriai į tą patį reiškinį, kol kas nepereidami į politinę kovą. O štai nacionaliniai klausimai, ilgą laiką nutylimi ir visai glostomi oficialios ideologijos, suvešėjo šešėlinėje ideologijoje ir ištrūkė į viešąją erdvę tapo rinkimų kovų įrankiais ne vienoje senosios demokratijos šalyje. Tai rodo, kad ne viską galima užspaudus nuslopinti ar išlaikyti šešėlyje.

Ideologinę kovą sunkiau laimėti negu karinę ar ekonominę. Pokario metais valdžia stengėsi užspausti bet kokias galimybes reikštis kitokiai nuomonei, negu oficialioji: slopino užsienio radiją, neleido įvežti „ideologiškai žalingų“ knygų, iš seniau užsilikusias sunaikino ir uždarė į specialiuosius fondus, visoje žiniasklaidoje buvo griežčiausia cenzūra, tačiau kitokia nuomonė egzistavo šešėlyje. Kitą ideologiją neretais atvejais slapta išpažino ir aukščiausios valdžios pareigūnai, nors dirbo ir viešajame gyvenime elgėsi pagal oficialios ideologijos normas. Tik taip galima paaiškinti staigų tautos vienybės atsiradimą atgimimo laikotarpiu: kas slėpėsi šešėlyje, išėjo į saulę ir sulėdė visų žmonių širdis.

Tai kodėl dabar tos širdys nekenčia viena kitos? Iš kur toks prieštara-vimas tarp valdžios ir didesnės tautos dalies? Žmonės išskyrė laisvoji rinka: vienus iškėlė į laimės viršūnes, kitus nustūmė į civilizacijos pakraščius ir privertė išvykti iš tėvynės, vieni susikrovė turtus, kiti kelionės lagaminus. Kraštutinumus galėtų bent kiek suartinti socialiai teisingesni mokesčiai. Bet tai nerūpi nei valdžiai, nei liberalizmo ideologiją propaguojančiam Laisvosios rinkos institutui. Pastarasis kaip tik siūlo mažinti socialines išlaidas ir mažinti mokesčius, kone visai jų atsisakant. ►

► Kasmet organizuojamas spektaklis – po miestą vaikiojamas neva mokesčių akmuo. Tai didžiausia moralinė parama tiems, kas vengia mokėti mokesčius. Mokesčių mažinimą laisvoji rinka atkakliai siūlo kaip geriausią būdą panaikinti ar bent sumažinti šešėlinę ekonomiką. Bet gyvenime gaunamas visai priešingas rezultatas.

Mokesčių, kaip didžiausios blogybės, įvaizdžio kūrimas tik stiprina šešėlinę ideologiją, kuri pateisina šešėlinę ekonomiką – pajamų slėpimą, atlyginimus vokeliuose, kontrabandą ir net korupciją. Jeigu mokesčiai toks blogas dalykas, tai kiekvienas jų išvengiantis yra šaunuolis ar net rezistentas. Dirbti šešėlinėje ekonomikoje, naudotis jos paslaugomis – savaime suprantamas ir ne smerktinas reikalas. Pirkti aiškiai žinomą vogtą daiktą mažai kas ryžtųsi. Ne todėl, kad išaiškėjus daiktą prarastum, bet todėl, kad sąžinė pakuždėtų. Tuo tarpu pirkti kontrabandines cigaretes, alkoholį ar dar ką nors – visai ne gėda ir ne nuodėmė. Visuomenėje vyrauja tokia nuostata – tokia ideologija. Viešojoje apklausoje dažnas pripažintų, kad kontrabanda nėra geras dalykas, bet neoficialiai – mažai kas bepasmerktų.

Laisvosios rinkos ideologija – bankrotų ideologija. Vieni gaminotojai stiprėja ir lobsta kitų gamintojų bankroto ir plačiųjų vartotojų masių bei visų neturtingųjų diržų veržimo sąskaita. Kas atsidūrė valdžios viršūnėse ar turtingųjų gretose – niekina neturtinguosius. Tai būdingiausias Lietuvos elito bruožas. Antai, matyt, prakutęs apžvalgininkas Andrius Užkalnis nė nemirktelėjęs tvirtina, kad jo, kaip turtingųjų atstovo, vaikams tarnaus neturtingųjų vaikai. Vytautas Landsbergis „Lietuvos žiniuose“ (šių metų gegužės 12 d. Nr.109) veteranams maitintis palieka tik tarybines dešreles. Tai toks dešiniųjų „socialinis teisingumas“. O jei apie socialinės atskirties mažinimą prasižiosi, tai koks nors „Verslo žinių“ apžvalgininkas Rytas Staselis kaip kirviu nukirs, kad į valdžią veržiasi ideologiniai bankrotai: „Taigi ką gali pasakyti Lietuvos kairieji – socialdemokratai su darbiečiais, žadantys po rinkimų for-

muoti Vyriausybę? Portalo „Delfi“ rubrikoje „Politiko akimis“ jų lyderiai skelbia: „Žlugdome savus, bet skatiname kaimynų ekonomiką“, „Krizei paaukota jaunoji karta“, „Lietuvos valdžia atitrūko nuo realaus gyvenimo“. Išvis gražiausia valstybės socialinių santaupų švaistymo čempionės Vilijos Blinkavičiūtės opuso antraštė – „Pasakos ir realybė apie išlaidavimą ir taupymą“. Viskas girdėta, sena, banalu, net nesinori atsiversti paskaityti. O atsivertus – dar blogiau.“ Dešiniųjų ideologams ir jų ginklanešiams tikrai bloga, jei ima plūstis pusiau išgirdę, kad kairiųjų rūpesčiu didinamos pensijos ar reikalaujama bent kiek pakelti minimalų atlyginimą. Dešiniųjų kinkos sudrebėjo ir išgirdus, kad Prancūzijos prezidentas bus socialistas. Iš daugelio straipsnių Lietuvos laikraščiuose tuoj po rinkimų ėmė sunktis nepasitenkinimo gaidelės, nors prancūzų nedrįsta taip koneveikti, kaip Lietuvos kairiųjų.

Lietuvos kairiuosius ir dešiniuosius bei jų elitą skiria ir požiūris į kaimyninę Rusiją. Kairieji nori oraus lygiavėrio ir lygiateisio ekonominio bendravimo, aštrius istorijos klausimus paliekant istorikams ir netraukiant jų į kasdieninę propagandą ar partijų tarpusavio kovas. Dešinieji viską daro priešingai norėdami patenkinti savo ambicijas ir mobilizuoti kompleksuotą elektoratą. Jų akyse Rusija – pasaulinė pabaisa, nuolat kelianti grėsmę Lietuvai. O štai nekompleksuoti pačių rusų inteligentai mato visai nusilpusią savo valstybę ir ne šviesią jos ateitį: „...pradedant Ryga, jau nekalbant apie Varšuvą, jūs nerasite nė vieno rusiško smeigtuko, paprasčiausiai nerasite, – sako žurnalo „Iskusstvo kino“ („Kino menas“) vyriausiasis redaktorius Danijilas Dondurėjus. – Mes nemokame juos gaminti (tuos smeigtukus). Jūs rasite, na, nežinau, kažkokį energijos šaltinių kiekį ir neapdirbtą metalą, ir dar ko nors, medienos, ir viskas. Jūs rusų rankomis padaryto daikto niekur nerasite. Ir tai reiškia, rusų civilizacijai galas, todėl, kad ji pasaulyje nekonkurencinga. Ir tendencija tik didės. Ir daugybė ekonomikos problemų.

Tiksliau taip: tų ekonominių problemų, ant kurių laikosi ta pati kultūra, kuri yra visų svarbiausia. Visos tos problemos kaupsis. Jūs žinote, kad prieš Pirmąjį pasaulinį karą daugiausia mūrinių namų buvo statoma Maskvoje. Jūs žinote, kad pas mus nebuvo kortelių pirmaisiais metais iki 1916 metų galo, todėl, kad mes buvome galingiausia šalis. Jūs žinote, kad pagal kultūrą mes buvome įžymiausia Europos šalis. Todėl, kad tai padarė Stolypinas savo reforma. Ir kur visa tai dingio?“

Neseniai Vytautas Landsbergis davė naują startą žodžių mūšiui su Rusija, kartu, kaip priimta sakyti mūsų politinėse batalijose, duodamas suprasti, kad iš didelio karo išeina šnipštas. Jau ir kompensacijos už okupaciją, dėl ko tiek metų kovota iki gerklės užkimimo, esą pakaktų gal simbolinės (suprask: vieno lito, kaip iš rašytojo Vytauto Petkevičiaus vaikų). Kitokios nuomonės griežtai smerkiamos, jos gali egzistuoti tiktai šešėlinėje ideologijoje, kas yra priimtina didesnei Lietuvos gyventojų daliai – žmonės žino, bet tyli. Kaip sakoma, paprasti piliečiai daug geriau supranta esmę ir savo istoriją, negu kai kurie elito didžiaviriai. Antai Gintaras Aleknonis kalba apie Sniečkaus kompleksą, kad šis Kalantos susideginimą ir aplink tą įvykį buvusį bruzdėjimą anuomet Maskvai nupiešęs kaip eilinį chuliganų pasisiautėjimą. Sniečkus nebuvo beprotis. Jeigu jis būtų pranešęs, kad Kaunas sukilo dėl nepriklausomybės ir laisvės, tai pats būtų netekęs posto ir pusė Kau-no būtų sukišta į kalėjimus.

Taip ir egzistuoja per dvidešimt metų į dvi dalis padalinta Lietuva, dvi ideologijos – viena fasadinė, kurią išpažįsta dešiniuojujantis elitas, atitrūkęs nuo realijų ir nuo tų, kurie sunkiu darbu pelnosi rupią duoną, kita – kurią mato arti žemės ir nelengvos tikrovės esantys žmonės. Tiksliau sakan- tie žmonės ir yra tikrovė, likusi šešėlyje. Jie su savo pasaulio matymu negali pasirodyti naujuose rūmuose. Bet jie yra. Ir rūmams ateis kada nors šiandien tyli, bet žino, ką kada nors ištylės. ■

Krizei paaukota jaunoji karta

Birutė VĖSAITĖ

Seimo narė

Jauni žmonės yra ypač jautrūs ekonominiam šokui. Jie yra paskutiniai samdomi ir pirmieji atleidžiami iš darbo. Jaunimo nedarbas susijęs su socialiniu nesaugumu, skurdu, nusivylimu politika ir demokratija bei emigracija.

Ar Europa yra kontinentas jauniems žmonėms? Ar bus iš ko mokėti pensijas senjorams, neaprūpinus darbu jaunimo? Ar Europa gali augti ir klestėti be jaunų žmonių indėlio? Šie klausimai kilo Europos parlamentų nariams Europos Taryboje svarstant jaunimo nedarbo klausimus.

Europos veidas labai greitai ir radikaliai keičiasi. Europa labai sparčiai sensta ir traukiasi dėl mažo gimstamumo ir ekonominės emigracijos. Jaunimas nuo 15 iki 29 metų sudaro 20 proc. visų Europos gyventojų. Prognozuojama, kad 2015 m. jaunimo bus tik 15 proc. Kai tuo tarpu vyresnių nei 65 metų žmonių bus dvigubai daugiau nei dirbančiųjų. Pagrindinės šios demografinės žiemos pasekmės yra tai, kad jaunimas tampa mažuma ir jo balsas demokratinėje sistemoje tampa vis silpnesnis.

Kita vertus, išlaidos pensijoms tampa neproporcingai didelės ir pensinės sistemos ateitis tampa la-

bai problematiška.

ES šalyse 22,4 proc. jaunų žmonių yra bedarbiai, kai bendras nedarbo lygis sudaro 10 proc. Ilgalaikis jaunimo nedarbas yra tikra socialinė ir ekonominė trauma jaunam žmogui. Nėra darbo, nėra ir pajamų, nėra galimybės įsigyti būstą ir kurti šeimą. Dėl šios priežasties dramatiškai mažėja gimstamumas.

Tie jauni žmonės, kuriems vis dėlto pavyko įsitvirtinti darbo rinkoje, dirba ilgesnes darbo valandas nei jų tėvai savo jaunystėje, todėl vis mažiau laiko lieka motinystei bei tėvystei. Vaikų mažiau gimdoma ir iš baimės prarasti darbą ir sugadinti karjerą.

Nors dabartinė jaunoji karta yra geriau išsilavinusi nei prieš tai gyvenusios kartos, jaunų europiečių gyvenimo standartai yra žemiausi nuo 2-ojo pasaulinio karo.

Nedarbas jaunimui sukelia depresiją, yra prastos sveikatos, aukšto nusikalstamumo ir savižudybių priežastis. Kita vertus, jauni ir ambicingi žmonės ieško galimybių kitose šalyse, ten kuria šeimas, dar labiau blogindami senutės Europos demografinės perspektyvas. Būdami emigrantais jie yra dar labiau pažeidžiami, puola į progresuojančią politinę apatiją, o tai kelia grėsmę Europos demokratiniams pagrindams. Paskutinė emigracijos banga yra skaudi visai Europai, tačiau didžiausius nuostolius patyrė Baltijos ir Viduržemio jūros šalys.

Ji ypatinga tuo, kad emigruoja universitetus baigęs jaunimas, o tai reiškia, kad prarandamos investicijos į jų išsilavinimą, taip pat šalių konkurencingumo galimybės ateityje. Pagal jaunimo nedarbo lygį Lietuva yra tarp čempionų – 5 vietoje po Ispanijos, Graikijos, Slova-

kijos ir Portugalijos, o tai kelia daug klausimų apie politikos racionalumą ir taupymo priemones tvarkan-tis su krizės pasekmėmis.

Jaunimo problemos bumerangu atsilieps tiek visam Europos žemynui, tiek ir Lietuvai. Jau šiandien darbdaviai sunkiai randa reikiamos kvalifikacijos darbuotojų.

Mūsų šalis sensta dar sparčiau nei kitos ES šalys. Dabar beveik kas penktas Lietuvos visuomenės narys yra pagyvenęs ar senas žmogus. Pirmą kartą Lietuvos demografinėje istorijoje senyvo amžiaus žmonių yra daugiau nei vaikų.

Kitas Lietuvai būdingas bruožas – senėjimo feminizacija. Jau dabar vyresnių nei 70–75 metų moterų yra 21 proc. daugiau nei šio amžiaus vyrų.

Jeigu nenorime, kad po 20 metų Lietuva taptų skurstančių močiūčių kraštu, priemonių reikia imtis jau dabar. Socialdemokratai siūlo Lietuvai naują darbotvarkę jaunimo politikoje – sugrąžinti pramonę kaip darbo vietų kūrimo šaltinį, kelti algas, sukurti paskatas derinant darbinę veiklą ir šeimos gyvenimą, smarkiai mažinti mokesčius vaikus auginančioms šeimoms. Reikia skubiai pakeisti darbdavių požiūrį į samdomus jaunus žmones ne kaip į baudžiauninkus, bet kaip į partnerius, kurių santykiai grindžiami abipuse pagarba, skubiai išspręsti profesinės praktikos problemą.

Teisingesnis pajamų paskirstymas, solidarumo tarp kartų atkūrimas, biurokratinių barjerų šalinimas, jaunimo verslumo skatinimas, pagaliau jaunų žmonių įtraukimas į valstybės valdymą – tai uždaviniai būsimai Lietuvos vyriausybei. Po-kyčių reikia jau dabar. ■

Lietuvos užsienio politika:

Užsienio politika yra kiekvienos valstybės vienas svarbiausių prioritetų. Nuo santykių su kitomis šalimis dažnai priklauso daug įvairių vidaus ir išorės gyvenimo sričių. Todėl netgi nedidelės valstybės, neturinčios naudingų iškasenų, stiprios pramonės ar galingo karinio potencialo, sumanios diplomatijos dėka ne kartą buvo iškilusios į pasaulinį valstybių Olimpą.

Lietuva – ne išimtis. Dar viduramžiais ne tik kardu, bet dažniau sumanių vadovų toliaregiškomis pastangomis tapome galinga šalimi, kurios politinėje valioje buvo daugelio tautų gyvenamos žemės. Žvelgiant iš dabarties pozicijų, apie tokius laikus galima tik pasvajoti. Nors Lietuva pasiekė itin svarbių euroatlantinių tikslų, pastaruoju metu iškyla įvairių keblumų santykiuose ne tik su Rytų kaimynėmis, bet netgi su Vakara.

Gediminas DUBONIKAS

Prioritetai keičiasi

Nepriklausomos Lietuvos užsienio politikos raida prasidėjo prieš porą dešimtmečių. Atkurdami valstybę, intensyviai siekėme tarptautinės paramos ir pripažinimo. Tai buvo neabejotinas prioritetas, neužmirštant ir santykių su kaimynais, visų pirma. demokratijos keliu pasukusios Rusijos.

Tai, kad sugebėjome rasti bendrą kalbą ne tik su Vakara, tapti tarptautinių organizacijų nare, bet ir daugmaž susišnekėti su Maskva – su šalimi, kuri daug kam vis dar asocijuojasi su skriaudomis, sukurti gan gerus diplomatinis santykius, atnaujinti ekonominį bendradarbiavimą, buvo didelis mūsų laimėjimas keliais pirmaisiais nepriklausomybės metais.

Po šio etapo ėjo euroatlantinės integracijos siekis. Kaip pabrėžia dauguma analitikų, noras įstoti į šias organizacijas buvo unikalūs ir tuo, kad netgi suvienijo nuolat besipešančius Lietuvos politikus. Mūsų diplomacija žengė ir kitomis kryptimis. Pavyzdžiui, pavyko sukurti labai gerus santykius su Lenkija. Atrodė, kad Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimas yra tarsi atvirkštinis procesas is-

torinei konfrontacijai, XX a. pirmoje pusėje buvusiai dviejų tautų santykių sinonimu.

Lietuva siekė ne tik stebėti, bet ir dalyvauti tarptautiniuose reikaluose. Dalyvavome taikos misijose, siekėme veikti kaimyninių valstybių erdvėje. Demokratiją, bent jau teorinę, nešėme ir kita kryptimi. Prisijungėme prie JAV karinių misijų, nors jų teisėtumas ir buvo gan abejotinas, Lietuvą kritikai vis dažniau ėmė vadinti amerikiečių politikos vasale regione.

Kad ir kaip būtų, euroatlantinius tikslus pasiekėme. Tai yra neabejotinas laimėjimas. Kiek prasčiau sekėsi Ukrainoje, Baltarusijoje, nepavyko aplenkinti ir lėtųjų estų, sėkmingai nukreipusių savo diplomatinės ir socioekonominės pastangas Skandinavijos kryptimi.

Nauja kryptis nepasiteisina?

Pastaruoju metu Lietuvos užsienio politika vėl turi naują pobūdį. Pasikeitus prezidentams, pasikeitė ir prioritetai. Tačiau jie nėra taip lengvai apibrėžiami. Pavyzdžiui, kaden-cijos pradžioje buvo skiriamas didelis dėmesys santykiams su Baltarusija. Ir anksčiau Lietuva skyrė tam nemažai pastangų, tačiau pozicija buvo gan kategoriška. Nauja kryptis gi rodė dialogo siekį su šia valstybe. Baltarusija taip pat buvo gerokai susidomėjusi

galimu bendradarbiavimu, mūsų šalyje lankėsi netgi autoritarinis kaimyninės šalies prezidentas. Toks Lietuvos užsienio politikos pasikeitimas gerokai nustebino ne vieną. Europai kritikuojant Minską Lietuvos pozicija nebuvo lengvai suprantama. Tačiau kai kurie analitikai pastebėjo, kad galbūt dialogo, o ne konfrontacijos ir nuolatinės kritikos būdu Lietuva bando pakeisti Baltarusijos vidaus politiką ir suartinti šią tautą, kažkada buvusią mūsų politinės valstybės – LDK dalimi, su Europa.

Be to, čia buvo galima įžvelgti ir pragmatiškesnę pusę. Lietuvos pramonė ir netgi darbo ieškančius žmones labai vilioja plati ir daug galimybių teikianti Baltarusijos rinka. Todėl kai kas teigė, kad toks mūsų užsienio politikos kursas yra labai logiškas ir daug naudingesnis Lietuvos interesams nei anksčiau užimta kategoriška pozicija.

Tačiau ne tik santykiai su Baltarusija stebino pokyčiais. Bendravimas su strateginiu partneriu – JAV taip pat pasikeitė. Anksčiau Lietuva netgi buvo kiek pašiėpiama dėl per didelio prielankumo amerikiečių politikai, o dabar daug ką nustebino prezidentės atsisakymas vykti į susitikimą su JAV prezidentu, viešiniu Europoje.

Su Rusija taip pat bandyta intensyvuoti bendravimą, tačiau aktyvesnė Rytų politika rezultatų davė nedaug.

quo vadis?

Baltarusijos valdžia, aktyviai persekiojanti opoziciją, tik padidino ES nepasitenkinimą, o Lietuva, kaip ES narė, negalėjo vykdyti atskiros užsienio politikos. Santykiuose su Rusija didesnio postūmio taip pat nesimato.

Ne tokie akivaizdūs santykiai su JAV, aišku, dar nereikia realaus pablogėjimo. Tačiau bendravimas su kita strategine sąjungininke kardinaliai pasikeitė. Atrodo, kad iš strateginio partnerio Lenkija pamažu gali tapti priešiška Lietuvai valstybe. Tvyro nuolatinė dvišalė įtampa, dar pakurstoma Lietuvoje savo nišą radusių lenkų politikų populizmo.

Taigi, tokie pagrindiniai akcentai, kuriuos galime įžvelgti nepriklausomos Lietuvos užsienio politikoje. Tačiau šios įžvalgos – išorinė pusė. Būtinai atidžiau suvokti, kokia yra mūsų užsienio politika ir kur link ji eina.

URM atstovas: demokratinių šalių diplomatiją apibūdinti sudėtinga

Nors Lietuvos užsienio politika kai kurių politologų laikoma neturintia konkrečios krypties, Užsienio reikalų ministerija (URM) tai neigia. Ministerijos Politikos planavimo departamento direktorius R. Rosinas, kartą lankydamasis VDU, atsakydamas į studentų išsakytus pastebėjimus dėl Lietuvos užsienio politikos teigė, kad nelengva nustatyti kiekvienos šalies, ypač ilgametės demokratinės, užsienio politikos kryptis.

„Šiandien pagrindinis Lietuvos užsienio politikos tikslas – gilinti integraciją euroatlantinėse organiza-

cijose ir tapti visaverčiais jų nariais. Darbas vyksta nuosekliai siekiant šių tikslų įgyvendinimo bei reaguojant į naujai iškylančius iššūkius“, – sakė R. Rosinas. Jis dalyvavimą tarptautinėse saugumo užtikrinimo misijose, paramą demokratijai per „vystomojo bendradarbiavimo“ programą bei pirmininkavimą tarptautinėms organizacijoms, kurių narėmis yra Lietuva, įvardino kaip pagrindines priemones šiems tikslams pasiekti. Jis apibendrintai teigė, kad pagrindiniai URM tikslai sukoncentruoti į tris lygmenis: pilietinį, valstybinį bei tarptautinį.

R. Rosinas pasakojo, kad Lietuvai ypač svarbu išlaikyti emigravusių tautiečių ryšį su Lietuva, skatinant juos burtis į bendruomenes, lankyti lietuviškas mokyklas, kartu švęsti lietuviškas šventes. URM atstovas nepamiršo ir užsienyje gyvenančių lietuvių investicijų bei kompetencijų pritraukimo į Lietuvą svarbos. Pasak jo, visi šie tikslai integruoti „Globalios Lietuvos“ strategijoje, numatančioje keisti požiūrį į emigravusius lietuvius ir siekti jų politinio, ekonominio, kultūrinio ir socialinio įsitraukimo į Lietuvos reikalus.

Kitas strateginis URM tikslas, pasak R. Rosino, yra įgyvendinti Lietuvos interesus, pasitelkiant daugiašales ir dvišales diplomatijos priemones. „Ne paslaptis, kad visas dėmesys šiuo metu koncentruojamas į Lietuvos ekonominio ir energetinio saugumo didinimą, sklandų energetinių projektų įgyvendinimą. Ekonominio nuosmukio metu ypač svarbu tinkamai atstovauti ir ginti Lietuvos

ekonominis interesus užsienyje bei siekti aukštą pridėtinę vertę kuriančios modernios ekonomikos plėtojimo, investicijų pritraukimo į mūsų šalį“, – sakė jis.

Taigi, greta pagrindinio tikslo – veikimo tarptautinėse organizacijose yra gretutinės misijos – kontaktų su užsienio lietuviais išlaikymas, Lietuvos interesų socioekonominėje ir energetinėje sferose atstovavimas bei glaudesnis bendradarbiavimas su mūsų regiono ir Šiaurės šalimis.

Sėkmingas pirmininkavimas – iššūkis ir galimybė

Nuo dabartinės užsienio politikos aptarimo pereikime prie svarbiausių darbų, kuriuos mūsų diplomatai turės nudirbti artimiausiu metu. Bene didžiausias iššūkis mūsų užsienio politikos laukia 2013 m. liepos 1 – gruodžio 31 dienomis, kai Lietuva perims pirmininkavimą Europos Sąjungos Tarybai. Nuo to, kiek sėkmingas ir sklandus bus pirmininkavimas, priklauso Lietuvos, kaip sėkmingos ir patikimos partnerės, įvaizdis, teigia URM.

Atrodo, pasirengimas šiam diplomatiniam iššūkiui vyksta gan intensyviai. 2008 m. rugpjūčio 28 d. Vyriausybės posėdyje buvo patvirtintas naujos redakcijos Lietuvos pasirengimo pirmininkauti Europos Sąjungos Taryboje 2013 m. veiksmų planas. Pasirengimo pirmininkavimui ES procesas apima pirmininkavimo programos, politinės darbotvarkės ir prioritetų, administracinių gebėjimų, ►

CITATA

Lietuva šiuo metu neturi nei užsienio politikos, nei užsienio reikalų ministro. Nors pasaulis pasikeitęs iš esmės, gyvename iliuzijomis, prieš daugelį metų suformuotais vaizdiniais ir jų pagrindu vis dar lipdome santykius su kitomis valstybėmis.

*Mečys Laurinkus
Kovo 11-osios akto signataras*

► pirmininkavimo biudžeto, logistikos, viešųjų ryšių, pirmininkavimo patirties perėmimo iš kitų valstybių, kitus klausimus.

Didžiausias iššūkis rengiantis pirmininkavimui neabejotinai teks valstybės tarnybai ir valstybės tarnautojams, kurie turės užtikrinti tinkamą ES Tarybos ir jos darbo organų veiklos organizavimą. Taigi, mūsų diplomatų ir valstybės tarnybos darbuotojų kompetencija gali gerokai pagerinti Lietuvos pozicijas tarptautinėje arenoje ir tuo pačiu sustiprinti šalies vidaus gyvenimą. Tačiau, kalbant apie tendencijas ES ir tarptautinių pozicijų stiprinimą, nereikia užmiršti ir realiųjų. Tuo labiau, kad skirtingos partijos nevienodai vertina mūsų diplomatijos pasiekimus bei trūkumus.

TS-LKD atstovai užsienio politiką vertina nevienodai

URM vadovauja konservatorių (TS–LKD) ministras, tad paklausėme šios partijos politikų, ką jie mano apie pastarojo meto Lietuvos užsienio politikos gaires.

TS–LKD frakcijos atstovas K. Masiulis įsitikinęs, kad šiuo metu Lietuvos užsienio politikos tendencijos yra ganėtinai geros ir itin didelių problemų nėra. „Neturiu didelių priekaištų Lietuvos užsienio politikai“, – sakė parlamentaras. Paprašėme politiko aptarti tris pagrindines diplomatijos kryptis, kurias galima įvardinti kaip Rytų kryptis, Vakarų kryptis ir Pasaulio kryptis.

Kalbėdamas apie Vakarų kryptį, K. Masiulis pastebėjo, kad užsienio politikos strategija šia kryptimi didesnių problemų nekelia. Tačiau jis patikslino, kad kai kurie dalykai vis dėlto nėra puikūs. „Pavyzdžiui, mūsų valstybės santykiai su Lenkija pastaruoju metu yra ganėtinai prasti. Dar vienas dalykas, į kurį reikia ištis protingo ir neskubaus atsakymo, yra Lietuvos prisijungimas prie Europos valiutų rinkos. Tuo labiau, kad ES socioekonominė krizė ir su bendra valiuta susiję problemos verčia į šį klausimą pažvelgti plačiau“, – sakė jis.

Kalbėdamas apie Rytų kryptį, konservatorius pabrėžė, kad ji sudė-

tingesnė nei Vakarų. „Iš tikro, reikia ieškoti kontaktų ir gerinti santykius su visomis šalimis, neužmirštant ne tik Rusijos ar Baltarusijos, bet ir Azijos. Be abejo, nereikia užmiršti demokratizacijos siekio, nes Rusija, Ukraina ar ypač Baltarusija nėra pakankamai demokratiškos, tačiau demokratizacijos procesą galima skatinti per bendradarbiavimą, dialogą. Tuo labiau, kad esame energetinėje priklausomybėje. Su Vidurinės Azijos šalimis, buvusiomis TSRS sudėtyje, reikėtų bendradarbiauti per įvairias programas, pavyzdžiui, padėti apmokytį valstybės tarnautojus ir taip glaudinti santykius, stiprinti demokratiją regione“, – sakė TS–LKD atstovas.

Aptardamas likusio pasaulio šalis, K. Masiulis išskyrė Kiniją. „Bendradarbiavimas su Kinija yra ganėtinai sudėtingas. Viena vertus, ši šalis yra didžiausia regione ekonomika, milžiniška importo ir eksporto rinka. Kita vertus, kyla tam tikrų politinių problemų dėl Tibeto ir Taivano. Dėl pastarojo laikomės tokios pozicijos, kad remiame taivaniečių demokratizacijos siekius, tarptautines jų pozicijas“, – sakė konservatorius.

Paklausus, kaip vertinti Japonijos, kurią Premjeras siekia padaryti kone strategine mūsų šalies partnere, galimybes Lietuvoje, K. Masiulis sakė: „Dėl Japonijos sudėtinga tiksliai pasakyti, nes atsiranda įvairių vidinių kliūčių. Tačiau su Japonija turime daug panašumo. Be to, tai šalis, kuri pasiekė milžiniškų technologinių laimėjimų. Todėl reikėtų mokytis iš jos. Lietuva savo ruožtu galėtų padėti japonams įeiti į Europos rinką“.

Lietuvos užsienio politiką formuoja ne tik Užsienio reikalų ministerija, bet ir Prezidentūra. Pasidomėjome, ką Seimo narys mano apie šalies vadovų požiūrį į diplomatiją. „V. Adamkaus kadencijos metu Lietuvą buvo bandoma paversti tam tikra regiono lydere. Tai visiškai suprantama, nes vyko integracijos procesai. Tačiau po to, kai įstojome į tarptautines organizacijas, ši pozicija pasikeitė ir šiuo metu nebesame lyderiai. Prezidentės D. Grybauskaitės formuojama strategija yra pragmatiška. Palaikydama socioekonomi-

nį bendradarbiavimą Lietuva siekia geresnių santykių su kaimyninėmis šalimis. Manau, kad tai nėra blogai, nes ir per ekonominius ryšius galima nešti į Rytus demokratijos plėtrą“, – sakė K. Masiulis.

Su kolegų nuomone ne visiškai norėjo sutikti E. Vareikis. Politiko manymu, Lietuvos užsienio politikoje yra daug problemų. „Mūsų užsienio politika per 20 metų gerokai suprastėjo. Moralinius prioritetus pakeitė ekonominiai, užsienio politiką galima pavadinti ekonomine politika“, – sakė jis.

Paklausus, kurios kryptys jam kelia didžiausią susirūpinimą, E. Vareikis atsakė, kad jam labiausiai nepatinka pozicija dėl Baltarusijos: „Esu įsitikinęs, kad pragmatizmas neturėtų užgožti demokratijos siekio, ypač bendraujant su Baltarusija“. Pasak jo, net ir santykiuose su Rusija, kuri yra pagrindinė Lietuvos eksporto ir importo partnerė, reikia pirmiausiai žiūrėti moralinių dalykų.

Pasiteiravus, ar santykiai su Vakarais nėra to paties pragmatizmo, E. Vareikis atsakė, kad „gal ir su Vakarais yra pragmatinės politikos siekis, tačiau tai skirtingi dalykai. Visų pirma, Vakarai nereikalauja prekybos mainais į žmogaus teises“. „Tikros draugystės tarp šalių negalima matuoti pinigais“, – reziumavo krikščioniškojo flango atstovas konservatorių gretose.

J. Karosas: dešinieji nenori keisti pozicijos Rusijos atžvilgiu

Kiek kitaip dešiniųjų valdomos URM pozicijas vertina opozicijoje esančios partijos. Seimo Užsienio reikalų komiteto pirmininko pavaduotojas socialdemokratas J. Karosas įsitikinęs, kad Lietuvos užsienio politiką kai kurių kaimyninių šalių, visų pirma, Rusijos atžvilgiu, reikia formuoti ne žodžiais, o darbais.

Jis įsitikinęs, kad dešinieji laikosi dvejetainės pozicijos. Būdami opozicijoje, konservatoriai kritikuoja kairiųjų tariamą nuolaidžiavimą Maskvai, tuo tarpu patys, būdami valdžioje, užmiršta keltus klausimus.

„Permainų koalicija mūsų stovi už tai, kad bendravime su Rusija neįvyk-

tų kokių nors esminių permainų. Dar daugiau, dabar šią tradiciją imtasi įtvirtinti: jeigu kol kas ji buvo veikiau instinktyvi laikysena, kuria nereikėtų girtis, tai dabar ją siekiama paversti sąmoningai pasirinktu politinės veiklos orientyru. Tai ir užsimojo atlikti dabartinė mūsų URM“, – tvirtina parlamentaras.

Ypač akivaizdi konservatorių dvi-prasmės pozicijos sritis – klausimas dėl TSRS žalos atlyginimo. J. Karosas pabrėžia, kad tuo metu, kai dešinieji buvo opozicijoje, netrūko kritikos valdžioje buvusiems socialdemokratams dėl neva per didelio nuolaidžiavimo Rusijai ir nesugebėjimo priminti Maskvai apie kompensacijas už sovietmečio okupacijos žalą. Tačiau, pasak J. Karoso, gavę valdžią konservatoriai šiuo klausimu nieko nenuveikė, o santykiuose su Rusija nesimato pažangos.

„Žalos įstatymas“ jau daugiau negu dešimtmetį yra Lietuvos santykių su Rusija kvintesencija. Jis ne tik tai lėmė ir lemia bendrąją mažai patrauklią šių santykių būklę, bet ir padaro juos mūsų vidaus politikos auka. Žodžiu, tai yra ypatingas įstatymas, turįs ypatingą paskirtį. Toks jis buvo sumanytas iš pat pradžių. Galėtume sakyti, kad tai yra gudrus įstatymas, bet protingu jo nepavadinsi. Nes jis orientuotas ne į benduosius visos valstybės, o į partinius, kovos dėl valdžios toje valstybėje, interesus. Per daug tiesai nenusikalstume sakydami, kad tai buvo ir yra mūsų konservatorių išleistas įstatymas, adresuotas galimai kairiųjų valdžiai. Toks jis buvo sumanytas, toks jis ir išlieka. Natūralu, kad tai yra „atsinaujinantis“ įstatymas, nes jis tampa ypač aktualus tada, jai dešiniųjų politikų valdžiai iškyla rimtesnė grėsmė, kai jų valdžios pratęsimo galimybė tampa daugiau negu abejotina“, – mano politikas.

„Ministras A. Ažubalis atmeta paplitusią klaidingą nuomonę, kad lig šiol ir kairiosios, ir dešinėsios mūsų vyriausybės žalos atlyginimo klausimu elgėsi daugmaž vienodai – realiuose kontaktuose su Rusijos politikais dažniausiai tylėdavo. Ministras paaiškina, kad tai buvę du visiškai skirtingi tylėjimai. Kairieji

Vizitas Katarė. Lietuvos Prezidentę D. Grybauskaitę priima Kataro Emyras šeichas Hamad Bin Khalifa Al Thani.

Branduolinio saugumo viršūnių susitikimas Pietų Korėjos sostinėje Seule. Prezidentė D. Grybauskaitė su Europos Vadovų Tarybos pirmininku Hermanu van Rompuy (kairėje).

Prezidentė D. Grybauskaitė priima JAV senatorių Džoną Makeiną. Prezidento spaudos tarnybos nuotr.

► tylėjo ir tiek, o dešinieji tylėdami tą klausimą vis dėlto „išlaikė darbo-tvarkėje“. Tačiau ministro įžvelgiamą skirtumą suprasti sunku“, – ironizavo J. Karosas.

Politiko manymu, tokia dešiniųjų užsienio politikos linija, kuri yra jų vidaus politinės kovos įrankis, ne tik nepadeda glaudesniai dvišaliai bendradarbiavimui, bet ir kenkia Lietuvai.

P. Gylys: užsienio politika labai problematiška, tačiau dėl to kalta ir opozicija

Buvęs užsienio reikalų ministras (1992–1996) kairiųjų vyriausybėje ekonomistas P. Gylys įsitikinęs, kad Lietuvos užsienio politika turi didelių sunkumų. „Manau, kad nevertiname santykių su kaimyninėmis šalimis, todėl ir patiriame daug pralaimėjimų“, – įsitikinęs profesorius.

„Šiandien draugų, bent jau didesnių, neturime. Prasti santykiai su artimiausiais kaimynais. Nesusikalbame su Rusija, lenkais, netgi su Latvija bendravimas nėra puikus. Kitas dalykas, integracijoje neturim stiprių pozicijų, argumentuotos nuomonės. Situacija Europoje sudėtinga, euro, kaip valiutos, tendencijos yra abejotinos, o mes mechanškai kartojam, kad Lietuvai būtina įsivesti eurą. Juk neaišku, nei kada geriausia įsivesti, nei

ar jo mums reikia. Tuo labiau, nežinome Europos pozicijos, ar ji mums leis įsivesti bendrą valiutą, o svaičiojame apie tai nuolat“, – teigė P. Gylys.

Paklausus, kodėl susiklostė tokia situacija Lietuvos užsienio politikoje, dabar Nepartiniam demokratiniam judėjimui vadovaujantis P. Gylys pa-brėžė, kad per mažai visuomenės intelektualinių pajėgumų įtraukiama į užsienio politikos formavimą, mažai pasitelkiama vaizduotė, nesuvokiama, kokiam regione gyvename ir kokie turi būti santykiai su aplinkinėmis šalimis. „Prezidentūros pozicija taip pat nėra gera. Prezidentės stilius užsienio politikoje netinka, čia reikia diplomatiškos, sugebėjimo kalbėti nuosaikiai, o ne tokios retorikos ir pozicijos, kokia yra šiandien. Tokia pozicija visai netinka mažai šaliai, turinčiai laviruoti tarp didelių kaimynų“, – sakė jis.

P. Gylys įsitikinęs, kad ir kaimyninės šalys ne visada geranoriškos. „Lenkų politikai, bent jau kai kurie, nenori dialogo, tai akivaizdu, tačiau mes taip pat nesugebame ieškoti kompromiso“. Paklaustas, ką mano apie santykius su Rusija, P. Gylys sakė, kad „konservatorių politika jokios realios naudos kol kas nedavė. Nors jie vadovauja URM, turi Prezidentūros palaikymą, santykiai su Rusija negerėja. Kai konservatoriai neturi valdžios, jie šaukia dėl žalos atlyginimo ir t.t., tačiau patys, gavę ministro

portfelį, nieko nedaro. Čia gal ir opozicijos, kad ir LSDP, problema– per mažai primena konservatoriams jų lozungus arba neakcentuoja dešiniųjų nesugebėjimo ar nenoro tobulinti bendradarbiavimo su didžiausia kaimyne“.

Socioekonominių santykių plėtra – geriausia kryptis?

Taigi, politikų nuomonė apie Lietuvos diplomatijos raidą yra nevienoda. Vis dėlto, kai kurių analitikų manymu, užsienio politikos kryptis tiek pasaulyje, tiek ir Lietuvoje labai stipriai veikia socioekonominiai prioritetai, o valstybės pirmiausia stengiasi išlaikyti gerus santykius su tomis šalimis, kurios yra pagrindinės prekybos partnerės. Pažvelgę į Statistikos departamento skaičiavimus, galime teigti, kad pagrindiniai Lietuvos ekonomikos partneriai yra Rusija, D. Britanija, Latvija, Nyderlandai ir Vokietija.

2012 m. sausio–vasario mėn. Lietuva daugiausia eksportavo į Rusiją (16,4 proc.), Jungtinę Karalystę (10,1 proc.), Latviją (9,8 proc.), Vokietiją (8,4 proc.), o importavo – iš Rusijos (39,3 proc.), Lenkijos (8,6 proc.), Vokietijos (8,4 proc.) ir Nyderlandų (5,4 proc.).

Taigi, eksportas ko gero yra svarbiausias Lietuvos sektorius. Būtent

eksporto didėjimas padeda mūsų šaliai atsigauti, palengva bristi iš krizės. Šiuo atžvilgiu dabartinę Lietuvos užsienio politikos liniją, ypač formuojamą Prezidentės, kai buvo norima pagerinti santykius su Rusija ir Baltarusija, atrodo galima visiškai suprasti.

Tačiau socioekonomika yra ir prastėjančių tarpvalstybinių santykių identifikatorius. Pavyzdžiui, vis

prastėjant Lietuvos ir Lenkijos santykiams ši šalis pareiškė atsisakanti dalyvauti strateginę reikšmę mums turinčioje naujos atominės elektrinės statybos iniciatyvoje. Analogiška ir Baltarusijos pozicija. ES bendrai pozicijai griežtėjant ir Lietuvai aktyviau prisijungus prie šios šalies valdžios represijų kritikos, Baltarusijos diplomatai atvyrauja, kad tai gali gerokai pakenkti ekonominiams santykiams.

Be abejo, vien pragmatiniais siekais negalima argumentuoti savo užsienio politikos tikslų. Tačiau protingos diplomatijos pastangomis pasiekti prekybos, ekonominiai ryšiai ir jų panaudojimas šalies viduje neabejotinai yra stiprios valstybės vienas pagrindinių formavimo būdų, žinoma neužmirštant tų prioritetų, kurių negalima įvertinti vien materialiais kriterijais. ■

Milžiniškas darbas ir atsakomybė

Tokio rimto egzamino Europoje Lietuva dar nėra turėjusi – ji nuo 2013 m. liepos 1 d. iki gruodžio 31 d. pirmininkaus Europos Sąjungos Tarybai.

Europos Sąjunga (ES) yra labai sudėtingas mechanizmas, todėl Lietuvos pirmininkavimas bus ir galimybė, ir atsakomybė, pagal kurią kitos valstybės narės ir partneriai visame pasaulyje vertins mūsų šalies brandumą.

Taryba yra toji ES institucija, kuri atstovauja valstybėms narėms, kur šalys – didelės ir mažos – kovoja už savo interesus ir mėgina juos derinti su kitų šalių interesais.

Mūsų šalis pusę metų, nuo 2013 m. liepos 1 d. iki gruodžio 31 d., bus atsakinga už tai, kad 27 valstybės narės sutartų dėl bendrų sprendimų. Šiuos sprendimus siūlys Europos Komisija, o savo žodį pakeliui tars ir Europos Parlamentas - su abiem šiomis institucijomis, ir su daugeliu kitų partnerių, Lietuvai, kaip pirmininkei, teks glaudžiai bendradarbiauti.

Pirmininkauti yra kiekvienos valstybės narės pareiga. Ir mažesnės šalys, tokios kaip Slovėnija, ir didesnės, tokios kaip Vokietija, turi parodyti, kad jų valstybės tarnautojai ir diplomatai sugeba visą didelį ES mechanizmą palaikyti besisukantį.

Kiekviena valstybė narė, pirmininkaudama ES, turi būti nešališka teisėja, bet kartu siekia spartesnės pažangos ir sau svarbiose srityse. Lietuva daug dėmesio žada skirti keturiems prioritetams: kad ES labiau rūpintųsi energetiniu saugumu, kad glaudžiau bendradarbiautų su Rytų kaimynais, tokiais kaip Gruzija ar Ukraina, kad stiprintų išorinių sienų apsaugą, kad stiprintų visokeriopus ryšius Baltijos jūros regione.

Kaip rodo praktika, valstybių narių prioritetai sudaro tik nedidelę dalį būsimosios darbotvarkės. Svarbiausia, ko laukiama iš pirmininkaujančios šalies, – kad ji užtikrintų visiems bendrą, Komisijos suplanuotą ir pasiūlytą teisės aktų priėmimą.

Taigi pažymys Lietuvai bus rašomas pagal pirmininkavimo sklandumą – dėl kiek teisės aktų ji sugebės suderinti visų valstybių narių interesus, dažnai priešingus.

Kai prie stalo sėdi 27 valstybių atstovai, suderinti interesus dažnai nelengva (o Lietuvos pirmininkavimas tikriausiai prasidės nuo 28 naujos narės - Kroatijos - priėmimo). Kiekviena ES svarbia tema, nuo miškininkystės iki pašto, valstybių narių atstovai posėdžiauja darbo grupėse. Tokių grupių yra apie 250. Lietuvos valstybės tarnautojai ir diplomatai pirmininkaus daugiau kaip tūkstančiui posėdžių. Tam jie turės ne tik puikiai mokėti anglų ir prancūzų kalbas (posėdžiai vyksta be vertimo), bet ir išmanyti visas formalias ir neformalias sprendimų priėmimo taisykles, nuodugnai išmanyti visų klausimų esmę ir

detales - net ir tų, su kuriais pati Lietuva nėra susidūrusi.

Gausybė darbo grupių posėdžių – tai tik pradžia. Dėl ko nesugebės susitarti valstybių narių atstovai šiose grupėse, turės tartis jų ambasadoriai. Dėl ko nepavyks suderinti ir ambasadorių pozicijų, teks spręsti ministrams. ES Ministrų Taryba renkasi dešimtimi pavidalų: dažniausiai, bent kartą per mėnesį, posėdžiauja užsienio reikalų, ekonomikos bei finansų, vidaus reikalų, teisingumo ministrai, bet dažniau ar rečiau susitinka ir kitų sričių ministrai. Tad ministrų posėdžiams turės pirmininkauti ir beveik visų Lietuvos ministerijų vadovai. Didžioji dalis visų šių renginių vyks Briuselyje, bet daugiau kaip pusantro šimto planuojama ir Lietuvoje.

Taigi Lietuva turės būti parengusi dešimtis, net šimtus aukščiausios kvalifikacijos specialistų – darbo grupių pirmininkų, jų pavaduotojų ir „atsarginių žaidėjų“.

Be to, Lietuvai teks atsakomybė daugelyje kitų tarptautinių organizacijų ir pasaulinių renginių atstovauti ir visos ES pozicijai. Dalį išorinio atstovavimo naštos yra perėmusios nuolatinės Europos Sąjungos institucijos, bet dalis tenka pirmininkaujančiai šaliai. Todėl pirmininkavimo laikotarpiui stiprinama ne tik Nuolatinė atstovybė prie Europos Sąjungos, tapsianti viso proceso „smegenų centru“, bet ir kai kurios kitos Lietuvos atstovybės pasaulyje.

Pasirengimas pirmininkauti prasidėjo jau prieš kelerius metus, tačiau artėjant finišo tiesiajai bus rengiama dar daugiau mokymų, komandiruočių ir kitų renginių. Dalį šių renginių siūlo ir finansuoja pati Europos Sąjunga, nes jos pačios interesus atitinka, kad Lietuva pirmininkautų kuo veiksmingiau. Kitą dalį Lietuva turės rengti ir finansuoti pati, nes tik taip galės būti tikra, kad vykdo savo, o ne kieno kito politiką. Kaip rodo anksčiau pirmininkavusių šalių patirtis, investuotos lėšos sugrįžta – ne tik spartesniu ūkio augimu, kurį paskatina kitų šalių atstovų antplūdis, bet ir neįkainojama patirtimi bei aukštesne savo šalies specialistų kvalifikacija.

Lietuva per visą ateinančią laikotarpį pirmininkavimui suplanavusi skirti apie 214 milijonų litų – tai mažiau negu kitos šalys pirmininkės, ir net kelis kartus mažiau negu iki krizės yra skyrusios didžiausios šalys. O darbą, nepaisant finansinės krizės, nudirbti reikės toki patį ar net didesnį, jei norime pasirodyti patikimi partneriai. Štai kodėl pirmininkavimas išbandys ne tik valdymo institucijų, bet ir visos šalies susitelkimą.

Parengta pagal URM informaciją

Užsienio prekybos su svarbiausiais partneriais struktūra ir pokytis

Eksportas	2012 m. sausio–vasario mėn.				Importas	2012 m. sausio–vasario mėn.			
	vertė, mln. Lt	lietuviškos kilmės prekių dalis, proc.	proc.	pokytis, palyginti su 2011 m. atitinkamu laikotarpiu, proc.		vertė, mln. Lt	proc.	pokytis, palyginti su 2011 m. atitinkamu laikotarpiu, proc.	
Iš viso	11322,2	66,4	100,0	11,9	Iš viso	13131,6	100,0	14,1	
Rusija	1861,0	15,5	16,4	27,0	Rusija	5156,3	39,3	21,7	
Jungtinė Karalystė	1138,7	96,0	10,1	2,4 k	Lenkija	1124,4	8,6	25,4	
Latvija	1112,0	53,2	9,8	27,5	Vokietija	1106,8	8,4	7,1	
Vokietija	949,4	85,1	8,4	4,9	Nyderlandai	703,2	5,4	21,5	
Nyderlandai	937,3	96,6	8,3	26,7	Latvija	691,2	5,3	–3,9	
Estija	767,1	71,0	6,8	34,0	Švedija	380,7	2,9	4,7	
Lenkija	589,2	56,0	5,2	–10,1	Belgija	366,1	2,8	4,6	
Prancūzija	466,0	90,6	4,1	–22,3	Italija	327,2	2,5	1,2	
Ukraina	431,4	84,1	3,8	72,5	Estija	304,4	2,3	–6,2	
Švedija	417,8	89,4	3,7	17,3	Kinija	301,1	2,3	24,4	
Baltarusija	384,1	19,4	3,4	–30,9	Baltarusija	290,0	2,2	44,2	
Kitos šalys	2268,2	75,9	20,0	–	Kitos šalys	2380,2	18,0		

Ar dar ne laikas galvoti

Sakyčiau - ne laikas, jei nematyčiau, kaip drastiškai keičiasi prezidentės reitingai. Pagal „Vilmorus“ šių metų kovo mėnesio apklausų duomenis prezidentės reitingai tik per mėnesį nukrito per 10 punktų. Į klausimą, kokie visuomenės veikėjai geriausiai atstovauja jūsų interesams, D. Grybauskaitės reitingas nuo 53,6 proc. (2009 m. spalio mėn.) tolygiai mažėjo ir dabar tesiekia 27,0 proc. (2012 m. balandžio mėn.)

Prof. Aloyzas SAKALAS

Tai rodo, kad Lietuvos piliečiai greitai atsitokėjo nuo juos apėmusios porinkiminės euforijos ir jiems pradėjo kažkuo nebepatikti prezidentės politika. Praktika rodo, kad reitingų kritimas yra permanentinis procesas, todėl galima laukti, kad per likusius dvejus netus dabartinės prezidentės reitingai ir toliau kris. Jeigu taip atsitiks, tai dabartinės prezidentės tikimybė būti perrinktai antrai kadencijai nebus labai didelė. Bet kas galėtų po dvejų metų būti konkurentu dabartinei prezidentei?

Apie tai jau varta galvoti dabar, o ne prasidėjus rinkimų kampanijai. Juk tokio kandidato visi kaulėliai turi būti perrinkti dar gerokai prieš rinkimų dieną. Kad išvengtume galimų klaidų. Tačiau apie galimus kandidatus šiek tiek vėliau. Dabar varta pakalbėti apie tai, kodėl mažėja prezidentės reitingai.

Žiniasklaidoje gausu straipsnių, kuriuose ypač blogai vertinama

prezidentės pagrindinė veiklos sritis – užsienio politika. Sakoma, kad ji neprognozuojama, sakoma, kad kryptingos ir homogeniškos užsienio politikos apskritai nėra. Manysčiau, kad tokie kategoriški vertinimai perdėti. Prezidentės užsienio politiką lengva prognozuoti, jei jos pagrindą paimsime teiginį, kad Lietuvos politika turi būti akibrokštu ES ar Jungtinių Amerikos Valstybių politikai. Jei ji bus kitokia, tai Lietuva taps tik nedideliu sraigteliu didžiųjų Vakarų valstybių politiniame mechanizme. Todėl Lietuvos prezidentė, pabrėždama savo išskirtinumą, atsisako vyksti į ES valstybių vadovų pasitarimus ir vyksta į tuos pasitarimus, kuriuos ES vadovai blokuoja. Tokiu savo elgesiu prezidentei pavyksta atkreipti į save užsienio kolegų dėmesį, bet ar tokie akibrokštai laikytini užsienio politikos prioritetais? Greičiau ES valstybės pradės Lietuvą vertinti kaip nereikšmingą, bet kaprizingą valstybę, su kurios nuomone visiškai nebūtina skaitytis. O tai būtų didelis Lietuvos diplomatijos pralaimėjimas. Jau ir dabar yra tokio pralaimėjimo požymių. Santykių su kaimyninėmis valstybėmis pablogėjimas – tai tik vienas iš požymių.

Kalbant apie prezidentės vidaus politiką, reikėtų atsakyti į klausimus, kokie konkretūs prezidentės darbai sustiprino Lietuvos ekonomiką, pagerino socialinį klimatą, nulaužė ragus korupcijai, padidino Lietuvos gyventojų saugumą. Prezidentė savo metiniame 2011 m. pranešime sako:

„Esu konstruktyvaus žodžio šalininkė. Ir kalbu, kad žodžius paverstume darbais, o darbus – rezultatais“.

Kokie gi prezidentės žodžiai virto darbais, o darbai – rezultatais? Norint atsakyti į visus klausimus, nepaktų vieno straipsnio, o reikėtų ištisos įvairių specialistų studijos. Todėl apsiribosiu tik teisėsauga, su kuria susiduriame vos ne kasdien ir kur prezidentės veikla neliko visuomenės nepastebėta.

Prezidentė, plačiai užsimojusi pažaboti korupciją, nedvejodama pakeitė FNTT, VSD ir Generalinės prokuratūros vadovus į tinkamus jai pareigūnus. Kokie šių pakeitimų rezultatai? Neteko girdėti, kad jie būtų sumažinę korupciją. Tačiau šie pakeitimai pasireiškė visiškai ne taip, kaip buvo tikėtasi. Pasirodė, kad STT dirba nepalyginamai profesionaliau nei FNTT. Tai gali matyti kiekvienas plika akimi, jei pavarto laikraščius ar pasiklauso radijo ir televizijos. Ar ne paradoksas, kad geriausiai dirba ta institucija, kurios vadovas liko nepakeistas? Tada gal ir kitų vadovų nereikėjo keisti? Tuo tarpu naujasis FNTT vadovas, dar nepradėjęs dirbti, jau rašo sau pagiriamąsias charakteristikas, tuo parodydamas, kad jam svetimas teiginys, jog „valdininku gali ir nebūti, o žmogumi būti privalai“.

Apie VSD veiklą kalbėti sunkoka, nes tai institucija, kuri gali veikti, gali ir nieko nedaryti, bet mes apie tai nesužinosime, nebent įvyktų koks nors skandalas pačiame VSD.

Nelauktus rezultatus pateikė ir

apie prezidento rinkimus?

naujasis Generalinis prokuroras, kuris numojo ranka į prezidentės nuomonę apie, neva, egzistavusį Lietuvoje CŽV kalėjimą ir parodė, kad tokio kalėjimo Lietuvoje nebuvo. Negana to, Generalinis prokuroras kreipėsi į Seimą prašydamas atimti imunitetą iš vieno dabar valdančių konservatorių vadovų V. Matuzo. Šie du Generalinio prokuroro poelgiai jau parodė, kad jis yra tikrai nepriklausomas nuo kitų valdžių prokuroras (Konstitucijos 118 straipsnis). Ir jei Generaliniam užteks parako kreiptis į Seimą ir dėl imuniteto atėmimo iš prezidentės globojamos teisėjos N. Venckienės, kaip to prašo teismai, tai galima bus sakyti, kad iš rajono atvykusio dabartinio Generalinio prokuroro teisinis stuburas yra nepalyginamai tvirtesnis už visų ligi šiol buvusių elitinių prokurorų stuburus.

Nes tie prokurorai bijojo politikų ir nedrįso nagrinėti bei perduoti teismui Pakaunės maišto, Bražuolės tilto sprogdinimo, J. Abromavičiaus nužudymo, buvusio vyriausybės premjero A. Šimėno išdavystės ir kitų bylų. Nes tie prokurorai žvalgydavosi į aukštų politikų veidus ir šia prasme buvo „kišeniniai“.

Šiandien yra didelė tikimybė, kad kišeninių prokurorų dinastija baigiasi. Tačiau ši tikimybė gali pavirsti kasdienine realybe, gali ja ir nepavirsti. Ir tai priklauso tik nuo paties Generalinio prokuroro. Ir jei tikimybė virst realybe, tai nebereikės ir „ypatingų prokurorų“, apie kuriuos kalbama Seime, nes visi prokurorai, žiūrėdami į savo vadovus, pavirs „ypatingais“.

Reziumuodamas galiu pasakyti, kad teisėsaugos institucijų vadovų pakeitimai nesumažino korupcijos, ko siekė prezidentė ir ko norėjo Lietuvos piliečiai. Tai negalėjo neatsiliepti ir prezidentės reitingams.

O dabar laikas pakalbėti ir apie galimus prezidentės D. Grybauskaitės konkurentus 2014 m. prezidento rinkimuose.

Pradėkime nuo valdančios daugumos. Konservatorių kandidatų sąrašas gana trumpas. Iš jo daugiausiai perspektyvų turėtų dabartinė Seimo pirmininkė Irena Degutienė, sąžininga ir dalykiška vadovė, kurios veikla tik keletą kartų per visą jos kadenciją buvo kritikuotina. Tarp TS-LKD frakcijos narių kito tokio ryškaus kandidato nesimato nei tarp konservatorių, nei tarp beveik išnykusių krikščionių demokratų (krikščionys demokratai buvo pagrindinė Lietuvos politinė partija prieškaryje). Nesimato ypač dabar, kai žymiausių konservatorių veikėjų šviesius veidus aptemdė korupcijos šešėlis.

Liberalai galėtų pasiūlyti R. Šimašių. Tai geras teisininkas, kuris nėra įsipainiojęs į kokius nors skandalus. Bet ar rinkėjams bus tinkamas laisvosios rinkos apaštalas, jei laisvoji rinka beveik pavirto Lietuvoje keiksmažodžiu?

Sudėtinga padėtis ir opoziciniame flange. Kadangi Lietuvos prezidentu gali būti Lietuvos pilietis pagal kilmę, tai Darbo partijos pirmininkui V. Uspaskich tikėtis prezidento krėslo neverta, nebent Seimas ryžtųsi pakeisti Konstituciją. Kitų ryškių kandidatų į prezidentus kaltinamųjų suole sėdinčioje Darbo partijoje dar nesimato.

Tvarkos ir teisingumo partija turi savo kandidatą – R. Paksą. Bet ar norės rinkėjai matyti prezidentu jau kartą pašalintą iš šio posto asmenį – labai abejotina.

Tarp socialdemokratų matyčiau du kandidatus. Tai V. Andriukaitis ir A. Butkevičius. Niekas dar nerado priekaištų jų abiejų reputacijai. Abu jie žinomi specialistai. V. Andriukai-

tis – Seimo narys nuo pat 1990 metų kovo 11 dienos. Gydytojas, puikiai orientuojasi užsienio politikoje, bet dabar pamėgo Konstitucinę teisę. Jo pateiktos Konstituciniam Teismui bylos turi vieną bendrą savybę – jos laimi, o tai pakankamai solidus V. Andriukaičio išprusimo rodiklis.

A. Butkevičius pagal reitingus yra antras ar trečias asmuo Lietuvoje. Tai puikus ekonomistas, gerai ir glaus-tai argumentuojantis savo teiginius, žinantis ne tik realią klestinčios Lietuvos perspektyvą, bet ir kelius, kaip ją paversti tikrove. Ir nekonfliktiška asmenybė.

Tikėtina, kad bet kuriam iš šių dviejų valdant Lietuvą, joje įsitvirtintų socialinis teisingumas. Ir pagaliau tauta taptų solidari ir nebeišsivaikščiojanti po užsienio valstybes..

Be Seimo politikų dar galima matyti prezidento krėsle ir tokį iškilų visuomenininką kaip P. Gylys ar kurį nors kitą neabejingą Lietuvos politikai žymų mokslininką. Pavertę savo rėmėjus vieninga komanda jie taptų rimtais konkurentais partiniams kandidatams.

Kaip matome, rinktis tikrai yra iš ko. Matysime, ar mano išvardinti (ir neišvardinti) kandidatai tikrai norės imtis šio alinančio darbo. Ar jie pateiks ir savo vizijas, ir ar rinkėjų simpatijos bus kurio nors iš jų pusėje. O gal rinkėjai pasirinks dabartinę prezidentę. Visa tai parodys ateitis, bet pradėti kalbėti apie galimus kandidatus į Daukanto aikštės šeimininko postą reikia jau dabar. Kad išvengtume galimų klaidų, kurios palieka gilų pėdsaką kiekviename iš mūsų. Ir kad prezidentas nebūtų renkamas iš vieno kandidato, kaip kad buvo „senais gerais laikais“. ■

Nelygybė, skurdas ir socialinė

DEMOS kritinės minties institutas Naujosios kairės auditorijos dvisavaitinių renginių ciklo rėmuose surengė viešą diskusiją apie nelygybę, skurdą ir socialinę politiką, kurioje dalyvavo DEMOS kvietimu į Lietuvą atvykusi Europos Parlamento narė Gabrielė Cimer (G.Zimmer) Seimo narys, socialdemokratas Algirdas Sysas ir DEMOS ekspertas, sociologas dr. Tadas Leončikas.

Pagrindinė diskusijos dalyvė ir pranešėja G. Cimer, ilgametė Vokietijos politikė, atstovaujanti „Die Linke“ partijai EP Europos jungtinėje kairiųjų/Šiaurės šalių žaliųjų frakcijoje (ji yra šios frakcijos vadovė), kartu su gausiai susirinkusiais renginio dalyviais svarstė, kokios yra nelygybės pasekmės ir kaip keisti pajamų pasiskirstymą nacionaliniu, Europos ir globaliu mastu.

Pranešėją atskiru komentaru apie pajamų nelygybę, skurdą ir socialinę politiką Lietuvoje papildė Seimo narys A. Sysas. Kartu su pranešėja jis teigė, kad metas visuomenei pažvelgti į veidrodį – kad visi aiškiai pamatytume augančią nelygybės kuprą ir pradėtume tiestis.

Pajamų nelygybė Lietuvoje jau ilgą laiką buvo viena didžiausių Europoje, o šiemet, paskelbtais Eurostato duomenimis, ji tapo didžiausia. Net ir iškrižiniu ekonomikos augimo laikotarpiu maždaug penktadalį Lietuvos gyventojų gyveno žemiau skurdo rizikos lygio, o dabar turtingiausias penktadalį Lietuvos gyventojų gauna 7,3 karto daugiau pajamų, negu neturtiniausias. Ar šis didžiausias Europoje atotrūkis yra teisingas ir ar jis priimtinas civilizuotai visuomenei?

DEMOS kritinės minties instituto ekspertas, sociologas dr. T. Leončikas akcentavo, kad Europos mastu ekonomikos sunkmetis labiausiai paveikė skurdesniąją visuomenės dalį – mažas pajamas gaunančiuosius, bedarbius, o Rytų Europoje – ir pensininkus. Kitaip tariant, krizės našta nėra pasiskirsčiusi tolygiai. Tai ypač aktualu ten, kur taikomos radikalios

valstybės išlaidų mažinimo priemonės – tačiau ar atsižvelgiama, jog taupymas ar nauji mokesčiai neproporcingai užgula ir taip mažiau turinčiųjų pečius?

„Augantis skurdas ir socialinė atskirtis išryškėjo tose šalyse, kuriose socialinė politika silpna, o valstybės ištekliai skiriami privataus finansų sektoriaus sukeltiems nuostoliams padengti. Tampa aišku, „Europa 2020“ strategijoje išsikeltas tikslas sumažinti ES skurstančiųjų skaičių 20 mln. žmonių nebus pasiektas, nes kai kur socialinio teisingumo atsisakoma teisinantis krize“, – konstatavo dr. T. Leončikas.

Žemiau pateikiame pagrindinių diskusijos dalyvių pasisakymus, taip suteikiant galimybes „Gairių“ skaitytojams patiemis susipažinti su diskusijoje išsakytomis aktualiomis šiandienai mintimis, kurios gali tapti politinėmis gairėmis stabdant nelygybės ir skurdo augimą, įgyvendinant kairiąją socialinę politiką Lietuvos ir Europos mastu.

Gabrielė Cimer: kova su skurdu – bendra visų politikos sričių užduotis

Aš ir mano kolegos Europos Parlamente dažnai pastebime, kad norėdami sužinoti, kokią įtaką Europos Sąjungos politika daro atskirų šalių socialinėms politikoms, pasigendame informacijos ir analizės iš naujųjų šalių narių. Todėl norėčiau pasinaudoti šia proga užmegzti ryšius su tais, kurie atlieka tokią analizę, pasikalbėti, kaip būtų galima sulaukti trūksta-

mo atgalinio ryšio.

Nuo 2004 m. esu Europos Parlamento narė ir atstovauju Vokietijos kairiųjų partijai. Man nusišypsojo sėkmė būti paskirtai į EP Socialinių reikalų ir užimtumo komitetą, taip pat į Plėtros komitetą. Mano pagrindinė tema ir pagrindinis noras visada buvo pasiekti, kad pavyktų kovą prieš skurdą ir socialinę atskirtį perkelti į visus tris lygius: nacionalinį, europinį ir globalinį. Esu tvirtai įsitikinusi, kad struktūriniu požiūriu neįmanoma sėkmingai kovoti su skurdu, jei mes neįtrauksime visų šių lygių.

Pirmasis mano tikslas – įtraukti visus minėtus lygius į skurdo problemos sprendimą. Antrasis susijęs su tuo, kad prieš skurdą ir socialinę atskirtį sėkmingai galime kovoti tik tada, kai į tai žiūrime kaip į tam tikrą žmogaus teisių dalį. Tai reiškia, kad nė vienas žmogus neturi gyventi skurde, kiekvienam turi būti sudarytos sąlygos oriam gyvenimui, priėjimui prie tyro vandens, prie socialinių paslaugų, taip pat prie energijos išteklių, už ku-

politika Europoje ir Lietuvoje

riuos sugebėtų susimokėti. Mes negalime kovos su skurdu laikyti vien socialinės politikos užduotimi, nes tai bendra visų politikos sričių užduotis. Jei, pavyzdžiui, badas nebus pakeltas į aukščiausią problemiško lygį ir nebus svarbiausia tema visose politikos srityse – ar tai būtų ekonomikos ar energetikos politika, plėtros ar žemės ūkio politika – mes negalėsime sėkmingai su juo kovoti.

Tačiau iškyla dvi dilemos. Pirmoji dilema – kova su skurdu ir socialine atskirtimi laikoma atskirų ES šalių reikalu. Antroji dilema – ši kova nelaikoma ES lygio užduotimi, nėra laikoma viena iš pagrindinių ir svarbiausių temų. Susidaro keista situacija kai, pavyzdžiui, socialinio užimtumo politika yra laikoma ES politikos dalimi, tačiau kova su skurdu – ne.

Lisabonos sutartyje yra numatyta galimybė susitarti dėl mažiausių pajamų, tačiau nėra minima galimybė susitarti dėl minimalaus atlyginimo. 2010 m. ES buvo paskelbti kovos su skurdu bei socialine atskirtimi metais ir Europos Tarybos susitikime buvo numatyta paskelbti ir nusistatyti sau tikslus. Keletą metų prieš tai mes, su įvairių socialinių judėjimų pagalba, aiškiai išsakėme savo reikalavimus, kad ir Strategijoje, ir sutartyse turėtų atsispindėti konkretūs tikslai skurdui įveikti. Pavyzdžiui, vienas iš tokių tikslų galėtų būti toks – iki 2020 m. reiktų išspręsti benamių problemą. Taip pat norėjome, kad būtų suformuluoti konkretūs tikslai, kaip kovoti su vaikų ir moterų skurdu. Tačiau problema buvo ta, kad vieni iš didžiųjų politikų, tokių, kaip Vokietijos konclerė Angela Merkel, parlamente pasakė, kad mes konkrečių bendrų tikslų neformuluosime, nes tai kova, kuri priskiriama socialinės politikos sričiai, o socialinė politika nėra ES pagrindiniuose tiksluose.

Europinių lygiu sutartyje turi-

DEMOS viešojoje diskusijoje.

me numatytą vieną konkretų tikslą – iki 2020 m. yra ketinama sumažinti skurdą 20 proc. Problema ta, kad kiekviena šalis gali pati savarankiškai nuspręsti, kokius kriterijus naudoti skurdo dydžio skaičiavimui jų šalyje. Taigi, pavyzdžiui, viena iš šalių gali pasakyti, kad jiems svarbiausias kriterijus yra ilgalaikis nedarbas, kita šalis gali sakyti, kad jiems svarbu yra kiek žmonių gyvena žemiau skurdo ribos, dar kita šalis skurdą gali matuoti pagal sumodeliuotą būtiniausių dalykų sąrašą, kuris parodytų skurdo lygį, kuris apibrėžia, kad, tarkim, neskurstanti šeima yra tokia šeima, kuri gali išvažiuoti atostogauti, turi skalbyklę, šaldytuvą ir pan. Tai reiškia, kad kiekviena šalis skurdą skaičiuoja taip, kaip nori.

Tokia situacija buvo prieš krizę, kai ES pradėjo įgyvendinti savo taupymo politiką. Visiškai aišku, kad per pastaruosius dvejus metus atotrūkis tarp turtingų ir skurstančių žmonių labai padidėjo. Taip pat reikia pasakyti, kad ir tarp įvairių ES šalių turto pasiskirstymas yra labai skirtingas. Turtingiausioje ES šalyje, Liuksemburge, vidutinės pajamos yra 14, 7 proc. didesnės negu skurdžiausioje šalyje Rumunijoje. Pastebime, kad

tas atotrūkis, ta bedugnė, atsiverianti tarp įvairių ES šalių, krizės metu dar labiau padidėjo. Taip pat pastebime labai didelius skirtumus tarp įvairiausių visuomenės sluoksnių. Taigi, iš 500 mln. ES gyventojų daugiau nei 17 proc. gyvena skurde. Vaikų skurdas ES šalyse siekia 19 proc. Verta paminėti ir jaunimo nedarbą, kuris vienoje šalyse siekia 22 proc., o kitoje – kaip Ispanijoje ir Graikijoje – 40 proc. Tad mes kalbame ne apie mažą grupelę žmonių, kuriems reikalinga pagalba, kad galėtų gyventi oriai, mes kalbame apie visose ES šalyse esantį skurdą.

Buvau Graikijoje ir kalbėjausi su žmonėmis, kurie prarado darbą, taip pat kalbėjau ir su tais, kurie dar turi darbo vietą, kurie gauna mažiausią minimalų atlyginimą, dar labiau sumažėjusį per pastaruosius mėnesius. Taip pat buvau susitikusi su nusivylusiomis šeimomis, kurios, neįstengdamos išlaikyti savo vaikų, yra priverstos atiduoti juos vaikų globos namams. Tai atlyginimų mažinimo, etatų mažinimo politikos rezultatas. Tai reiškia, kad ES politika, sprendama krizės padarinius, sunkiausią naštą užkrauna ant vargingiausių pečių. Visi tie mi-

► Ilijardai, kurie neva skirti Graikijos gelbėjimui, nepasiekia tų žmonių, kuriems tikrai reikia paramos. Tai akivaizdi išvada visos neoliberalios privatizavimo politikos, kai visos paslaugos iš viešojo sektoriaus, iš valstybės rankų perduodamos į privačias rankas. Iš Graikijos reikalaujama išparduoti valstybės turtą, kad valstybė galėtų susimokėti skolas. Reikalaujama mažinti ir taip minimalius atlyginimus, o tai reiškia kišimąsi į profsąjungų kolektyvinių sutarčių politiką.

Iš ES pusės vis dar nesimato pastangų nustatyti minimalias pajamas ir minimalų atlyginimą, 21 ES šalyje mes turime įstatymų numatytus minimalius atlyginimo dydžius, tačiau jie labai skiriasi tarpusavyje: aukščiausias minimalus atlyginimas yra Liuksemburge, mažiausias – Rumunijoje. Mes reikalaujame, kad minimalūs atlyginimai būtų nustatyti pagal skurdo lygį toje šalyje, kad nesusidarytų situacija, kai žmonės net ir dirbdami skursta. Kadangi tai nėra ES politikos dalis, tai reikėtų kiekvienoje atskiroje šalyje kreiptis į vyriausybes su šiais reikalavimais.

Man taip pat rūpi ir lyčių klausimas. Per pastaruosius dešimt metų čia neįvyko jokių pokyčių į gerąją pusę. Todėl mes bandėme ES lygiu įvesti Lygaus atlyginimo dieną – kovo antrąją. Kodėl kovo 2 d.? Todėl, kad tos moterys, kurios dirbo lygiai tokį patį darbą, kokį dirbo ir vyrai, tikrai kovo 2 d. būtų gavusios tą atlyginimą, kokį vyrai gavo praėjusių metų gruodžio 31 d., skaičiuojant pagal vyrų ir moterų gaunamus atlyginimus. Keista, kad ta situacija turtinčiausiose šalyse yra ryškiausia. Vokietijoje atlyginimų už tą patį darbą atotrūkis siekia 22 proc. Tad aiškėja, kad dar reikia daug nuveikti. Mums reikėtų kovoti su ES taupymo politika, kuri vykdoma socialinių paslaugų atžvilgiu, priešintis valstybės turto išpardavimui, socialinių paslaugų liberalizavimui. Taigi, mums reikia minimalių atlyginimų, minimalių pajamų, minimalių ekologinių ir socialinių standartų.

Algirdas Sysas: socialinė nelygybė stabdo valstybės raidą

Nuo globalių problemų norėčiau nusileisti į Lietuvos situaciją. Skurdas ir socialinė nelygybė vaikšto kartu, ir toji socialinė nelygybė stabdo valstybės ir visuomenės raidą. Didžiausią įtaką nelygybė turi tiek švietimui, tiek sveikatai, tiek nusikalstamumo lygiui, tiek būsto politikai. Pastebėsiu, kad geresniais laikais socialiniam būstui buvo skiriama 80 mln. litų, pernai – tik 12 mln. litų. 81 tūkst. šeimų vis dar laukia socialinio būsto. Skurdžiausiai gyvenančių žmonių skaičius ryškiausias naujose ES valstybėse ir tose, kurios turi neprogresinius mokesčius. Geriausiai nelygybę parodo *Gini* koeficientas: Europos vidurkis yra 30, pasaulyje – apie 40, JAV – 47. Neseniai teko matyti duomenis, kad pernai pasaulyje buvo parduota daugiausiai brangių automobilių. Iki krizės metais Lietuvoje milijonierių daugėjo po 20–30 per metus, 2010 m. jų padaugėjo 234. Tad vieniems ši krizė buvo ištis bails, o kitiems tai tapo galimybe užsidirbti dar daugiau pinigų. To priežastys – vyriausybės ekonominė politika, darbo rinkos tollesnis liberalizavimas, mokesčių politika, ekonominis neoliberalizmas, globalizacija.

Apsaugos nuo to priemonės Lietuvoje egzistuoja, bet kaip jos naudojamos? Darbo rinkos reguliavimo priemonė yra minimali mėnesinė alga. Deja, nuo 2008 m. ji nebuvo nė kiek indeksuota. Fiskalinėje politikoje yra fiksuotas neapmokestinamas pajamų minimumas, yra tam tikros neapmokestinamų pajamų rūšys, socialinės išmokos. Yra parama natūralia forma: kompensacijos už šiltą, šaltą vandenį, už kurą, maisto produktus, piniginė socialinė parama, socialinės stipendijos. Bet jei mes žvelgsime, kas įvyko krizės metais, tai kova su krize prasidėjo nuo „vaiko pinigų“ atėmimo, po to – ligonių, bedarbių išmokų mažinimas ir t.t. O būtent šios grupės yra labiausiai socialiai pažeidžiamos ir skurstančios. Tai, kad situacija per trejus metus pasiekė katastrofišką būklę, iliustruoja keletas skaičių: 2008 m. socialinėms

išmokoms iš biudžeto išmokėta 150 mln., pernai ši suma siekė 1 mlrd. 200 mln., 560 tūkst. asmenų gavo maisto paketus – to dar niekad nebuvo. Kai girdime tokius skaičius, vargu, ar galima sakyti, kad skurdo nėra.

Vienas iš sprendimo būdų – progresinių mokesčių sistema. Taip pat reikia paminėti ir darbo santykių sritį, kurioje labai svarbu kolektyvinės derybos ir sutartys, konstitucinė teisė į streiką. Ekonominėje politikoje – BVP perskirstymas toms visuomenės grupėms, kurioms to labiausiai reikia. Labai svarbu yra efektyvi užimtumo sritis, socialinės globos standartai ir kt.

Tadas Leončikas: mes dreifuojame bendra kryptimi su visa Europa

Pagal daugelį nelygybės rodiklių Lietuvos situacija, paskutiniaisiais duomenimis, tapo išskirtinė – nelygybė pasiekė didžiausią mastą skaičiuojant nuo 2004 m. (įstojimo į Europos Sąjungą). Įdomu palyginti, kokie pokyčiai vyko per krizės laikotarpį ES šalyse. Daugelyje jų nelygybės mastas ir skurde gyvenančių žmonių dalis išaugo 2008–2009 m., Lietuvoje kritimas tęsiasi ir tarp 2009–2010 m. Tai, žinoma, buvo susiję su pajamų sumažėjimu. Įdomu pastebėti, kad Lietuvoje apie individo ar namų ūkio pajamas yra kalbama labai mažai. Tai vienas iš kultūrinių niuansų, kurį galima pastebėti lyginant su kitomis ES šalimis. Žinoma praktika, kai įmonių viduje pasirašomi keisti pasižadėjimai nekalbėti apie savo atlyginimą, man atrodo, didele dalimi prisideda prie to, kad didelė visuomenės dalis nesusigauja, kur jie yra visuomenės hierarchijoje, ant kurio laiptelio stovi ir gal ne tiek, kokias galimybes jie patys turi, bet kokias galimybes turi gyvenantieji aplink.

Lyginant su kitomis šalimis nėra taip, kad Lietuvoje tiesiog yra krizė ir mes dreifuojame bendra kryptimi su visa Europa. Ne tik nelygybė auga intensyviau negu Europoje, bet mes išsiskiriame tuo iš kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių, kuriose nelygybė po įstojimo į ES mažėjo iki pat pastarųjų metų.

Kalbant apie Lietuvą, reikia įvertinti ne tik statistikos niuansus, bet ir diskursą. Man atrodo, didelė dalis visuomenės vadovaujasi „sveiko proto“ logika ir yra linkusi sakyti: kaip mes galime leisti viešuosius pinigus socialinėms išmokoms, jei mes, kaip valstybė, nesame sukaupę pakankamo turto. Tai pagrįstas argumentas, bet galima atsakyti, kad būtent dėl to reikia matyti ne tik skurdą, bet nelygybės problemą bei kalbėti, kaip bendras turtas yra paskirstomas. Ar galima tikėtis, kad krizė praeis, ekonomika atsigaus ir viskas išsispręs? Trumpas atsakymas būtų „ne“.

Organizacija, kurioje dirbu – *Eurofondas* – atliko studiją, nagrinėdamas, kaip keitėsi darbo vietų struktūra praeityje ir lygino, kas pasikeitė per krizę (Eurofound, 2011, *Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession* <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1141.htm>).

Per dešimtmetį daugiausia darbų atsirado geriausiai apmokamame sektoriuje ir tai – su aukšta kvalifikacija bei išsilavinimu susiję darbai. Kitas polius – mažiausiai apmokamų darbų penktadalis. O vidurinė dalis po truputį traukiasi. Nors manoma, kad ekonomikos nuosmukio metu visa ekonomikos augimo kreivė pakrypo atgal, tačiau, jei žiūrėtume į darbų pasiskirstymą, darbo vietų struktūrą pagal darbo užmokestį, matytume besitęsiant tą pačią tendenciją: beveik visose darbų kategorijose darbo vietų mažėjo, išskyrus geriausiai apmokamus darbus. Atrodo, kad tai yra ne tik Europos, bet ir išsivysčiusio pasaulio tendencija: JAV tendencija ta pati, tikai poliarizacija ne tokia didelė kaip Europoje.

Egzistuoja keli darbo vietų struktūros modeliai. Europos atveju mes matome poliarizaciją – darbų daugėja tik geriausiai apmokamame ir prasčiausiai apmokamame sektoriuje. Tačiau skirtingų šalių situacijos, žinoma, skiriasi. Pavyzdžiui, Vokietijoje yra aiškesnė gerėjimo tendencija – mažiausiai apmokamas sektorius mažėja. Lietuva ir kitos Baltijos šalys

patyrė darbo vietų mažėjimą visuose sektoriuose, o daugiausiai sumažėjo, be abejonės, statybos ir susijusiose srityse. Lietuvoje buvo ta situacija, kai dalis statybos darbų ir jų atlyginimai, skirtingai negu kitose šalyse, buvo geriausiai apmokamame sektoriuje. Lyginant su kitomis šalimis, nė viename sektoriuje nebuvo augimo, todėl suprantamesnis yra pajamų kritimas ir skurdo plitimas. Jei pažiūrėtume į atskirų visuomenės grupių situaciją, tai pamatytume, kad krizės našta pasiskirsčiusi netolygiai, ji neproporcingai daugiau užgulė pečius tų, kurie ir taip turėjo mažiau galimybių ir vargingiau gyveno: galima kalbėti apie mažas pajamas gaunančius žmones apskritai, bedarbius, taip pat pensininkus (Rytų Europos šalyse). Tačiau, jei žiūrėtume į darbų struktūrą, problemiškesnė situacija yra ne pensininkų, o jaunimo atveju. Jiems apskritai darbo vietų sektoriuose ne daugėjo. Galvojant apie perspektyvas, jaunimo problema yra aktualesnė.

Europos ir Lietuvos lyginimas yra aktualus, nes Lietuvos socialinė poli-

tika neturi ilgalaikės strategijos. Šiuo atveju ES politika atlieka „civilizuojantį“ vaidmenį, nes bent jau turime konkrečius orientyrus (strategijos „Europa 2020“ tikslai). Deja, Lietuvos socialinei raidai planuoti jie panaudojami tikrai per menkai.

Kalbant apie nelygybę, labai svarbu kalbėti ne tik apie išmokas, „prageriamus“ pinigus, bet ir apie socialines paslaugas, kurios šiandien yra ne visos labai brangios, bet, nepaisant to, ne visiems prieinamos. Paslaugų prieinamumą lemia ne tik pajamos, bet ir socialiniai ryšiai (tinklai) bei skaidrumas viešajame sektoriuje. Vienas iš pavyzdžių – Estija, kuri su panašiu socialinės nelygybės lygiu kaip Lietuvoje turi žymiai didesnę gyventojų pasitenkinimo rodiklį tarp įvairių skirtingos padėties grupių.

Viešasis sektorius, jo skaidrumas ir efektyvumas, įskaitant ir finansavimą, turėtų būti vienas prioritetų tiems, kas šiandieninėje Lietuvoje laiko save susijusiais su kairiąja politika. ■

Demos

kritinės minties institutas

www.demos.lt

DEMOS kritinės minties institutas, įkurtas 2008 metais, yra nepriklausomas politikos analizės centras („think-tank“), vykdomas tyrimus ir užsiimantis šviečiamąja veikla, skirta darbo judėjimui ir žmogaus teisėms ginti Lietuvoje ir Europoje. DEMOS tikslas yra tapti įtakingu balsu formuojant Lietuvos socialinę ir ekonominę politiką – instituto ekspertai turi daug praktinės ir teorinės patirties. DEMOS prioritetas – gilinti darbo judėjimo tarptautiniu mastu ekspertizę, stiprinti ir įtvirtinti profsąjunginės veiklos reikšmę Lietuvoje. Dėl to DEMOS skatina aktyvių ir progresyvių darbuotojų susivienijimų kūrimąsi, rengia mokymus jų nariams. DEMOS kritinės minties instituto šviečiamoji veikla nukreipta į socialinės rizikos ir atskirties mažinimą ir darbo rinkos problemų tyrimus. DEMOS ekspertai leidžia knygas, organizuoja seminarus ir konferencijas, rengia viešas diskusijas opiomis socialinėmis ir politinėmis temomis. DEMOS veikla skatina viešosios erdvės, demokratinės kultūros ir pilietinės visuomenės stiprinimą. Instituto branduolį sudaro penkiolika ekspertų – politikos mokslų, sociologijos, viešųjų ryšių, žurnalistikos ekspertų – dirbančių kartu su kitomis nevyriausybėmis ir jaunimo organizacijomis analizuojant, kritikuojant ir viešinant problemas, kurios kelia grėsmę demokratijai, žmogaus ir darbo teisių užtikrinimui Lietuvoje ir ES.

Gerovės valstybė: kurti,

Europa tarp kitų regionų išsiskiria savo labiau išvystyta socialine politika ir socialine apsauga, bet kalbėti apie „vieningą Europos socialinį modelį“ galima tik ideologiniu–vertybiniu pagrindu, nes Europoje realiai egzistuoja keli gerovės modeliai.

Prof. Arvydas GUOGIS

Mykolo Romerio universiteto
Viešojo administravimo katedra

Metų pradžioje teko būti *Naujosios kairės* organizuotame susitikime su norvegų politologu Asbjornu Wahl. Jis teigia, kad pasaulyje buvo demontuota gerovės valstybė, teigia su skaudama širdimi ir aiškina tai finansinio kapitalo puolimu. Tačiau su juo sutikti, kad gerovės valstybė yra jau panaikinta, negalima, nes skirtingi gerovės valstybių modelių pagrindai Vakaruose yra išlikę. Vienur išlikę daugiau, kitur mažiau.

Švedijoje, žymiausioje gerovės valstybėje, teigiama, kad atsisakyta tik kokio trečdalis gerovės valstybės, bet du trečdaliai išlikę. Aišku, to kiekybiškai nepaskaičiuosi, bet vaizdu mo dėlei toks paaiškinimas tinka. Be kita ko, galima teigti, kad dabartinis Švedijos ir kitų Šiaurės šalių ekonominio vystymosi pagerėjimas susijęs su tuo, kad jos dėl savo labai išplėtotos socialinės sferos turėjo kur atitraukti į liberalesnę darbo rinką ir liberalesnius santykius. Jos, atsisakydamos dalies „socialinės naštos“, galėjo taip suaktyvinti ekonomiką. Bet reikia turėti ko atsisakyti. Anglo–saksų šalis, kaip JAV ar Jungtinė Karalystė, neturi ko atsisakyti ir taip negali paskatinti ekonominio augimo. Nes jos yra ne institucinio–perskirstomojo modelio šalis, kaip Šiaurės Europoje, o liberalaus–marginalinio modelio šalis, kurios visada pasižymėjo didele socialine nelygybe ir dideliu procentu gyventojų, gyvenančių skurde. Jų net pavadinimas mokslinėje kalboje reiškia „marginalinį modelį“, t.y. jos

generuoja marginalines grupes, socialinę atskirtį. Todėl reikia daryti skirtumą tarp gerovės valstybių tipų. Lietuvą galima laikyti „minimalia gerovės valstybe“, o kiekvieną jos socialinį pasiekimą, kaip algų padidinimą socialiniams darbuotojams, dideles ir ilgai mokamas motinystės išmokas ir kt. vertinti kaip tokios „minimalios gerovės valstybės“ laimėjimą.

A.Wahl tvirtina, kad gerovės valstybė Vakaruose jau žlugo, tačiau reikia pastebėti, kad ne visi jo teiginius ir 2011 m. išleistą knygą apie gerovės valstybės žlugimą vertina taip pat, kaip jis pats. Štai *Naujosios kairės* lyderis, prof. Andrius Bielskis teigia, kad A.Wahl tenorėjo pasakyti, kad XXI a. pradžioje pasikeitė politinių jėgų balansas, kuris leidžia finansiniam kapitalui pereiti į puolimą ir mažinti gerovės valstybės reikšmę. Kitaip tariant, ne kairiųjų jėgų labui pakito jėgų pusiausvyra, o tai leidžia apriboti gerovės valstybės funkcijas. Perfrazuojant A.Bielskį, dabar vyksta atvirkštinis procesas funkcinio socializmo priemonių įsigalėjimui. Pernai „Gairių“ žurnale rašiau, jog švedų socialdemokratas Gunaras Adler–Karlsonas teigė, kad funkcinio socializmo priemonėmis, tokiomis, kaip kolektyvinės derybos, progresiniai mokesčiai ir pan., galima pažaboti kapitalizmo funkcijas, padaryti jas valdomomis ir nukreiptomis visos visuomenės interesų tenkinimui. Kitaip tariant, funkcinis socializmas reiškė kapitalizmą su „žmogišku veidu“, o dabartiniu metu taip kalbėti apie kapitalizmą nebeįsėina, nes jis įgijo daug atgrasių individualistinių bruožų, kurie vis stiprina neigiamas,

o ne teigiamas globalizacijos puses, skatina nekontroliuojamą nelygybę ir skurdą, taip sukurdamas savo antipodą – globalizaciją, kuri „pralaimėjusius gyventojus“ įkalina savotiškuose socialiniuose getuose dėl pajamų, sveikatos, išsilavinimo stokos, taip pat dėl amžiaus ar neigalumo.

Bet kuri visuomenė turi galvoti, kaip paskirstyti išteklius skirtingų kartų, skirtingo amžiaus žmonėms, paaiškindama, kaip derins vieną su kitu tris gerovės šaltinius: rinką, šeimą ir valstybę, kad galėtų skirti lėšų dviejų ekonomiškai priklausomų amžiaus grupių poreikiams tenkinti, – jaunusių visuomenės narių švietimui ir vyriausiųjų pensijoms. Sprendžiant šį klausimą, diskursai apie socialinius reikalus remiasi tik trimis paradigmomis: laisvojo subjekto, daugialypio solidarumo ir piliečių lygybės. Šios paradigmos peržengia politinės šachmatų lentos ribas. Jos išdėsto gerovės šaltinius kitokia hierarchine seka ir vadovaujasi skirtinga Respublikos šiuo samprata (*Andre Massono paskaita: santykiai tarp kartų ir socialinės gerovės valstybės ateitis: laisvė, lygybė ar brolybė?*). Laisvojo subjekto paradigma į pirmą vietą iškelia rinką, skelbia laisvę (asmens veiksmų laisvę, laisvę turėti turtą, juo keistis ir jį palikti kitiems) ir pirmiausia ragina pasirūpinti savimi patiems. Daugialypio solidarumo paradigmos centre yra šeima ir įvairių visuomenės grupių solidarumas. Ji pabrėžia brolystės, kurią Leonas Burže (Bourgeois) vadina solidarumu, socialinių ir įvairių kartų ryšių svarbą. Piliečių lygybės paradigmos gynėjai tiki socialinės gerovės valstybės, valstybės lėšų perskirstymu, skel-

palaikyti ar naikinti?

bia lygybę (visi privalo turėti vienodas galimybes ir atvirus kelius savo sumanymams įgyvendinti), svarbiausiu laiko piliečių ir visuomenės ryšį. Visas pasaulio valstybes, tarp jų ir Europos, galima suklasifikuoti remiantis didesniu polinkiu į kurią nors vieną iš šių trijų paradigmų. Tačiau akivaizdžios ir įvairios valstybių konfigūracijos bei variacijos, kaip yra, pavyzdžiui, su Rytų Azija, Lotynų Amerika, Afrika ar Pietų ir Rytų Europa, kurios netelpa į tradicines schemas.

Išsivysčiusiame pasaulyje svarbus palyginamuoju požiūriu tarp skirtingų šalių modelių yra socialinių išmokų ir socialinių paslaugų santykis. Ypač didelės senatvės pensijos sudaro didžiausią Pietų Europos šalių socialinės apsaugos išlaidų dalį. Socialinės paslaugos Portugalijoje, Ispanijoje, Italijoje, Graikijoje, Kipre ir Maltoje yra išplėtos gerokai mažiau, palyginus su Šiaurės Europos šalimis, kuriose socialinės išmokos yra didelės, bet jų lyginamasis svoris lyginant su socialinėmis paslaugomis, yra gerokai mažesnis negu Pietų Europos valstybėse. Korporatyvinis (bismarkinis) – konservatyvus modelis, prie kurio labiausiai yra priartėjusios Prancūzija ir Vokietija, šiuo požiūriu yra vidurinėje pozicijoje tarp Šiaurės ir Pietų Europos valstybių. Rytų Europoje socialinės draudiminės išmokos nėra didelės, bet socialinės paramos ir socialinių paslaugų lyginamasis svoris, palyginus su socialinio draudimo išmokomis, irgi yra gerokai mažesnis negu Šiaurės Europos ar kontinentinės Europos šalyse. Svarbią vietą tokiose valstybėse, kaip Graikija, Italija (Pietų Italija) ar Rytų Europoje vaidina klientelistiniai santykiai, kai atskiros privilegijuotos gyventojų grupės įgyja specialias, papildomas teises į išmokas ar paslaugas. Klientelizmo apraiškų negalima pastebėti nei Šiaurės Europoje, nei liberaliuose anglo–saksi-

kuose kraštuose, nei kontinentinėje Vakarų Europoje. Šiuo požiūriu Rytų ir Pietų Europa yra panašesnės į kai kurias besivystančias Pietų Amerikos ar Azijos valstybes, kuriose atskiros privilegijuotos grupės (kaip „nusipelnę asmenys“, jėgos struktūrų darbuotojai) gauna specialias, papildomas išmokas ir paslaugas. Todėl Rytų Europos klientelizmą aiškinti vien tik komunistinio paveldo įtaka dabar, praėjus daugiau nei 20 metų po Berlyno sienos griuvimo ir Baltijos šalių „dainuojančių revoliucijų“, yra ne visai korektiška, nes, kaip matyti iš daugelio šalių pavyzdžių, tai yra labiau atsilikusių, besivystančių Pietų šalių bruožas. Netgi Italijoje, kurioje, remiantis agreguotais rodikliais, yra palankesnė socialinė padėtis, jos pietinėje dalyje, kuri yra labai atsilikusi, klientelizmo apraiškų yra ne kiek ne mažiau negu vis labiau atsiliekiančioje Graikijoje. Socialinių sistemų fragmentacija tokiose šalyse, kaip Graikija, daro šias sistemas neefektyvias ir neveiksmingas, brangiai administruojamas ir neteisingas socialinio teisingumo požiūriu. Nors Pietų Europos šalys per pastaruosius du dešimtmečius, kol jose jautėsi ekonominis pagyvėjimas, labai stipriai išplėtojo savo socialines programas ir daug kur įveikė atsilikimą, kelių pastarųjų metų ekonominės padėties pablogėjimas ir ilgametės valstybių skolos sustabdė pradėtus darbus ir atbloškė šias šalis daugelį metų atgal.

Jau keli dešimtmečiai Europoje kalbama apie Europos socialinį modelį, priiminėjami įvairūs socialinę politiką vienodinantys dokumentai, kaip kad 2000 m. Lisabonos strategija. Tačiau toliau žodžių kuriant vieningesnę Europos socialinį modelį nelabai tenuėta, nes socialinė politika Europos Sąjungoje faktiškai atiduota nacionalinei jurisdikcijai ir kompetencijai, o atskirų šalių modelių skirtumai tokie akivaizdūs,

kad neleidžia tų modelių vienodinti. Nors Europa tarp kitų regionų išsiskiria savo labiau išvystyta socialine politika ir socialine apsauga, kalbėti apie „vieningą Europos socialinį modelį“ galima tik ideologiniu–vertybiniu pagrindu, nes Europoje realiai egzistuoja keli gerovės modeliai. Vienintelis šiek tiek veikiantis Europą vienijantis metodas socialinės politikos srityje yra atviro koordinavimo metodas, bet jis veikia labai ribotai ir apima siauras socialinės politikos ar socialinio darbo organizavimo sritis. Atviro koordinavimo metodas faktiškai reiškia mokymąsi iš atskirų šalių geresnės praktikos socialinės politikos srityje. Šis metodas nėra originalus, tik kūrybiškai pritaikytas „sugretinimo“ („benchmarkingo“) metodas, kai lyginimo būdu siekiama kopijuoti arba kūrybiškai perimti geriausią socialinę praktiką. Savaime suprantama, kad atskiri socialinės politikos momentai, kaip socialinio darbo technika ar savivaldybių socialinių paslaugų administravimo dalykai, gali būti lengviau vieni iš kitų perimami, negu dideli struktūriniai pertvarkymai, kurie nulemia vienokį ar kokių gerovės modelio tipą šalyje.

Manau, kad Europos socialinio modelio sampratai neprieštarauja mano siūlomas normatyvinis socialinės politikos modelis, kurį sudarytų vienuolika susisiejančių ir „persidengiančių“ principų, pasižyminčių pažangiu požiūriu į socialinę politiką: 1) bendruomenės gerovė, 2) socialinė įterptis, 3) socialinis solidarumas, 4) anomijos prevencija, 5) socialinės nelygybės ir skurdo mažinimas, 6) dekomodifikacija, 7) progresyvus apmokestinimas, 8) „aktyvi“, o ne „pasyvi“ socialinė politika, 9) socialinis įgalinimas, 10) laimės siekimas, 11) demokratinė valstybė kaip institucija. Tačiau kaip to siekti Lietuvoje be jau aptartų socialinės politikos priemonių, kurias yra pasiūlę social-

► iniams reikalams neabejingi politikai, administratoriai ir mokslininkai? Tarp konkrečių praktinių rekomendacijų politikams ir administratoriams norėčiau pažymėti:

1) Naujojo viešojo valdymo (New Governance) metodus, kurie orientuojasi visuomenę ne į didesnę ekonomizaciją ir kiekybinių rodiklių naudojimą, o į kokybinius rodiklius, atvirumą, skaidrumą, pilietiškumą, pliuralizmą, korupcijos nebuvimą, aktyvią nevyriausybinių organizacijų veiklą.

2) Iš kiekybinių rodiklių išskirti socialinės reintegracijos rodiklius, kurie atspindėtų grįžusių į normalų gyvenimą marginalinių grupių atstovų procentą. Matuojant socialinės reintegracijos laipsnį, būtų galima įvertinti ir socialinių institucijų veiklos efektyvumą, ypač skiriant dėmesį valstybinių organizacijų efektyvumui, taip pat jų bendradarbiavimui su nevyriausybinėmis ir privačiomis institucijomis (siekiant socialinių tikslų).

3) Naudoti naujus konkrečius socialinio administravimo metodus, tokius kaip „benchmarkingą“, t.y.

„sugretinimo“ metodą, kai yra lyginamos organizacijos veiklos efektyvumo požiūriu ir atsiliekančios organizacijos lygiuojasi ir mokosi iš toliau pažengusių organizacijų. Ypač „sugretinimo“ metodas administruojant ir tiriant socialinius procesus tikėtų vykdyti decentralizuotų institucijų lygmenyje, pvz., tarp savivaldybių.

4) Plačiau naudoti „piliečių“, kaip klientų, pasitenkinimo viešosiomis paslaugomis tyrimus, taip pat „tyrimus dalyvaujant“, kai tiriamieji (pvz., marginalinių grupių atstovai) žino, kad yra tiriami ir kartu su tyrėjais ieško išeičių iš susidariusių keblių, krizinių situacijų, pvz., įsidarbinant, pradedant mokytis ar dalyvaujant nevyriausybinių organizacijų veikloje.

5) Pergalvoti socialinės apsaugos sistemos struktūros klausimus. Pavyzdžiui, socialinio draudimo srityje galima būtų pagalvoti ne vien apie „Sodros“ ar privačių pensijų fondų, bet ir valstybinių kaupiamųjų fondų sukūrimo galimybę. Jeigu visuomenėje nepasitikima nei „Sodra“, nei privačiais fondais, tai tada kaip pa-

tikimumo ir efektyvumo garantija galėtų tapti valstybinių kaupiamųjų fondų sukūrimas.

6) „Sodros“ sistemos tobulinimo kryptis turėtų liesti tiesioginę „Sodros“ įmokų ir išmokų priklausomybę. Tai pakeltų pasitikėjimo sistema lygį, piliečiai žinotų, kad ir nuo jų sumokėtų įmokų dalies priklausys būsimų pensijų dydis.

7) Vertėtų atsisakyti dalies privilegijuotų, t.y. specialių, papildomų pensijų – kaip skatinančių socialinį neteislingumą. Galėtų būti atsisakyta valstybinių pirmo ir antro laipsnio, taip pat jėgos struktūrų specialių išmokų.

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto dekanas doc. A. Monkevičius siūlo 8–ąją rekomendaciją politikams ir administratoriams – laimės indekso skaičiavimą. Laimės indeksas natūraliai siejasi su aukščiau išvardintomis septyniomis rekomendacijomis tam, kad valstybės raidos modelis labiau atspindėtų visuomenės lūkesčius ir remtųsi socialiniu teisingumu bei piliečių pasitenkinimu raidos sąlygomis. ■

Gerovę kurti trukdo... pensininkai?

Vytenis PAULASKAS

Ar įmanoma Lietuvoje sukurti gerovės valstybę ir išspręsti tiek Lietuvoje, tiek ir Europoje bei visame pasaulyje egzistuojančias ekonomikos, finansines problemas? Atsakau – ne. Ne dėl to, kad tų visų uždavinių, problemų iš principo neįmanoma išspręsti, bet dėl to, kad to neleidžia dabartinis ekonomikos mokslo lygis ir jį atitinkanti visuomeninė sąmonė. Dabartinė laisvosios rinkos ekonomika yra paremta iš esmės klaidingais postulatais. Panaši padėtis, kokia šiuo metu yra ekonomikoje, viduramžiais buvo astronomijos moksle. Tuomet buvo galvojama, kad Žemė yra ne apvali, bet plokščia ir ją, kad kur nors nenukristų, laiko trys banginiai.

Kokie gi trys banginiai laiko tą laisvosios (ir ne tik laisvosios) rinkos ekonomikos vadinamąjį mokslą? Tai verslas, verslas ir dar kartą verslas – taip teigia laisvosios (ir ne tik laisvosios) rinkos apologetai. Taigi, pagrindinė klaida yra ta, kad ekonomikoje per daug sureikšminamas verslininkų vaidmuo. Jie laikomi dievais, be kurių malonės niekas, jokie teigiami pokyčiai, ekonomikoje negali įvykti. Atseit, verslas yra besąlygiškas gėris, nes tik jis yra ta sritis, kurioje sukuriamos darbo vietos, žmonėms garantuojamos pajamos ir sumokami mokesčiai valstybei.

Esant tokiam politikų ir ekonomistų požiūriui į verslą, toleruojama tokia padėtis, kai verslininkai išnaudoja darbuotojus, laikydami juos kone vergais ir nemokėdami jiems normalių atlyginimų, nors ir galėtų juos mokėti, nesilaiko įstatymų, nemoka mokesčių valstybei. Taip pat politikai stengiasi padaryti įstatymuose landas tam, kad, pasinaudodami jomis verslininkai galėtų dar labiau praturtėti visų kitų visuomenės na-

rių sąskaita. Pavyzdžiui, Seimo narė A. Zuokienė siūlo leisti išbandymo laikotarpiu dirbti nesudarius darbo sutarties. Tai faktiškai leistų darbdaviams neribotai naudoti nelegalų darbą. Be to, Seimo nariai siūlo dar labiau sutrumpinti išėjimo dėl atleidimo iš darbo terminus, sumažinti išeitinių išmokų dydžius, ilginti darbo savaitės trukmę, trumpinti kasmetines minimalias atostogas iki 20 darbo dienų, naikinti įvairias papildomas atostogas, atsisakyti Gegužės 1–osios ir Kūčių švenčių, padarant jas darbo dienomis, atleisti pradedančiuosius verslininkus 6 mėnesius nuo „Sodros“ mokesčio ir t.t.

Visos šios priemonės mažina darbuotojų pajamas, vartojimą, stabdo ekonomikos augimą ir perskirsto lėšas vienos visuomenės grupės – turtingųjų naudai. Siekdami pateisinti tokią neteislingą pasaulio tvarką, pasaulio ir Lietuvos galingieji – turtuoliai, verslininkai pasitelkia demagogus, kurių tikslas ne objektyviai analizuoti esamą padėtį, bet primesti visuomenei tam tikrą, tendencingą nuomonę. Siekdami savo savanaudiškų tikslų turtuoliai su valdančiųjų politikų pagalba stengiasi supriešinti atskiras visuomenės grupes tam, kad jos peštųsi tarpusavyje, kaltintų viena kitą, tačiau nepastebėtų tikrųjų jų nelaimių kaltininkų.

Kai vyko mokytojų streikas, Švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius aiškino, kad mokytojai, palyginti su kitais, gyvena gerai, jų atlyginimai, atseit, netgi didesni už šalies vidurkį ir mokytojų reikalavimus būtų įmanoma įvykdyti tik kitų visuomenės grupių sąskaita. Stengiamasi supriešinti mokytojus ir tarpusavyje. Lietuvoje masiškai uždarinėjamos kaimo mokyklos, nes joms yra nepalanki finansavimo tvarka, kai finansuojama ne pagal tai, kiek mokykloje yra klasių, tai yra, kiek reikia mokytojų, bet kiek yra

mokinių. Suprantama, kad kaimuose neįmanoma surinkti mokinių tiek, kaip ir miestuose, – kad jų būtų po 30 vienoje klasėje. Kai žmonės protestuoja prieš kaimo mokyklų uždarymą, Švietimo ir mokslo ministerijos valdininkams atsiranda pretekstas aiškinti, jog kaimo mokyklos nori gerai gyventi miesto mokyklų sąskaita, nori iš pastarųjų atimti lėšas.

Į demagogų chorą netikėtai įsiliejo ir žinoma ekonomistė A. Maldeikienė, kuri ėmė emociškai aiškinti, jog dėl to, kad jaunimas blogai gyvena ir emigruoja iš šalies, kalčiausi yra... pensininkai. Jie, atseit, gauna didžiules pensijas ir dauguma turi butus (kuriuos įsigijo už savo viso gyvenimo triušą). Pasak A. Maldeikienės, 80 proc. viso nekilnojamojo turto priklauso pensininkams. Iš viso to, manau, reikėtų padaryti išvadą – norint Lietuvoje sukurti gerovės valstybę, reikėtų visus pensininkus susodinti ant rogučių ir išvežti į mišką. Tuomet jaunimui liktų ir visų pensininkų pensijos, ir jų butai. Tada jaunimas prigimdytų daug vaikų, taip rastųsi Lietuvos verslui pigios darbo jėgos, ir ekonomika suklestės.

Matyt tokia yra A. Maldeikienės ateities Lietuvos ekonominė vizija. Vis dėlto, manau, kad ši ekonomistė pradinėje mokykloje nepakankamai išmoko aritmetikos, jeigu nesugeba analizuoti paprasčiausių skaičių. Lietuvoje senatvės pensininkų yra maždaug 600 tūkstančių. Jų pensijos vidurkis buvo 768 litai, o, pavyzdžiui, Lenkijoje – 1492 litai, Latvijoje – 801 litas, Estijoje – 1050 litų. Taigi, Lietuvos pensininkai negyvena jokiame rojuje, kaip atrodo A. Maldeikienei. Iš viso praėjusiais metais senatvės pensijoms buvo išmokėta 5,5 mlrd. litų, nors Lietuvos bendrojo vidaus produkto buvo sukurta už 105,7 mlrd. litų. Tai reiškia, kad maždaug vienam penktadaliui Lietuvos gyventojų (600 ►

Kelias į Gerovės valstybę ilgas ir nelengvas.

► tūkstančių pensininkų) buvo skirta tik vos 5,2 proc. viso Lietuvoje sukurto „pyrago“ – bendrojo vidaus produkto. O štai kita visuomenės dalis, kuri sudaro mažiau kaip vieną procentą Lietuvos gyventojų, – verslininkai, praėjusiais metais gavo daugiau nei 8 mlrd. litų pelno – maždaug pusantro karto daugiau negu visi Lietuvos pensininkai. Verslininkai pelno mokesčio beveik nemoka – jis gali būti 15 proc. arba tik 5 proc., o gali ir visai įmonė būti atleista nuo šio mokesčio.

Deja, nė viena politinė jėga nedrįsta pareikalauti, kad ir verslininkai prisidėtų prie visuomenės gerovės, kad jie bent šiek tiek daugiau pakratytų savo išsipūtusias pinigines ir sumokėtų ne 5 ar 15, bet 75 proc. pelno mokesčių. Beje, pastarasis skaičius yra ne iš fantastinės srities – naujasis Prancūzijos prezidentas socialistas F. Olandas pasiūlė būtent 75 proc. apmokestinti turtuolius, kurie per metus gauna daugiau kaip vieną milijoną eurų, be to, jis dar pasiūlė sumažinti pensinį amžių nuo 62 iki 60 metų ir padidinti mokytojų skaičių. Manau, kad Lietuvos socialdemokratai galėtų iš šių Prancūzijos socialistų idėjų pasimokyti. Beje, A. Kubiliaus vyriausybė numatė, kad Lietuvos valstybinės įmonės 50 proc. savo pelno pervestų į valstybės biudžetą. Jeigu valstybinėms įmonėms savo 50 proc. pelno pakanka investicijoms, tai kodėl tiek pat neturėtų užtekti ir privačioms įmonėms, kodėl jos, kaip ir valstybinės įmonės į valstybės biudžetą negalėtų sumokėti ne 15, bet 50 proc. savo pelno?

Net ir tuo atveju, jeigu visi pensininkai būtų išvežti į mišką, jaunimo gyvenimas nė truputį nepagerėtų. Nes tie sutaupyti 5,5 mlrd. litų lėšų, skirti pensininkams, atitektų ne jaunimui, ne dirbantiems, bet darbdaviams, kurie tais pinigais pasididintų savo pelnus. O jaunimo gyvenimas dar labiau pablogėtų, nes jiems būtų dar sunkiau rasti darbo. Juk pensininkai sukuria labai daug darbo vietų. Be abejo, šis mano teiginys prieštarauja politikų ir verslininkų tezei, kad darbo vietas kuria tik verslas, o pensininkai verslininkų uždirbtus pinigus tik pravalgo. Bet būtent valgydami pensininkai ir kuria darbo vietas. Pensininkai valgo ir dėl to žemdirbiai augina grūdus, daržo-

ves, įvairius gyvulius, perdirbėjai visa tai perdirba, prekybininkai – parduvinėja. Kiek pensininkai suvalgo, tiek verslininkai ir pagamina. Pensininkai kuria darbo vietas ir sveikatos apsaugos sektoriuje, nes senatvėje serga įvairiomis ligomis ir juos reikia gydyti, slaugyti. Taip pensininkai sukuria daug darbo vietų ligoninėse, poliklinikoje, vaistinėse.

Tuo tarpu, jeigu pensininkų pinigai atitektų verslininkams, tai tie pinigai nepadėtų Lietuvoje sukurti daugiau darbo vietų, nes verslininkai didesnę dalį tų pinigų išvežtų į užsienį – ten, kur vyriausybės mažiau skriaudžia tiek darbuotojus, tiek ir pensininkus, kitaip sakant ten, kur nėra A. Kubiliaus, kuris galvoja, kad Lietuva pigia darbo jėga turi konkuruoti su labiausiai atsilikusiomis Europos ir pasaulio valstybėmis.

A. Kubilius 3,5 metų visaip išsiskinėjo atsiskaidamas kelti minimalią algą, teigdamas, jog dėl to turi Trišalėje taryboje susitarti darbdaviai su profsąjungomis, jog „vargšai“ verslininkai nepajėgs tiek „daug“ mokėti darbuotojams, nors savo pelnus skaičiuoja milijardais litų. Galų gale A. Kubilius ėmė šantažuoti profsąjungas teigdamas, jog jis padidins minimalią algą iki 850 litų tik tuo atveju, jeigu bus liberalizuoti darbo santykiai. Mat to reikalauja Investuotojų forumas, kuris darbuotojų sąskaita nori gauti dar daugiau pelno ir dar daugiau jo išvežti į užsienį. Liberalizavus darbo santykius darbuotojai prarastų daug daugiau negu gautų dėl kuklaus minimalios algos padidinio.

A. Kubilius, nedidindamas minimalaus atlyginimo, atseit, rūpinasi bedarbiais, nes padidėjus tam atlyginimui, sumažėsia darbo vietų. Tačiau juk iš tiesų yra visai priešingai – nedarbas didžiausias būna būtent tose šalyse, kuriose ir atlyginimai yra patys mažiausi, o tose šalyse, pavyzdžiui, Skandinavijoje, kur atlyginimai yra ypač dideli, nedarbo beveik nėra. Tai suprantama – ekonomiką į priekį traukia ne ubagai, bet tie vartotojai, kurių perkamoji galia pakankamai didelė. Minimalaus atlyginimo didinimui ypač priešinasi šešėlinio verslo atstovai, dalį atlyginimo mokantys vokeliuose. Mat, padidinus minimalų atlyginimą, jiems tektų

dalį atlyginimo, mokamo vokeliuose, ištraukti iš šešėlio ir nuo tos atlyginimo dalies papildomai sumokėti mokesčius valstybei. Nenorėdami nieko papildomai sumokėti valstybei, tie šešėlinio verslo atstovai reikalauja kartu su minimalaus atlyginimo didinimu kelti ir neapmokestinamąjį minimumą. Keista, kad A. Kubilius, paskelbęs kovą su šešėline ekonomika, šiuo atveju atsižvelgia į šešėlinio verslo atstovų pageidavimus.

Darbo ir socialinės apsaugos viceministrė A. Mikalauskaitė, suprantama, vykdo savo didžiausio viršininko A. Kubiliaus nurodymus. Matyt nežinodama, kaip paaiškinti tokį kvailą A. Kubiliaus užsispyrimą, prieštaraujantį ekonominei logikai, nedidinti minimalaus atlyginimo, ji pareiškė, jog jo nereikia didinti todėl, kad žmonės Lietuvoje pakankamai gerai gyvena, visi turi ką valgyti, niekas nebadauja. Tačiau, matyt, badauja buvęs laikinasis „Snoro“ administratorius S. Triklis, kuriam už 8 dienų „darbą“ buvo sumokėta 17 mln. litų. Tikriausiai neturi ką valgyti ir kitas „Snoro“ administratorius N. Kupeiris, kuris už trijų mėnesių darbą iš dosniosios A. Kubiliaus vyriausybės gavo net 67 mln. litų. Pardavus visą „Snoro“ turtą net nebus padengtos tos banko administravimo išlaidos.

Lietuvos pensininkai, skirtingai negu užsieniniai trikliai ir kuperiai, nebadauja, nes jie, anot A. Maldeikienės, turi butus (dažnai net ir prestižinėse miesto vietose) ir todėl gali tuos butus parduoti ir keltis kur nors į lūšnynų rajoną, kur jiems labiau tinka gyventi nesipainiojant po kojų turtuoliams. Atseit, pensininkai neturi vadovautis sentimentais prisirišdami prie tos vietos, buto, kuriame jie visą gyvenimą gyveno. Bet kaip tokiu atveju galima reikalauti patriotizmo iš jaunimo – kad jis liktų Lietuvoje vien tik tai tam, kad būtų darbdaviams pigia darbo jėga, kraunančia jiems milijardinius pelnus? Suprantama, kad ir jaunimas tokiu atveju spjauna į sentimentus, spjauna į savo tėvynę motiną – Lietuvą ir išvažiuoja laimės ieškoti į platųjį pasaulį, kur jis galbūt bus ne tik pigi darbo jėga, bet ir žmogus, kurio triūsas deramai įvertinamas pinigine išraiška. ■

Kokių kandidatų mums reikia į Seimą?

Petras EIDUKEVIČIUS

Neverta net klausti, kokių nereikia. Net per daug gerai esame susipažinę su tokiais.

O kokių reikėtų? Kandidatas į Seimą turėtų pasižymėti trimis (PPK) požymiais: padorumu ir principingumu bei kompetencija. Tik padorumas yra bene svarbiausias reikalavimas. Padorus politikas pirmiausia galvoja, ką ten valdžioje padaryti, bet ne pasipelninti. Toks be administravimo, ekonominės, teisinės ar nors vienos iš jų kompetencijos į Seimą patekti net nepretenduos.

Tarp daugybės padorumą apibūdinančių reikalavimų bene svarbiausias bus: „neapgaušinėti nei kitų, nei savęs“. Prieš rinkimus žadėti viena, o po rinkimų daryti jau kita – tai visiškai akivaizdus ir labai paplitęs nepadorumo pasireiškimas. Per tokius išrinktuosius, kurie „išdūrė“ mus daugybę kartų visuose buvusiuose Seimuose, daugeliui į politiką, į partijas net pasižiūrėti nesinori. Dauguma (apie 60 proc.), netekę vilties pataikyti, spjauna į rinkimus.

Verta atskirti padorumą nuo principingumo. Padorumas yra moralinė savybė ir aukštos kultūros, atsakomybės prieš visuomenę požymis. Principingumas yra tvirtos pažiūrų sistemos – politikui ideologijos – turėjimas ir jos nuoseklus prisilaikymas. Pasaulyje yra nusistovėję trys svarbiausios ideologinės pažiūrų srovės: liberalai, konservatoriai ir socialistai. Tik jos turi ir bendrų principinių nuostatų, kaip laisvę ar demokratiją. Yra dar ir daugybė tarpinių tarp jų variacijų. Pavyzdžiui, „social-liberalai“. Dabartinius pragmatikus „socialdemokratus“ ar „leiboristus“ galima vertinti kaip socialistus su mažesnėmis ar didesnėmis liberalizmo priemonėmis.

Politinis ideologinis principingumas – aiški politinių principų sistema

leidžia rinkėjui nuspėti, kaip elgsis išrinktasis kandidatas valdžioje. Liberalizmas „propaguoja parlamentinę santvarką, individo iniciatyvos laisvę ir valdžios nesikišimą į ekonomiką“ (pagal žinytus). Konservatoriai „gina tradicinę visuomenės tvarką ir išgalėjusias vertybes“. Socialistams yra svarbūs valstybinis rinkos reguliavimas, „socialinės lygybės bei teisingumo principai“.

Tenka apgailestauti, mūsų partijos, o tuo pačiu ir rinkėjai dėl ideologinių principų per daug nekvaršina sau smegenų. Jie susirūpinę konkrečiais apčiuopiamais dalykais, kaip šildymo kainos ir alga ar pensija. O apie sisteminius dalykus, pavyzdžiui, kad algos ir pensijos, ar švietimas su medicina tiesiogiai susieti su mokesčiais, net negalvoja: „Reikia gilių, kam mums tie ažuolai?“

Dabartinė „laisvosios rinkos“ visuomenės santvarkos epocha prasidėjo principiniais Prancūzijos didžiosios revoliucijos lozungais: „liberte, egalite, fraternite“ (laisvė, lygybė brolybė). Kaip svarbiausius akcentus liberalai nusitvėrė „laisvę“, socialistai – „lygybę“. Konservatoriams, o tuo labiau krikdemams, lyg ir priklauso „broly-

bė“, kaip katalikiško „mylėk savo artimą kaip ir save“ analogas. Tik jie šio principo į savo akcentus neįsitvirtino. Taip ir turime šiandieninę visuomenę be jokių į tą „brolybę“ net užuominų.

Beje, „holistai“ siūlo „lygybę“ ir „brolybę“ keisti vienu principu – „vienybė“. Pagal mūsų Himną?!

Dabar vertinant mūsų politikų ar kandidatų į valdžią pagrindinius politinius principus, dažniausia net nėra ką vertinti. Per radiją teko girdėti, kad partijoms ruošiami labai svarbūs ideologiniai – politinių principų apibrėžtumo reikalavimai. Kad tik kuo greičiau!

Visa tai įvertinę, gal prieš šiuos rinkimus pabandykime paklausinėti kandidatų, kokius politinius principus jie turi? O kad jie netuščiažodžiautų, „nepudrintų mums smegenų“, paklauskime jų konkrečiai apie mokesčius – koks progresinių mokesčių laipsnis vienas iš trijų jiems artimesnis: 1. jokių progresinių; 2. liberalus amerikietiškas, kai tarifai skiriasi bent tris kartus; 3. skandinaviškas, kai tarifai skiriasi daugiau kaip keturis kartus. Ir tuomet jau šiek tiek konkrečiau sužinosime su kuo turime reikalą. ■

A. Janušonius pieš.

Lietuva ir ukrainiečiai: amžių

Tęsiame pasakojimus
apie mūsų krašto
tautines bendrijas

Su Lietuvos ukrainiečių
bendrijos pirmininku
Viktoru Černyšuku kalbasi
žurnalistas Jonas Rumša.

– Teko būti liudininku, kaip ukrainiečiai juokaudami teigė, kad lietuviai buvo geriausi „okupantai“ per visą jų istoriją. Jie omenyje turėjo tuos laikus, kada kai kurios Ukrainos žemės įėjo į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Šie faktai liudija apie ilgą amžių lietuvių ir ukrainiečių santykius. Kokie jie buvo?

– Tikrai lietuviai nebuvo „okupantai“ tiesiogine šio žodžio prasme. Tai buvo dviejų tautų federacija. Mes gi nesakom, kad vokiečiai yra Šveicarijos okupantai, kadangi ši Alpių konfederacija buvo sukurta tautų susitarimo principais. Panaši situacija buvo ir LDK Ukrainos atžvilgiu. Be to, ukrainiečiai buvo laukiami etninėje Lietuvoje. Kernavės rezervato muziejuje saugoma daug artefaktų. Visi jie yra ukrainiečių–rusėnų ir lietuvių santykių bei bendro jų gyvenimo liudininkai. Rusėnai atvežė į Lietuvą saulėgrąžų auginimo ir aliejaus technologijos kultūrą. Net kai kuriuos lietuvių mėgstamus patiekalus, pavyzdžiui, skrudintą juodą duoną su česnakais, į Lietuvą atvežė ukrainiečiai, vadinami tuo metu rusėnais, o konkrečiai – tai buvo „firminis“ kunigaikščių Ostrogiškių patiekalas. Pats Konstantinas Vasylis

Ostrogiškis, nekarūnuotas Ukrainos karalius, buvo LDK didžiuoju etmonu ir laimėjo mūšius prieš tuometinę Maskvos kunigaikštystę.

Galima prisiminti daug galingų veikėjų rusėnų, kurie darė įtaką Lietuvos raidai, ekonomikos ir kultūros plėtrai. Vievyje kūrė Maksimas Meletijus Smotrickis, pirmosios slavų gramatikos autorius. Vilniuje gyveno ir Dievui bei žmonėms tarnavo Ivanas Josafatas Kuncevičius, kuris vėliau tapo Romos katalikų ir graikų–katalikų (unitų) šventuoju.

– Kaip kito tie ryšiai, kai abi tautos atsidūrė carinės Rusijos sudėtyje?

– Lietuvius ir ukrainiečius vienijo abipusis pasitikėjimas. Todėl carinėje Rusijoje jie kovojo už laisvę, savo tradicijas, savo kalbą, savo tikrą istoriją, galų gale savo Tiesą, padėdami vieni kitiems. 1817 m. buvo uždaryta Kijevo akademija. Tuo laiku carinė valdžia pradėjo kovą prieš ukrainiečių kalbą. Buvo uždaryti ir visi ukrainietiški licejai, gimnazijos, universitetai. Tiesa, po dvejų metų Akademijos veikla buvo atnaujinta, bet ji veikė tik kaip dvasinė aukštoji mokykla. Pasaulietiniai dalykai ten jau nebuvo dėstomi. Ukrainiečiai vyko mokytis į Vilnių.

Kai šiek tiek vėliau toks pat likimas ištiko Vilniaus universitetą, lietuviai studijavo Ukrainos universitetuose, kuriems tuo metu buvo leista dirbti. Ryšiai stiprėjo, nemažai lietuvių išvažiavo gyventi ir dirbti į Ukrainos miestus, ypač nemažai jų atsidūrė Kijeve ir Pietų Ukrainoje. Vytautas Kernagis, ištyręs savo šeimos istoriją, surado prosenelių pėdsakų Odesoje. O kiek jų dar neištirta?

– O ukrainiečių poeto Taraso Ševčenkos gyvenimas susijęs su Vilniumi. Kokį vaidmenį turėjo Vilnius jo pasaulėžiūrai ir kūrybai?

– Skaitytojams priminsiu, kad būsimą ukrainiečių poeto, dailininko T. Ševčenkos gyvenimo Vilniaus laikotarpis užima keletą metų – nuo 1828 m. iki 1831 m., kai jis mokėsi tapybos pas garsų dailininką, Vilniaus universiteto profesorių Joną Rustemą. Kad ir kaip būtų skaudu vilniečiams, T. Ševčenkos kūrybai poeto buvimas Vilniuje neturėjo didelės įtakos. Be abejo, čia jis susipažino su J. Rustemo meno mokykla. Iš pokalbių su studentais sužinojo apie laisvės idėjas. Jis pamatė kitokį kraštą, kitą gyvenimą. Bet jis buvo gan jaunas savarankiškiems žingsniams. Be to, jis sutiko čia savo pirmąją meilę – Jadvygą Gusikovską. Nors vėliau Tarasas pripažino, kad Vilniaus gyvenimas skatino jį apmąstymams. O tai jau labai daug.

– Ar garsiojo Kobzariaus atminimas prideramai įamžintas Vilniuje?

– Manau, kad taip. T. Ševčenką Lietuvos sostinėje mena dvi atminimo lentos – ant Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto rūmų sienos ir pastato Pilies gatvėje. T. Ševčenkos vardu pavadinta viena Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto auditorija. Naujamiesčio rajone yra T. Ševčenkos gatvė. Svarbus įvykis buvo pernai

išbandytas bendras gyvenimas

– sostinės senamiestyje atidengtas jauno T. Ševčenkos paminklas, kurį sukūrė ukrainiečių skulptorius Vitalijus Andrijanovas. Kasmet kovo mėnesį vyksta T. Ševčenkos gimimo dienos minėjimai. Ne kartą poeto kūriniai buvo leidžiami lietuvių kalba. Pirmasis T. Ševčenkos eilių vertėjas į lietuvių kalbą yra Juozas Andziulaitis–Kalnėnas. 1885 m. „Aušroje“ buvo išspausdintos jo verstos ukrainiečių poeto eilės. T. Ševčenkos kūrybą į lietuvių kalbą taip pat vertė Liudas Gira, Vincas Mykolaitis–Putinas, Antanas Venclova, Eduardas Mieželaitis, Aleksys Churginas ir kiti. Beje, garsų eilėraščių rinkinį „Kobzarius“ į lietuvių kalbą pirmasis išvertė Vytautas Bložė 1961 m.

– Kokias sąlygas turėjo ukrainiečiai puoselėti savo kultūrą tarpukario Lietuvoje?

– Tarpukario Lietuvoje ukrainiečiai gyveno Kaune, kituose miestuose ir kaimuose, iš viso apie 16 tūkst. Didelė jų dalis Antrojo pasaulinio karo metais ir po jo emigravo į Vakarų. Manoma, kad senosios ukrainiečių išeivijos Lietuvoje yra likę 3–4 tūkst. Tarpukariu jų kultūros ir politinio gyvenimo centras buvo Kaunas. Čia veikė dvi bendruomenės – kultūros ir politinė, ukrainiečių radijas, mokykla, vyrų ir moterų chorai, jaunimo ansamblis, skautų organizacija, ukrainietiška vadinama Plast, buvo leidžiami laikraščiai, žurnalas, almanachai.

Lietuvoje visada buvo domimasi ukrainiečių kultūra. 1928 m. įsikūrė Lietuvių–ukrainiečių draugija. Jos pirmininku buvo prof. M. Biržiška, aktyviai joje veikė V. Krėvė–Mickevičius, J. Tumas–Vaižgantas ir kiti, dalyvavo vietos ukrainiečiai. Draugija kasmet minėjo T. Ševčenkos gimimo ir mirties metines, šventė ukrainiečių nacionalines šventes, įvairiais būdais

populiarino ukrainiečių literatūrą, meną, kultūrą, istoriją.

1940 m. ukrainiečių, kaip ir kitų Lietuvos tautinių mažumų, organizacijos, draugijos buvo uždraustos, radijo laidos, laikraščiai, žurnalai uždaryti, aktyvūs veikėjai represuoti.

Gaila, kad šiandien Lietuvoje ir net Kaune mažai žinoma apie ukrainiečių gyvenimą tarpukario Lietuvoje.

– Ar didelė buvo ukrainiečių migracija į Lietuvą tarybiniais metais?

– Daug ukrainiečių atvyko į Lietuvą pokario ir vėlesniais metais, kai čia buvo kuriamas laivynas, atstatomas Klaipėdos uostas, kuriamos naujos pramonės šakos – chemijos, naftos perdirbimo, atominės energetikos. Tai buvo daugiausia inžinerinės–techninės inteligentijos atstovai. Todėl ukrainiečiai tarp kitų Lietuvoje gyvenančių tautų skyrėsi aukštu išsi-

mokslinio lygiu. Pagal šį rodiklį jie buvo antroje vietoje po žydų. Sunku tiksliai pasakyti, kiek jų atvažiavo ir liko visam laikui. Žinoma, kad vienu metu Lietuvoje gyveno nuo 45 tūkst. iki 64 tūkst. ukrainiečių.

– Kiek ukrainiečių tautybės žmonių šiuo metu gyvena Lietuvoje? Kaip jų skaičius kito per dvidešimt Nepriklausomybės metų?

– Statistika tvirtina, kad ukrainiečių Lietuvoje liko 23 tūkstančiai, prieš 20 metų buvo 34 tūkstančiai. Daugelis jų išvažiavo į Vakarų Europos šalis. Dalis grįžo į Ukrainą. O dar kiti asimiliavosi. Aš pažįstu nemažai mišrių ukrainiečių–lietuvių šeimų, kuriose vaikai identifikuoja save kaip lietuviai, bet ne ukrainiečiai.

Lietuva padarė didelę pažangą, kai prieš dvidešimt metų pakvietė visus, tarp jų ir kitataučius, kartu atkurti ►

Visagino ukrainiečių vokalinė grupė „Kalina“ Lietuvos tautų festivalyje „Kultūrų tiltai“. D. Babilo nuotr.

► valstybę. Kita vertus, Lietuvos veikėjams vis nebuvo laiko pagalvoti apie „mažąjį pilietį“, apie mokyklas įvairioms tautoms. Net nedidelė etninė grupė, kuriai sudarytos visos sąlygos puoselėti savo kultūrą ir mokyti vaikus gimtąja kalba istorijos, literatūros, etnografijos, gali atnešti didelės naudos visai Lietuvai. Reikėjo galvoti apie kalbos ir etninio meno centrų kūrimą. Šiandien turėtume visiškai kitokią situaciją – ir dėl migracijos, ir socialinėje srityje.

– *Kokiuose šalies miestuose ir rajonuose yra išikūrusios ukrainiečių organizacijos? Kokia jų veikla?*

– Ukrainiečių organizacijos, o jų

Pernai Vilniaus senamiestyje atidengtas paminklas XIX a. ukrainiečių dainiui ir dailininkui Tarasui Ševčenkai.
V. Uznevičiaus nuotr.

yra nemažai – apie 20 visoje Lietuvoje, veikia Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Jonavoje, Visagine. Toli gražu ne visi gyvenantys Lietuvoje ukrainiečiai buriasi į bendrijas. Pavyzdžiui, apie 100 ukrainiečių šeimų kompaktiškai gyvena trijuose Vilniaus rajono kaimuose – Airėnuose, Geisiškėse ir Europoje (toks kaimo pavadinimas). Jie neturi jokios bendrijos, nei kaimiškos seniūnijos. Nei Lietuvai, nei Ukrainai visiškai nerūpi jų problemos, susietos su ukrainiečių kalbos ir kultūros palaikymu, su unikaliu istoriniu palikimu, su kultūriniu ir ūkiniu paveldu. Ukrainiečių yra ir kitose kaimiškose vietovėse – prie Biržų, Vievio, Skaidiškės, netoli Alytaus ir Šiaulių. Ukrainiečių organizacijos toli nuo jų. Ir jie gyvena atskirai nuo organizacijų, bet tai dar nereikia, kad jie gyvena ne taip dvasiškai turiningai, kaip miestelėnai. Jie gerbiami ir įdomūs kaimynams savo skirtumais ir ypatumais. Ukrainiečiai, kuriuos jungia vietinė organizacija miestuose, stengiasi išlaikyti savo kalbą ir kultūrą. Ypač sėkmingai veikia ukrainiečių organizacijos Klaipėdoje ir Visagine. Čia yra mokyklos, ansambliai, chorai, ukrainiečiai apie savo veiklą rašo straipsnius vietinėje spaudoje, aktyviai dalyvauja miestų šventėse. Jie – matomi.

– *Kokias sąlygas turi ukrainiečių vaikai ir jaunimas mokytis gimtosios kalbos? Kokios yra Nacionalinio transliuotojo laidos ukrainiečių kalba?*

– Aš jau minėjau, kad ukrainiečiai turi mokyklas Klaipėdoje ir Visagine. Bet po Švietimo įstatymo pakeitimo situacija pasikeitė iš esmės. Ukrainiečių mokyklų nebeliko. Dabar jos vadinasi būreliais. Skirtumas – didžiulis. Neliks ir kalbos mokytojų, viskas išnyks.

Vieną kartą per savaitę transliuojama penkiolikos minučių trukmės televizijos laida ukrainiečiams „Trembita“ (trembita – muzikinio instrumento pavadinimas. – J.R.), kartą per mėnesį – pusvalandinė radijo laida. Radijo ir televizijos laidų kūrėjai siekia populiarinti ukrainie-

tišką žodį, supažindinti žiūrovus ir klausytojus su ukrainiečių kultūra, bendra Lietuvos ir Ukrainos istorija, veikėjais, kurie dirbo abiejų tautų labui. Televizijos laidų kokybė ir turinys buvo gerai įvertinti įvairiuose tarptautiniuose festivaliuose, gavo *Grand Prix* ir specialius prizus Jaltoje, Toronte, Kijeve, Užgorode, Budapešte, Klagenfurte.

Bet ir čia atsirado nemažai kliūčių. Rengti tokias laidas vis sunkiau ir sunkiau dėl sumažinto finansavimo. O juk jos daugeliui Lietuvos ukrainiečių yra vienintelis šaltinis, iš kurio jie gali pasisemti ukrainiečių žodžio gaivumo.

– *Dalis ukrainiečių priklauso graikų apeigų katalikų bažnyčiai. Kokia šių tikinčiųjų padėtis Lietuvoje šiandien?*

– Bažnyčia ukrainiečiams, gyvenantiems išeivijoje, visada buvo ir liko traukos centras. Bažnytinis graikų apeigų katalikų Bazilijonų vienuolyno ansamblis Vilniuje – tai pasaulio kultūros paveldo perlas, UNESCO pasididžiavimas. Tam, kad galima būtų palaikyti viso ansamblio gyvenimą, reikalingos investicijos. Pinigų mažai. Iš čia kyla visos kitos problemos.

Be Vilniaus ukrainiečių graikų apeigų katalikų bendruomenės, kuri valstybės pripažinta tradicine Lietuvos religine bendruomene, yra ir ukrainietiški pravoslavų bei katalikų junginiai Klaipėdoje, Visagine, ukrainiečių kaime Geisiškėse, Elektrėnuose, Kaune. Prieš dešimt metų aš kalbėjau su Ukrainos autonominės stačiatikių bažnyčios vadu patriarchu Filaretu apie galimybę įkurti cerkvę Klaipėdoje. Bet pritrūko klaipėdiečių iniciatyvos. Graikų apeigų katalikų bažnyčia ir jos vienuolių misionierių veikla davė tiek daug Lietuvai, kad mūsų visuomenė dabar galėtų aktyviau dalyvauti sprendžiant šios bažnyčios problemas. O jų nemažai ir gyvena ji, deja, labai vargingai. ■

Žmogus, auginęs meilės ir dvasingumo medį

Juozas STASINAS

Per beveik penkiasdešimt darbo metų šalies gamtosaugoje sutikau nemažai žmonių, kurie savo meile Lietuvai, savo dvasingumu, pagarba kitaip mąstančiam ar atlaidumu klydusiam nusipelno didelės pagarbos ir dėmesio. Vienas tokių žmonių buvo šviesaus atminimo Zdislovas Truskauskas.

Susipažinau su juo 1967 metais, pradėjęs dirbti Lietuvos gamtos apsaugos draugijos tarybos pirmininko pavaduotoju. Darbas gamtosaugoje buvo glaudžiai susijęs su žmonėmis, mylinčiais Tėvynės gamtą, miškus, siekiančiais išsaugoti savitą Lietuvos kraštovaizdį, dvarų parkus, švarius vandenį. Šalyje veikė šimtai gamtos saugos būrelių, žmonės patys būrėsi į ekologinius klubus ir pagal to meto galimybes darė viską, kad apgintų gamtą nuo industrializacijos, melioracijos ir chemizacijos. Dažnai lankydavausi miškų ūkiuose, girininkijose, neaplenkdavau ir pačios Miškų ministerijos. Čia ir sutikau Z. Truskauską. Tuomet, būdami dar visai jauni, lengvai suradome bendrą kalbą. Zdislovas dažnai dalyvaudavo įvairiuose gamtosauugininkų bendruomenės renginiuose, teikė įdomių pasiūlymų, kaip geriau organizuoti visuomeninį darbą, kartu išgyvendavo, jeigu kas nesisekdavo ar ko nepavykdavo įgyvendinti.

Zdislovui miškas nebuvo tik mediena, jis miške matė daugiau, įžvelgė žymiai svarbesnius valstybei, Tautai ir žmogui dalykus. Jo mokslo draugas, Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direktoriaus pavaduotojas Eugenijus Drobėlis yra sakęs: „... Zdislovo ori ir rami laikysena suteikdavo pasitikėjimą ir ramybės pojūtį būnant ša-

lia jo. Išiktas abejonių ar kluptelėjęs gyvenimo kelyje, visada galėdavai atsiremti į tvirtą Zdislovo petį, išgirsti padrąsinantį žodį... Zdislovas paliko ir ypač svarbias gyvenimo vertybes – tikėjimą žmogaus padorumu, sąžiningumu, duoto žodžio tesėjimu...“

Būdamas plačios erudicijos, demokratinių pažiūrų ir didelės tolerancijos žmogumi, Zdislovas rėmė tautinio atgimimo, pilietinės visuomenės ugdymo, humanistinių vertybių saugos idėjas. Šiam tikslui jis išnaudojo visas užimamas valstybines ir visuomenines pareigybes, o jų buvo nemažai: Zdislovas dirbo aplinkos viceministru, buvo Lietuvos miškininkų sąjungos prezidiumo pirmininko pavaduotoju, Generalinio miškų urėdo pavaduotoju, leidinio „Lietuvos miškininkai“, žurnalo „Mūsų girios“, laikraščių „Tėviškės gamta“, „Žalioji pasaulis“ redakcinių tarybų nariu bei konsultantu. Išskirtinai jis rūpinosi Jaunųjų miško bičiulių sambūrio veikla, ir ne todėl, kad vadovavo jam, bet todėl, kad jaunojoje kartoje įžvelgė gilesnį ekologinį mąstymą ir kitokį miško vertės suvokimą. Šiandien Sambūrio narių pasodinti medeliai auga visuose šalies kampeliuose, jie užima šimtus hektarų, o Lietuvos tūkstantmečio garbei įveisti ažuolynai, pasodintos želdinių giraitės ošia Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Marijampolės ir Vilniaus apskrityse, įvairiose gyvenvietėse, mokyklų aplinkoje. Į medelių sodinimo talkas būdavo kviečiami valstybės vadovai, įvairių partijų, organizacijų ir judėjimų žmonės, rašytojai žurnalistai, poetai.

Įvairiuose disputuose apie miškų ateitį Z. Truskauskas teigė, kad „miškas vis labiau taps dvasinio žmogaus atsinaujinimo ir fizinio stiprinimo vieta“, kad „miškas – mažiausiai civilizacijos pakeistas gyvosios gam-

tos kampelis. Tai vieta, kur vyksta įdomiausias, gražiausias ir prasmingiausias gyvenimas, kuris apsprendžia ir mūsų egzistenciją“.

Verčiu laikraščio „Tėviškės gamta“, leidžiamo nuo 1989 metų, komplekto puslapius ir tartum iš naujo einu su savo geru bičiuliu bei bendražygiu skaityti paskaitų, sodinti medelių, kalbėtis su jaunaisiais miško bičiuliais, susitikti su žurnalistais, rašytojais, pedagogais. Zdislovas aktyviai reikėsi skleidžiant gerą gamtos pažinimo, pagarbos žmogui ir visam gyvajam pasauliui mintį.

Viename interviu laikraščiu „Tėviškės gamta“ Z. Truskauskas, Generalinės miškų urėdijos generalinio urėdo pavaduotojas, džiaugėsi, kad miškininkų požiūris į savo darbą ir paskirtį visuomenėje gerokai pasikeitė. „Ilgius metus miškų ūkių, miško pramonės ūkių (egzistavo ir toks pavadinimas), girininkijų veiklos prioritetas buvo kubinis metras. Miškų paskirtis anaipol nėra būti tik medienos aruodu, o valstybinių miškų pareigūnų uždavinys - saugoti, atkurti, prižiūrėti miškus, pritaikyti juos žmonių poilsiui. Apie šiuos miškininkų darbus visuomenė turi žinoti. Tai - ne mada, o gerų santykių pagrindas. Antra vertus, aktyvindami ryšius su visuomene, mes ją auklėjame, kad miške žmogus nesielgtų kaip tinkamas, o laikytųsi tam tikrų taisyklių. Kitaip sakant, jautųsi kaip namuose, bet elgtųsi kaip svečiuose. Išskirtinė miškų paskirtis - tarnauti žmogui, ypač nacionalinių ir regioninių parkų, apsauginių miestų miškų, augančių gražiausiose arba žmonėms lengviausiai prieinamose vietose“.

Z. Truskauskas pasakojo vasarą atostogaudamas tėviškėje Ignalinos rajone sutikęs turistus iš Vokietijos. „Su ašaromis akyse jie gyrė natūralią ►

► Lietuvos gamtą, miškus, džiaugėsi, kad žmonės be jokių apribojimų gali laisvai vaikščioti, ilsėtis, stovyklauti gražiausiose gamtos kampeliuose. Mums, lietuviams, tai atrodo natūralu: važiuodamas sustoji prie upelio ar ežero, pasuki vienu ar kitu keliu, ten, kur gražiau, ten, kur labiau patinka. Vokietijoje, tarkim, valstybinių miškų išliko tik 25 procentai. Visa kita – privati nuosavybė“.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje parašyta, kad valstybinės reikšmės miškai priklauso valstybei, o tai reiškia – visai visuomenei. „Miškai turi būti prieinami kiekvienam dorai juose besielgiančiam Lietuvos piliečiui“, – pabrėžė Zdislovas.

Būdamas jautrios sielos žmogus, Zdislovas, kaip ir visa lietuvių tauta, skaudžiai išgyveno poeto Justino Marcinkevičiaus netektį. Kartą darbo reikalais lankiausi Generalinėje miškų urėdijoje. Pamatęs mane, Zdislovas pasikvietė į kabinetą ir pasidalino savo sumanymu įamžinti Poeto vardą. „Gražiausia ir prasmingiausia

dovana būtų įveistas miškas ar pasodinta ažuolų giraitė, – atsakiau ir dar pridūriau: – Mes jau turime gražias tradicijas – taip pagerbėme poetą Paulių Širvį, žymųjį gamtosaugininką Viktorą Bergą ir kitas asmenybes“. Zdislovas susimąstė, ir jo veide pamatčiau pritarimo ženklą. Netrukus jis ėmėsi darbo – miškui pasodinti pasitelkė rašytojus, poetus, gamtininkus, miškininkus. Į iškilmingą renginį Trakų miškų urėdijoje pakvietė ir Poeto artimuosius. 2011 m. gegužės 3 d. Žeronių girininkijos valdose, padedant vietos miškininkams, pasodinta beveik 3 hektarai miško, kuris pavadintas Tautos poeto Justino Marcinkevičiaus vardu.

Z. Truskauskas gražino Lietuvą, nuo jaunumės ausdamas žaliąją girios drobę ir į ją įpindamas gimtojo krašto meilę, kurią poetiškais žodžiais apdainavo J. Marcinkevičius: *Tu žodžiais, žodžiais į mane, /Tu į mane vis duona, duona, / Augink tą medį, po kuriuo/ Susėdę žmonės meiliai šneka.* ■

Z. Truskauskas dažnai lankydavosi parke pažiūrėti, kaip auga ažuoliukai.

Būrelis gamtos mylėtojų, LSDP bičiulių susirinko ažuolų parke Vilniuje, prie Jono Pauliaus II gimnazijos. Prie čia jau gražiai subujojusių LSDP įkūrimo metinės menančių 115 ažuoliukų prisiglaudė dar du ažuoliukai – pernai mirusio Z. Truskausko atminimui. Talkoje dalyvavo Zdislovo žmona Regina (stovi ketvirta iš dešinės), jo dukrė Inga (pirmoje eilėje) ir anūkė Karolina (trečia iš dešinės).

Gegužė – spaudos dienos mėnuo be spaudos šventės?

Ipolitas SKRIDLA

Žurnalistai dažnai paaيمانuoja, kad sunku leisti, išlaikyti kultūros, švietimo ir meno leidinius, kai kuriuos rajoninius laikraščius. Smaugia pridėtinės vertės mokestis, lyg koks valdžios tramdomasis apynasris. Trūksta lėšų, gresia bankrotai. Išeina, kad laisva spauda ne tiek daug laisvės turi.

Ir plika akimi matyti, kaip konkurencija, savininkų įnoriai ardo žurnalistų visuomenės solidarumą. Net padorios spaudos dienos šventės nebesugebame tinkamai organizuoti, tik kažkokie kameriniai renginiai, net suoficialinti, kaip kad šiemet konferencija Seime. Prisimenu, ir ne aš vienas, kaip anksčiau gegužės mėnesį nuvilnydavo per Lietuvą žurnalistų šventės, kaip Spaudos diena šurmuliuodavo Vilniuje, Katedros aikštėje ar Vingio parke.

Iki Nepriklausomybės atkūrimo teko ne vienerius metus vadovauti 1968 m. įsteigtam ūkiskaitiniam laikraščių ir žurnalų susivienijimui „Periodika“. Jo žinioje buvo trys respublikiniai leidiniai, 44 rajonų, keturių miestų ir 15 žurnalų. Ši ūkiskaitinė organizacija rūpinosi jų leidyba, socialiniais–buitiniais žurnalistų reikalais, jų kvalifikacijos kėlimu ir kita kūrybine veikla. Visa tai padėjo miestų ir rajonų laikraščių redakcijoms, respublikinių žurnalų leidėjams lengviau spręsti leidybinius, ūkinis–finansinius reikalus.

„Periodikos“ veiklos pradžia buvo nelengva. Visi leidiniai, išskyrus miestų ir keletą rajonų laikraščių, buvo nuostolingi. Žurnalistai irgi negalėjo pasigirti darbo sąlygomis. Pagrindinis „Periodikos“ uždavinys buvo iš esmės pagerinti redakcijų leidybinę, ekonominę–ūkinę, organizacinę vei-

klą, siekti, kad periodinė veikla būtų rentabili. Suprantama, pirmiausia tai priklausė nuo leidinių tiražų ir pajamų, gaunamų už reklamą.

Savarankiška ūkinė–finansinė veikla leido „Periodikai“ užtikrinti ne tik stabilų, normalų redakcijų darbą, bet ir sukaupti reikiamą lėšų fondą materialiniam žurnalistų skatinimui. Antai, žurnalistams buvo skiriamos negrąžinamos lėšos įsigyti kooperatinius butus, apmokami sanatoriniai kelialapiai, mokamos premijos už darbo rezultatus ir pan. Atsirado galimybė „Periodikos“ sistemos žurnalistams didinti atlyginimus bei honorarus.

Buvo organizuojami kultūriniai, sportiniai renginiai, žurnalistų spartakiados, spaudos šventės, išvykos į kūrybinius susivienijimus, rajonų ir miestų redakcijas pasidalinti darbo patirtimi.

Turimos lėšos leido „Periodikai“ įrengti ir plėtoti žurnalistų mokymo ir poilsio bazę Molėtų rajone prie Bebruso ežero, įsigyti ir įrengti poilsio namus Šventojoje. Juose kasmet galėdavo ilsėtis, kelti kvalifikaciją miestų, rajonų laikraščių bei „Periodikai“ priklausančių respublikinių leidinių žurnalistai.

Buvo statomos naujos redakcijų patalpos, remontuojamos esamos.

Per paskutiniuosius dešimt „Periodikos“ egzistavimo metų (iki 1990 metų) pastatytos naujos, gerai įrengtos, aprūpintos reikiamu inventoriu Trakų, Zarasų, Prienų, Ukmergės, Šakių, Marijampolės, Akmenės, Kėdainių, Molėtų redakcijos. Pasisteng-

ta, kad normalias, darbui pritaikytas patalpas, turėtų esančios Vilniuje žurnalų redakcijos. Redakcijos buvo aprūpintos transportu, reikalinga orgtechnika. Redaktoriams nereikėjo rūpintis ūkiniais reikalais.

Svarbiausioms, aktualiausioms problemoms aptarti ir jas spręsti prie „Periodikos“ buvo suformuota redaktorių taryba. Jos veiklą žurnalistai vertino teigiamai.

Ypatingas dėmesys buvo skiriamas kultūros leidiniams. Suprantama, kad tokių leidinių tiražai negalėjo būti dideli, o finansiniai rezultatai ne per geriausi. Nepaisant to čia dirbantys žurnalistai gaudavo premijas, kelialapius, kitas lengvatas.

Nė vieni redakcijai, turinčiai mažus tiražus ir menkas finansines galimybes, bankrotas negrėsė.

Žurnalistų darbas buvo vertinamas. Jų kūrybiškumą skatino pagerėjusios darbo sąlygos, dėmesys jų socialinėms–buitinėms reikmėms, tarpusavio draugiškas bendradarbiavimas bei keitimasis gerąja darbo patirtimi.

Gaila, kad dabarties laisvosios rinkos sąlygomis neįmanoma tokia spaudos leidinių susivienijimo forma.

Bet būtinai reikia veiksmingesnio žurnalistų visuomenės bendravimo. ■

Kodėl lietuvis jau bėga

Gediminas GRIŠKEVIČIUS

Ir prabėgus septyneriems metams nuo savo darbo vasaros Palangos gelbėjimo stotyje tebegirdžiu šiame krašte gimusio ir augusio, ilgus metus gelbėtojams vadovavusio Jono Vigelio balsą: „Tik niekada neatsukite nugaros žmonėms ir jūrai. Šito mes, gelbėtojai, neturime teisės“. Taip pat iš „pusiau gilaus“ asmeninio nugyventųjų metų Patirties šulinėlio ataidi ir buvusio redaktoriaus pavaduotojo buvusioje „Tarybinėje Klaipėdoje“ Jono Garadausko, beje, vadovavusio Lietuvos žurnalistų sąjungos Klaipėdos skyriaus organizacijai, mintis: „Susikalbėkime! Gyvenkime, dirbkime, elkimės taip, kad ir po 20–30 metų, pamatę buvusį bendradarbį, nepereitume į kitą gatvės pusę, o bičiuliškai pasisveikintume ir paklaustume: „Kaip tau ir šeimai šiandien sekasi?“

Šioje vietoje prisimintinas dar ir toks pamokantis posakis: „Dantis rodo, o širdis nesišypso“. Jį apie žmones–chameleonius pasakė pavasariško atminimo pedagogas Boleslovas Normantas, Palangos Stasio Vainiūno meno mokyklos kūrėjas, muzikalių sielos humanistas ir žinomas chorvedys. Jis, beje, kariuomenėje viename pulke buvo tarnavęs su tuometčio Lietuvos Respublikos Prezidento Antano Smetonos sūnumi, kuriui „niekas tarnyboje nedarė jokių nuolaidų“.

Gyvenimui skatinančios, dvasiškai augti padedančios mintys buvo ypač reikalingos socialistinėje santvarkoje, kur, be visa ko, tarybinis lietuvis su visa „Maskvos liaudimi“, reikia ar nereikia, kiekviename žingsnyje buvo verčiamas prisiminti „Moralinį komunizmo statytojo kodeksą“. Beje, jis stebėtinai panašus į katalikų „Dešimtį Dievo įsakymų“. Reikia pripažinti, abu nekvaili, ir tokie mo-

raliniai imperatyvai būtini šiandieninėje gyvensenoje. Nes Lietuvos žmonių tarpusavio bendravimas dabar primena kandžių sukapotą vilnonį megztinį – skylių daug, o natūralių siūlų permegzti neturim, nemokėtume, o svarbiausia – nenorim. Štai iš kur – svetimumas. „Naudos tiesa“ vyrauja net tarp giminių, tarp brolių, seserų, tėvų ir vaikų, sutuoktinių, kaimynų. Konfliktai, rietenos, teismai, „kompromatų“ paieškos... Iki „kraujų“. Viena Tiesa – finansinis „Kirvio draugiškumas“ vainikuoja dabar naujausių laikų Lietuvos moralinę padangę. Ne vienas esame atviras ir „išsišiepęs“ šuniukui, jūrai, medžiui, ypač – Prekybos centrui ar Bankui, o „artimam savo“ patyliais rodom špygą ir linkime... paties blogiausio. Argi šitaip „subjaurėję“ esame mes, palikuonys tų, kurie išdidžiai ištverė Norilsko, Vorkutos lagerių prižiūrėtojų „urzgimą“, mes, kurie laisvės aistra žerindžiomis akimis puolėme į „Baltijos kelią“? Liūdna, bet tai – tiesa. Lietuvis nenoriai, nenuoširdžiai bendrauja su kitu lietuviu, šalinamės vienas kito, „maustome“, apgaudinėjame vienas kitą, melais ginamės nuo atvirumo, gyvenimo realybės.

Egoizmas, godulys, pavydas yra vieni nepatraukliausių kapitalistėjančios Lietuvos valstybės „moralinės sveikatos“ bruožų. Juos aprašiau jau dviejose satyrinėse knygose, bet kad... Retam lietuviui dabar rūpi knygos. Rašyk nerašęs, leisk neleidęs. „Entelektas“ cinikų, grubių chamų veidais agresyviai atmeta „haveliškąjį“ mandagumą. Nemeilė yra pavojinga, kaip sprogsios Černobylio atominės elektrinės garai. Buitinis „kiaulizmas“ nutolina dažną miestelėną vieną nuo kito taip, kad rytą „labas“ nebesako. Štai prieš dvejus metus tokiam Palangos Arūnui priminiau, kad jau derėtų sumokėti pinigus už nuomotą garažą, bent už vienus metus iš ketverių.

Pažadėjo – „grįšiu iš Vokietijos su pinigais, būtinai pats susirasiau“. Dingo. Slepiasi. Piktas, kad drįsau paklausti.

Kas dar tarp mūsų nedingo? Daug kas dingo, o mes nesielvartaudami abejingai stebime, kaip liepsnose žūsta nedorėlių supleskintas šventas Tytuvėnų bažnyčios ir vienuolyno ansamblis, kaip lyg balandžio sniegas tirpsta žmogiškosios vertybės, pasitikėjimas vienas kitu.

2007 m. rugsėjį viešėjau Belgijos ir Europos Sąjungos sostinėje Briuselyje sykiu su kitais Lietuvos savivaldybių asociacijos ir „Savivaldybių žinių“ surengto žurnalistinio konkurso „Mano savivaldybė“ laureatais. Lietuvos savivaldybių merų padėjėjai ryšiams su visuomene kaip reta atvirai ir jautriai diskutavome su finansinį visos Europos Sąjungos „mikroklimatą“ modeliavusia – reguliavusia eurokomisare Dalia Grybauskaite, analizavome priežastis, kliūtis Lietuvos keliuose ir takeliuose į ekonominę pažangą. Aš tada prasitariau, kad Palangoje vykusioje Lietuvos moterų lygos konferencijoje autoritetingiausios mūsų valstybės lyderės nusprendė būsimuose Lietuvos Prezidento rinkimuose remti D. Grybauskaitės kandidatūrą. Jautėme, jog toji žinia ją maloniai nudžiugino. „Jeigu Lietuvos žmonės manimi pasitikės ir išrinks savo Prezidentę, aš pirmiausia atkreipsiu savo ir visų dėmesį į savivaldybių problemas. Į ten tarsi nematomas voratinklis tvyrančią didelę korupciją ir kitas nesąžiningumus, suinteresuotiems klanams aktualias finansines „landas“. Į tai, kad daug kur nesugebama įsisavinti ES lėšų, nes nekompetentingai teikiami projektai. Būna, kad valdininkijos „elitas“ imasi realizuoti jiems, o ne pirmiausiai gyventojams naudingus finansinius projektus. Ne vieną poną derėtų paklausti – „o kodėl kenki savo valstybei?“ – kalbėjo pagarbą

nuo lietuvisio?

pelniusi eurokomisarė.

D. Grybauskaitė tada Briuselyje didžiavosi eilinių lietuvių darbštumu, etnokultūrinėmis tradicijomis, ragino labiau pasitikėti savimi ir vienas kitu, bendruomeniškiau kovoti už visiems ir kiekvienam rūpimus interesus, drąsiai kelti į viešumą susikompromitavusių, pareigų sąžiningai neatliekančių valdininkų pavardes, ypač įdėmiai vertinti, **kontroliuoti** visų lygių vadovų žingsnius ir darbus. Tik taip gims pilietinė visuomenė. „Valstybė – tai mes visi, tik nebūkime abejingi“, – drąsino eurokomisarė. – Mes niekuo nesiskiriame nuo vokiečių, rusų, prancūzų, japonų, kai ko mes ir juos galime pamokyti. Ekonominės gerovės ant lėkštės neatneš nei Maskva, nei Briuselis. Imkimės patys sąžiningų iniciatyvų“.

Penkiasdešimt metų bendradarbiaudamas spaudoje, nesigiriu, mažumėlę psichologiškai pažinau brolių ir sesė lietuvių, jo charakterį, taikų, patiklų, kaip Juozo Liaudansko skulptūrų veidai Kelmėje, atvirą, kaip šventos jūros link skubančios krašto upės... Koks jis, mano kartos lietuvis? „Homo naturale“, be Kapitalizmo, jo vertelgiškos prigimties primetamos sintetikos, silikonų ir kitokių „gliutvaimatų“. „Homo naturale“: kokiais žodžiais mano lietuvių kalbinsi – tokiais atsakys. Nei aš baltesnis, nei kitas – juodesnis. Vidinis padorumas, sąžiningumas ne tik kalbėsenoje, bet ir darbuose yra visų su visais susikalbėjimo garantas. Būtų. Noras norėti gimdo norą galėti. Nors ir nemažas „karvablynis“ buvo mano, mūsų išgyventoji tarybinė santvarka, socializmas, bet ano meto valdžios nepakaltinsi dėmesio stoka paprastam, eiliniam darbo žmogui. Į laikraštyje atspausdintus jo skundus, pastabas, siekiančius pašalinti buityje pasitaikančias negeroves, buvo reaguojama operatyviai, nedelsiant. Už tai žmo-

nių akyse Redakcija, Laikraštis, Žurnalistas buvo gerbiami taip pat, kaip mokytojas, daktaras, kunigas, o ir valdininkų autoritetas buvo nepalyginamai aukštesnis, negu dabar. Jei koks eiliniausias kolūkietis kelintą kartą pasiskųsdavo partijos komitetui, jog

Apklauso rodo, kad 43 proc. Lietuvos gyventojų nepasitiki vieni kitais.

dėl nepažvyruoto vieškelio laiku neatvažiuoja autobusas arba kelias parą nėra elektros, neatstatomi vėtros nulausti stulpai, tuoj kolūkio pirminkas buvo kviečiamas „ant kilimėlio“ į partijos pirmojo sekretoriaus kabinetą, išbaramas be sentimentų ir įgaliojamas „nedelsiant ištaisyti žmogaus laiške iškeltus trūkumus“. Kitaip – arba partinė nuobauda, arba ... „čiuožk, pirmininkėli, ieškotis pats darbo fermoje ar mechaninėse dirbtuvėse, nes vadovaujančiam darbui netinki: žmogui padėti – pirmutinė, šventa pareiga“.

Savo žurnalistinės veiklos metus aš skaičiuoju nuo 1961 m. vasario 8-osios, kai Šakių rajono laikraštis „Socialistinis kelias“ išspausdino pirmąją informaciją „Pionieriai talkininkauja“ apie tai, kaip Gelgaudiškio mokinukai padeda paštininkams kuo operatyviau pristatyti spaudos siuntas. Tais metais Jurijus Gagarinas pirmasis pasaulyje pasiekė kosmosą, visatos erdvynus. O mama, aš, broliai Kęstutis ir Vytautas dar vystyklusose, net šuniukas Tobis su būda ligoninės vairuotojo A.Basčio vairuojamu sunkvežimiu, persikėlė keltu per Nemuną iš Kidulių į Jurbarką, per Kelmę, Vaiguvo kalvynėlius iš Znavykyjos pasiekėme tuomet Užvenčio rajone

buvusius tarp didžiulių žalių miškų skendinčius Šaukėnus. Šviesaus atminimo mama 36 metus ten dirbo gydytoja stomatologe. Aš ir šiandien labai šviesiai ir pagarbiai prisimenu patiklius, geranoriškai mūsų šeimai padėjusius šaukėniškius. Ir pernykštį rugsėjį mes su žmona Vlada Marija, su gausiu būreliu Klaipėdos Senjorų malonius išpūdžius patyrėme mano mokytojos, Krašto muziejų sukūrusios Elenos Burdulenės ir Kultūros centro direktorės Zofijos Blažienės surengtoje literatūrinėje popietėje.

Mes, anuomečiai lietuviai, esame jausmo žmonės. Retas iš mūsų „stovėjome po medžiu“, kai kitam skaudėjo, reikėjo pagalbos, dažnai neklausdami, kas, kiek kainuotų: Jeigu žmogus –vertas pasitikėjimo geradarys, šaukėniškiai (kaip ir kiti lietuviai!) namų duris leisdavo prasi-verti pačiam.

Ir dabar mums, širviaamžiams, svetimi parsišėdėliški menkystos, agresyvieji chamai. Mums rūpi socialinis teisingumas ir yra artimesnės bent švediškosios socialdemokratijos idėjos. Kuo daugiau tikrumo, sielos ramybės, „HOMO NATURALE!“ Kol mes, lietuviai, nepriversime (taip, taip – nepriversime!) savo išrinktųjų, už mūsų mokesčius išlaikomų valdininkų, betgi „surupūžėjusių“, atsirabinančių, dirbti ŽMONIŲ labai, tol aplinkui tvyros šermenų nuotaikos, nepasitikėjimas ir Lietuvos valstybės ir ...savo gyvenimu.

Didžiausia beširdystė, naujojo laiko nuodėmė – kad lietuvis jau šalinasi lietuvisio.

Gėda ir bėda, bet gal dar nėra nepagydoma ši liga? Jūra man, kaip ir kitiems palangiškiams, kužda, kad ir žodžiai „NeMEILė“, „NeVILTIS“ labiausiai gyvastingi, gal ir nemarūs yra be neiginio. Jais ir tikėkime, rinkdamiesi kandidatus į 2012 – 2016 m. Lietuvos Respublikos Seimą. ■

Labiausiai mums trūksta

Antanas KRŪVELIS

Vis dažniau girdime teigiant, kad Lietuvos visuomenė sirguliuoja. Vieni „diagnozuoja“, jog dar nepraėjęs tarybinių metų užkratas, kiti sako, kad jau spėjom prisirytį bjauriausių vakarietiško bacilų, nuo kurių niekaip nepajėgia išsigydyti ir pati Vakarų visuomenė. Reikia pasakyti, jog visuomenės negalavimus, valstybės ligas žmonės matė seniausiais laikais, pastebi juos ir šiandien. Lygiai taip pat visais laikais atsiranda žmonių, kurie imasi konstruoti būsimos visos žmonijos visuomenės ar atskiros valstybės modelį, kuriame neliktų visuomenės skaudulių. Atrodo, kad teisingos visuomenės suformavimas neatsiejamai yra susijęs arba labai daug priklauso nuo valdymo būdo. Kaip valdžia yra suformuojama, koki jos įgaliojimai, už ką ir kam ji turi būti atsakinga ir atskaitinga, ko ji turi siekti. O siekis vienas – padėti žmonėms įgyvendinti valstybėje pačią teisingiausią tvarką, kuria būtų patenkinti ir ją palaikytų absoliuti valstybės visuomenės dauguma.

Dar II–I a. pr. Kr. gyvenęs filosofas Poseidonijus yra nurodęs senovės valdžių kaitos schemą. Jis teigė, jog pirmiausia Romą valdžiusių karalių (buvo septyni, 754 – 510 m. pr. Kr.) valdžia buvusi tobula. Karaliai įgyvendindavo labai daug gerų, naudingų romėnams darbų. Bet septintasis karalius Tarkvinijus Išdidusis išsigimė į tironą, ir neapsikentę romėnai išvijo jį iš šalies. Po tirono valdžios įsigali mažumos diktatūra – plutokratija. Iš šios valdymo formos išauga demokratinis judėjimas, suformuojantis demokratinę valdžią, kuri galiausiai išsigimsta į ochlokratiją (minios valdžia). Tokių požymių jau atsiranda ir šiandieninėje demokratijoje. Na, o išsigimusi demokratija vėl prisišaukia tironą. Manau, kad šios senovės valdžios kaitos schema nėra atmesti-

na ir mūsų laikų valdžių kaitai.

Kaip vienas talentingų, teisingų valdovų yra minimas ir senovės Indijos karalius Ašoka (273–236 m. pr. Kr.), kuris savo darbais įgyvendino karaliaus priesaikos formulę: „Tegu aš neteksiu ir dangaus, ir gyvybės, ir palikuonių, jeigu valdydamas skriausiu jus (pavaldinius).“ Jis vadovavosi savo skelbtu ediktu: teisingas tikėjimas, teisingas sumanymas, teisingas veikimas, teisinga kalba, teisingas gyvenimo būdas, teisingos pastangos, teisingas galvojimas, teisingas susikaupimas. Tai valdovas, kurio veikloje dominavo tiesa, teisingumas, pagarba žmonėms ir atsakomybė už tų žmonių gyvenimo kokybę, už jų likimus.

Teisingos, gal net idealios visuomenės paieškos vyko visais laikais, vyksta ir dabar. Vienas iš ryškesnių viduriniais amžiais tokios visuomenės konstruktorių buvo filosofas, valstybės veikėjas Tomas Moras. Jis ir „surado“ tą fantastinę „Utopijos“ salą su jos idealia visuomene. Formulė jos paprasta: privatinės nuosavybės nėra, produktai skirstomi pagal poreikius, darbas privalomas – 6 val. per dieną, valdžia renkama.

Marksistai–leniniečiai irgi kūrė „mokslinio komunizmo“ teorijas, kalbėjo kurią socializmą. Jie skelbė: „Komunizmas vykdo istorinę misiją – išvaduoti visus žmones iš socialinės nelygybės, nuo visų engimo ir išnaudojimo formų, nuo karo baisių, įgyvendinti lygybę, brolybę ir laimę“. Ši jų iš esmės socialiai teisingos visuomenės formulė analogiška utopinei T. Moro formulei. Privatinės nuosavybės nėra (tik visaliaudinė), bus įgyvendintas didysis principas: „iš kiekvieno pagal sugebėjimus, kiekvienam – pagal poreikius“. Net ir naciai kūrė šviesią ateitį, bet tik arijams, tik išrinktai vokiečių tautai, kuri yra „virš visų“ (iuber alles). Nacių ideologai, vadovaudamiesi an-

tižmogiška morale, paruošė savo teorinę formulę, kurią išdėstė Hitleris knygos „Mano kova“ („Mein Kampf“) pavidalu. Šią nusikalstamą, žmonijai pasibaisėtiną teoriją jie praktiškai pradėjo įgyvendinti vykdydami kraupų holokaustą, kuriuo siekė sunaikinti, išdegti ištisas tautas, kitas paverčiant vergauti vokiečių – ponų rasės tautai.

Lietuvos XX a. mąstytojas Antanas Maceina taipogi turėjo viziją, kokia turėtų būti ateities, teisingumu pagrįsta visuomenė, nes, anot jo, „kapitalistinė santvarka savo struktūroje yra paneigusi teisingumą ir savo daromas skriaudas palieka išlyginti karitatyviniam veiksmui“. Atrodo, A. Maceina bando suderinti nuosavybės privatininkškumą su jos visuomenišku pobūdžiu. Jis teigia: „Privatinė nuosavybė turi būti suvisuomeninta josios nepanaikinant.“ Toliau ši tezė paaiškinama, kad kai kapitalizmo išnaudojama masė nori ir pati dalyvauti savo gaminių rinkose, tai jau reiškia kapitalizmo galą. Naujoje socialinėje santvarkoje, teigia A. Maceina, turi būti pajamų ir išlaidų kontrolės įstatymas. Na, va, atrodo, kad toks įstatymas pas mus jau veikia – neteisėtu praturtėjimu įtariamasi E. Karalius jau sėdo į teisiamųjų suolą. Svarbu, kad šis įstatymas veiktų visa jėga, nes tokių karalių yra pakankamai. Įdomi A. Maceinos vizija ir dėl bankų. Jis teigia: „Dabar bankai yra pelno ir biznio įstaigos. Naujojoje santvarkoje toki bankai turėtų išnykti. Turėtų nebelikti procentų.“ Suprantama, sunku tai įsivaizduoti. Tai patvirtina ir pats A. Maceina sakymas: „Naujosios santvarkos vaizdas nuosavybės atžvilgiu atrodo utopiškai, jis toks ir yra, kai žiūrima dabartinės santvarkos akimis“.

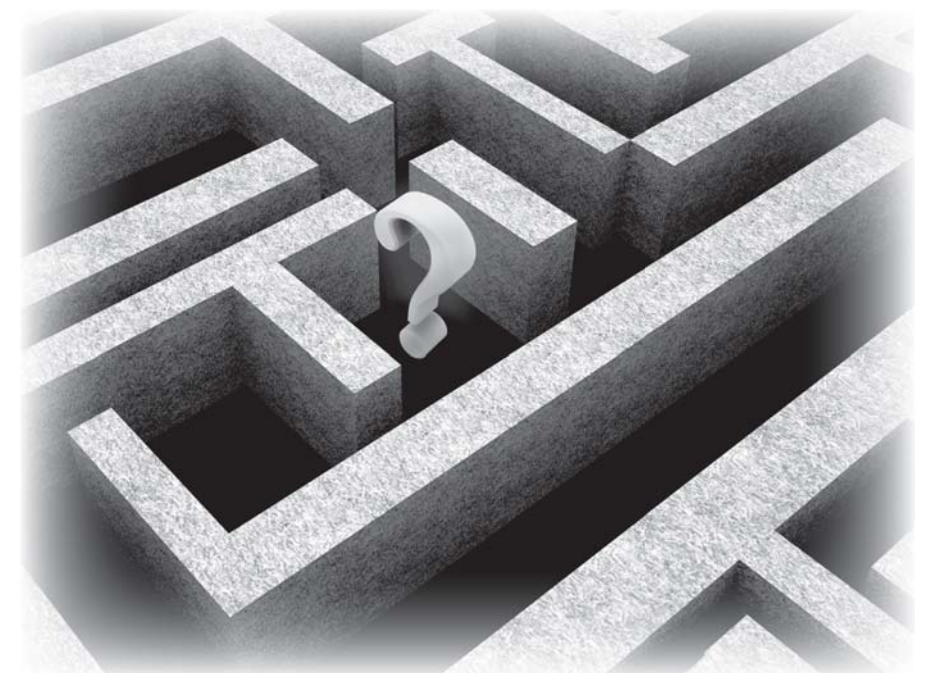
Apie ateities santvarkos kai kuriuos bruožus įdomių minčių pateikia „Gairėse“ (2011, Nr.10) P. Eidukevičius straipsnyje „Kaip gintis nuo

išmintingo valdymo

panikos bankų sektoriuje“. Tikriausiai jo vartojama sąvoka „privati iniciatyva“ sietina su private nuosavybe. P. Eidukevičius teigia, kad turi pasikeisti tos privačios iniciatyvos prioritetai. Ir jos svarbiausiu prioritetu – vadinančiu turėtų būti bendrieji reikalai, užtikrinantys visuotinį stabilumą. Tačiau, autoriaus žodžiais, „apie kokią individualią naudą gali būti kalba stabilumą neužtikrinančioje „laisvosios rinkos“ visuomenėje?“ Toliau jis klausia: „Kiek nedaug mums reikia keistis ir keisti. Tik prioritetus?“ Bet gal tas „kiek nedaug“ iš tikrųjų, reiškia labai daug? Gal kaip tik čia ir glūdi visos tos problemos sudėtingumas? Ar šių „prioritetų“ supratimas, jų esmės suvokimas yra pagal jėgas, pavyzdžiui, bankininkams?

Tikrai labai įdomus prof. D. Kirvelio straipsnis „Socialmeritokratija versus socialdemokratija“ (Gairės, 2012, Nr.1) apie išmintingą, tegu ir ne tiek demokratišką, kaip dabar įsivaizduojame, valstybės valdymo būdą – meritokratiją bei naujos visuomenės konstrukciją pagal konverguojančių technologijų schemą (NBICE). Aprašytas Singapūro, kaip meritokratinio valdymo pionieriaus, suklestėjimas akivaizdžiai parodo, jog visa tai pasiekta dėka kieto administracinio, reguliuojančio valdymo, nesibodint netgi rykštelės. Autorius rašo: „Ne tik JAV, bet ir Europa perdėtai išteklius dėjo į gyvenimo komfortą, kuris nedavė pakankamo grįžtamojo ekonominio efekto – tenka išgyventi krizę.“ Tai gal ta krizė ir nebūtų kilusi, jeigu savo laiku ir labai rimtai kai kuriems veikėjams būtų sudrožta rykštele.

D. Kirvelio keliamas klausimas, ar Lietuvoje būtų galima pabandyti įgyvendinti meritokratiją ar socialmeritokratiją kelia norą palyginti Singapūro valstybės politinę, geopolitinę padėtį ir jos vadovo Li Kuan Ju asmenines savybes su Lietuvos valstybės ir Prezidentės D. Grybauskaitės pa-

dėtimi. Li Kuan Ju, kaip rašoma, dėl amerikiečių jam daromų priekaištų ryžtingai atsako: „Tegul pas jus bus Amerikos demokratija, ir palikit mus ramybėje“. Kitaip tariant, amerikonus pasiunčia velniop arba dar kur nors toliau. Ar mūsų Prezidentė gali analogiškai pasielgti? Pavyzdžiui, Europos Sąjungai pareikšti – palikit mus ramybėje ir... Atrodo, kad nelabai. Gal ryžto jai ir pakaktų, bet ji neturi, kaip labai teisingai pastebi straipsnio autorius, tų tvirtų pamatų, stiprios, įtakingos visuomenėje ją remiančios politinės jėgos, o ir Lietuvos politinė padėtis sumažina jos galimybes. Ši tą sako ir Vengrijos pavyzdys. Na, bet tokiai Lietuvos gelbėjimo misijai, kurią pagrindžia D. Kirvelis, manau, realios galimybės yra. Reikia tik, kad labai pasistengtų Socialdemokratų partija.

Dar noriu kiek pasamprotuoti dėl D. Kirvelio viename straipsnyje („Socialdemokratija“, pasimokėm, grįžkime į socialdemokratiją“, Gairės, 2011, Nr.4). aprašomo amerikiečių mokslininko A. Maslovo pateiktos žmogaus poreikių piramidės Suabejojau vienu autoriaus teiginiu. Komentuodamas

A. Maslovo žmogaus poreikių piramidę, sako: „Žmogus pasiekęs šį penktąjį A. Maslovo poreikių lygmenį ir radęs visuomenės pripažinimą, net ir būdamas skurde, jaučiasi laimingas“. Man tai sunku įsivaizduoti, kaip žmogus, gyvenantis skurde, gali jaustis esąs laimingas. Nebent koks viduramžių asketas, sąmoningai pasirinkęs gyvenimą kančioje, skurde tam, kad taip save paruoštų laimingam amžinam gyvenimui. Tai viena. Antra, man atrodo, kad skurde gyvenantis žmogus neturi net tų minimalių galimybių patenkinti ir žemiausių fiziologinių poreikių. O be jų, kaip aš suprantu, žmogus neturi galimybių artėti prie aukštesnių poreikių. Žmogui, gyvenančiam skurde, manau, sunku jaustis, kad jis yra kam nors reikalingas. O tai ir yra baisiausia. A. Maceina sako, kad žmogus gali skursti savo dvasia ne dėl savo negabumų, bet dėl ekonominių trūkumų jam gali būti uždarytos aukštesnio gyvenimo sritys.

Lietuvai dar reikia nemažai pasistengti, kad sumažėtų ar visai neliktų skurdo. ■

Lietuviai D. Britanijoje: *romantika, nekvalifikuotas darbas ir vienatvė*

D. Britanijoje gyvena šimtai tūkstančių mūsų tautiečių. Šioje publikacijoje pabandysime pažvelgti į tris jaunus žmones, išvykusius į šią šalį ieškoti laimės. Kiekvieno jų istorija yra išskirtinė, nors, ko gero, atspindi ir bendras migracijos tendencijas, vyraujančias pastaruoju metu, – tai tarsi romantikos ir skaudžios realybės pynė, papildyta D. Britanijai būdingo kosmopolitizmo.

Gediminas DUBONIKAS

Vyko užsidirbti, pasiliko ilgam

Karolis D. Britanijoje gyvena nuo 2003 m. „Studijavau humanitarinę specialybę, ji man patiko, deja, perspektyvos ją baigus buvo ne kokios. Trečiame kurse atsirado galimybė išvažiuoti į užsienį padirbėti. Tuo laiku pradėta masiškai vykti į D. Britaniją. Nebuvo dar taip paprasta išvykti, susirasti ten darbą, todėl pasinaudojome agentūros paslaugomis. Su keletu draugų nutarėme pabandyti padirbėti žemės ūkyje. Pasiėmiau akademines atostogas, susikrovėm lagaminus ir iškeliavom“, – pasakoja jis.

Pradžioje nebuvo lengva, teko keisti kelis darbus, ne visada rasdavo bendrą kalbą su vietiniais. „Trūko pinigų, valgiau tokį maistą, apie kurį nenoriu net prisiminti“, – atviravo vaikinas.

Jis prisipažino, kad buvo minčių grįžti atgal, tuo labiau, kad kai kurie draugai nutarė parvažiuoti, užsidirbę truputį pinigų, o ir studijos buvo dar nebaigtos. „Tačiau nutariau pasilikti kuriam laikui D. Britanijoje, užsidirbti, pasitaupyti, – teigė Karolis. – Lietuvoje man, studentui, pragyventi buvo sunku. Gyvenimas sostinėje kainuoja daug, o studijuodamas negali dirbti visą dieną, taigi negausi normalesnės algos“.

Paklausus, kaip galėtų suskirstyti savo gyvenimą D. Britanijoje, beveik dešimtmetį ten gyvenantis lietuvis išskyrė kelis periodus. „Pirmasis etapas buvo apie 2003-2004 metus, tuo laiku plėtėsi ES, į D. Britaniją pradėjo tūkstančiais vykti Rytų Europos gyventojai. Tačiau vietiniai tuo nesiskundė, nes buvo daug laisvų darbo vietų o atvykėliai dažniausiai noriai kibdavo į bet kokius, tačiau geriau nei savo šalyse apmokamus darbus. Vėliau, kai įsidarbinau statybose, prasidėjo „aukso amžius“. Tuo laiku statybose algos vis kilo. Pradėjęs nuo pagalbinių darbininko per keletą metų išmokau specialybės, buvau metalo konstrukcijų, armatūros surišėjas. Studijas, be abejo, teko nutraukti“.

jai. Tačiau vietiniai tuo nesiskundė, nes buvo daug laisvų darbo vietų o atvykėliai dažniausiai noriai kibdavo į bet kokius, tačiau geriau nei savo šalyse apmokamus darbus. Vėliau, kai įsidarbinau statybose, prasidėjo „aukso amžius“. Tuo laiku statybose algos vis kilo. Pradėjęs nuo pagalbinių darbininko per keletą metų išmokau specialybės, buvau metalo konstrukcijų, armatūros surišėjas. Studijas, be abejo, teko nutraukti“.

Tėvynės ilgesys privertė grįžti

Karolis pasakojo, kad nepaisant gerų uždarbių ir galimybės gyventi taip, kaip nori, jį nuolat graužė Tėvynės ilgesys. „Į Lietuvą parvykdavau tik kelioms savaitėms per metus. Nors dirbdamas statybose uždirbdavau ištisias savaites, galėjau pirkti prabangius drabužius, atostogauti užsienio šalyse, mėgautis įvairiais pinigų teikiamais malonumais, tačiau labai ilgėjausi Tėvynės ir ten likusių artimųjų, draugų“, – atviravo jis.

Paklausus, ar vien tik emociškai jautė trauką į Lietuvą, Karolis prisipažino, kad ir pati Anglija jam nepatiko. „Gyvenau Londone, į darbą ir namo kelionė trukdavo kone valandą. Tai labai didelis miestas. Daug kas nepatiko, kai kurie dalykai ten gan neįprasti, bent jau lietuvių akimis. Vis lygindavau su Lietuva, kaip ten yra. Grįžau. Tai buvo pats ekonominio pakilimo pikas. Ir Lietuvoje žmonės uždirbdavo gerus atlyginimus. Maniau, kad Tėvynėje būsiu laimingesnis, nors ir mažiau uždirbsiu, bet viskas bus sava, – pasakojo vyras. – Taip galvojau ne aš vienas. Tuo metu į Tė-

vynę parvykdavo vis daugiau tautiečių. Grįžau į gimtąjį miestą, pasiėmęs paskolą įsigijau būstą, buvau susitapęs, todėl tai nebuvo sunku. O paskui atėjo krizė. Apie jokią normalią darbą nebebuvo ir kalbos. Štai taip atėjo naujas mano ir daugumos grįžusių tautiečių gyvenimo etapas. Susikrovė lagaminus, būriais vyko atgal į tą pačią D. Britaniją“.

Karolio sugrįžimas į D. Britaniją nebuvo paprastas. Šalyje taip pat siautė ekonominė suirutė, sustojo statybos, sunku buvo rasti darbą. „Kurį laiką teko gyventi iš pašalpų. Vėliau vėl įsidarbinau statybose, tačiau atlyginimai buvo gerokai nukritę, o kur dar tūkstančiai lenkų ir rumunų, taip pat pretenduojančių į laisvas darbo

vietas“, – neslėpė situacijos užsienio lietuvis.

Vis dėlto vyrui pavyko įsitvirtinti. „Situacija su darbais kiek pagerėjo, asmeninis gyvenimas taip pat pasikeitė, susipažinau su iš Kazlų Rūdos kilusia mergina, po kurio laiko susituokėme. Aš dirbu statybose, ji – aptarnavimo srityje. Nėra blogai, uždirbame, tačiau per daug sau leistu neturime galimybių. Pavyzdžiui, norėjome nuomotis atskirą būstą, tačiau nepavyko jo išlaikyti, todėl buvome priversti kooperuotis ir ieškoti su kuo galėtume išsinuomoti namą. Taip gyvena dauguma“, – sakė jis.

Paklaustas, ar ateityje galvoja parvykti į Lietuvą, vyras tvirtai atsakė „taip“. „Žmona taip pat daugumą priitaria. Tereikia užsidirbti pinigų, pabaigti mokslus. Šiuo metu studijuojau socialinę ekonomiką, tikiuosi, baigęs mokslus D. Britanijoje, rasti atitinkamą darbą Lietuvoje, kur norėčiau įsikurti visam laikui“, – pasakojo tautietis.

Inžinierius šlavė gatves

Dar vienas mūsų pašnekovas, dirbantis ir gyvenantis D. Britanijoje, – Andrius. „Studijavau statybos inžineriją, įgijau magistro laipsnį“, – pasakoja vyras. „Darbą sostinėje tuo metu nebuvo sunku susirasti. Ekonominis pakilimas skatino statyti. Kitas klausimas – darbo patirtis. Vos studijas baigusiam jaunam specialistui rasti gerai apmokamą darbą net ir nemažoje pasiūlos rinkoje buvo sunku, o ir pačiam nesinorėjo vadovauti nuolat apgirtusiems statybininkams, todėl ieškojau darbo biure“, – atviravo jis.

Įsidarbino vienoje plastikinių langų įmonėje. Po truputį kilo alga, tačiau kilo ir pragyvenimo lygis sostinėje. „Maždaug pusę atlyginimo skirdavau būsto nuomai, o kur dar komunaliniai mokesčiai. Dar pridėjus išlaidas maistui, ne kažin kas iš algos likdavo. Todėl nutariau vyksti į D. Britaniją“.

Paklausus, kodėl pasirinko šią šalį, Andrius užsiminė, kad dar studijuodamas per vasarą buvo dirbęs ten. „Be to, D. Britanijoje gyveno ir draugė, pas kurią pradžiai galėjau įsikurti“, – pasakojo jis.

Pasidomėjome, kaip sekėsi diplomuotam inžinieriui rasti darbą D. Britanijoje. „Dirbau įvairius darbus, teko net ponų kiemą šluoti. Kurį laiką visai neradau darbo, gyvenau iš pašalpų. Šiuo metu dirbu statybinių medžiagų parduotuvėje pardavėju-konsultantu, tai jau arčiau specialybės“, – šmaikštavo jis.

Paklaustas, kodėl neieško darbo pagal Lietuvoje gautus diplomus, kurie galioja visoje ES, vyras teigė, kad šiuo metu jį rasti galimybių nėra daug. „Visur reikalauja patirties, o iš kur ją paimti? Statybos yra sudėtinga sritis, prieš kelerius metus gautos teorinės žinios čia nėra labai vertinamos, jei neturi įgūdžių. O ir su anglų kalba prastokai, todėl lankau kursus.

Vis dėlto ateityje tikiuosi dirbti aukštesnės kvalifikacijos darbą“, – sakė Andrius.

Skirtingai nei dauguma ten gyvenančių tautiečių, Andrius nejaučia didelės nostalgijos Lietuvai. „Parvykstu atostogų, tačiau nemanau, kad artimiausiu metu norėčiau grįžti į Lietuvą. Man patinka užsienyje. Londonas jau truputį pabosta, gal kada vyksiu į kitą Europos šalį“, – atviravo optimistiškai nusiteikęs Anglijos lietuvis.

Padėjo giminės, bet prispaudė vienatvė

Silvijos istorija ko gero sudėtingiausia. Vaikų namuose užaugusi mergina teigė visada kovojusi už vietą po saule. Tačiau ji sugebėjo baigti kolegiją, įgijo turizmo administratore specialybę. „Be abejo, darbų regionuose labai mažai, todėl daug žmonių išvažiuoja. Iš pradžių aš važiauvau į Vilnių, pas draugą, po kurio laiko abu kelioms mėnesiams vyko į D. Britaniją, kur gyvena mano giminės. Jie taip pat atvykėliai, tačiau padėjo įsikurti. Padirbėjęs draugas išvyko tęsti studijų į Lietuvą, o aš likau D. Britanijoje, nes normalaus darbo Lietuvoje surasti nebuvo daug galimybių“, – pasakojo ji.

Silvija atviravo, kad taip pat keitė darbus, kol atvyko į Londoną. „Čia, kaip ir ko gero kiekvienoje sostinėje, daugiausiai darbų, tačiau ir pragyvenimas brangiausias. Vis dėlto darbą rasti pavyko“. Mergina pasiėmė paskolą, įsigijo motorolerį, kuriuo važinėdavo į darbą. Kitą paskolą panaudojo akių operacijai.

P pinigų nors ir stigdavo, tačiau bent buvo galimybė dirbti.

Tačiau Silvija susidūrė ir su kita gyvenimo D. Britanijoje puse. „Nepavyko surasti naujų draugų, sunkiai mezgėsi pažintys. Galbūt dėl vienatvės susirgau depresija. Labai liūdna, kai nėra su kuo pasikalbėti, paben-

► drauti. Tik darbas ir namai. O ir pinigų pramogoms trūko. Čia susidūriau su dar viena rimta D. Britanijos problema. Šios šalies sveikatos apsaugos sistema, skirtingai nei Lietuvoje, nemokamai suteikia tik būtiniausias paslaugas, į ligoninę paguldys tik išskirtiniais atvejais“, – pasakojo ji.

Merginos teigimu, kartą prie gydytojos kabineto laukė visą dieną. „Man ištis buvo blogai, vaistai nepadėjo, prašiau, kad paguldytų į ligoninę, tačiau gydytoja tik pakeitė vaistus ir liepė eiti namo. Be abejo, ji dėl to nekalta, tokia jų sistema“, – neslėpė nusivylimo Silvija. „Šiuo metu dar nedirbu, prasitęsiau ligos lapą. Bandysiu gyventi iš pašalpų, kol pagerės sveikata. Manau, kad daug tautiečių turi panašių problemų, daug kam sunku, kamuoja vienatvė, daug kas grįža, tačiau aš kol kas dar bandysiu D. Britanijoje“, – teigė mergina.

Kas labiausiai patinka D. Britanijoje ir kuo nusivylėte?

Karolis: Labiausiai patinka tai, kad yra daug galimybių. Gali nuolat keisti darbą, jį rasti nėra labai sunku. Skirtingai nei Lietuvoje, čia darbą padeda surasti įdarbinimo agentūra, kuri dažniausiai už tai neima pinigų, nes už surastą darbuotoją moka

darbdavys. Be abejo, atlyginimai labai skiriasi, to tikrai neuždirbčiau Lietuvoje taip paprastai. Kainos didelės, palyginti su gaunama alga. Nėra didelių komunalinių mokesčių, pigūs drabužiai. Apskritai, turi galimybę užsidirbti tiek buičiai, tiek laisvalaikui.

Labiausiai nepatinka tai, kad turėjau išvykti iš šalies, kurią myliu, dirbti svetur. Manau, kad Londonas yra per didelis komfortiškam gyvenimui. Kita vertus, mažesniuose miestuose ir atlyginimai mažesni.

Nepatinka nusikalstamumas, pavyzdžiui, iš manęs pavogę motociklą. Nepatinka brangus transportas.

Andrius: Labiausiai patinka kosmopolitizmas, tai, kad čia bendrauja įvairūs žmonės, atvykę iš skirtingų šalių, skirtingų kultūrų. Lietuvoje, jei skiriesi, tarkim, išvaizda, visi žiūri kaip į marsietį, o čia visiems vienodai, tu pankas ar hipis.

Kaip ir Karoliui, man patinka, jog gavęs algą tu gali pragyventi gan oriai. Aišku, perku dažnai pigesnius produktus ar prekes, tačiau čia jų pasirinkimas yra milžiniškas, įvairių akcijų daug. Net ir uždirbdamas minimalią algą galėjau sau leisti porą kartų nuvykti savaitgaliui į kitas Europos šalis. Apskritai, Londone daug renginių, kartais ir nemokamų, žmo-

nės labai myli savo šalį, monarchus, ypač jaunąjį princą Viljamą su Keite. Buvau pažiūrėti jų vestuvių ceremonijos, susirinko minios entuziastingai nusiteikusių žmonių. Čia žmonės ne tokie pikti ir paniurę.

Be abejo, yra ir blogų dalykų. Pavyzdžiui, buvo riaušės. Pavojingos rasinės tendencijos, taip pat socialinės, nes kai kurie žmonės naudojami socialinėmis privilegijomis, o dirbti nenori.

Silvija: Patinka laisvė, galimybė susirasti darbą.

Nepatinka tai, kad šioje šalyje sunkiai mezgasi pažintys, taip pat labai nuvylė sveikatos apsaugos sistema, kuri, jei neturi pinigų, tavimi mažai rūpinasi.

Taigi, šios trys skirtingų žmonių istorijos ko gero puikiai iliustruoja nemažos dalies lietuvių, išvykusių svetur, gyvenimą. Tos viltys ir problemos, kurias apsakė šie jauni žmonės, būdingos visai mūsų kartai. Gaila, kad kol kas vis dar daugiau išvyksta, nei yra norinčių ir galinčių sugrįžti. Tačiau reikia tikėtis, kad vieną dieną po pasaulį išsibarstę mūsų draugai ar artimieji galės susikrauti lagaminus ir ramia širdimi skristi į Tėvynę, nebesižvalgydami atgal į jiems prieglobstį suteikusių šalių horizontą. ■

Stiprios profesinės sąjungos stiprina ir valstybę

Europos Parlamento nario Justo Vinco Paleckio kvietimu į Briuselį buvo atvykę įvairių Lietuvos profsąjungų atstovai: „Utenos trikotažo“ profsąjungos pirmininkė Vilija Bierontienė, prekybos centrų – Irina Judina, Vilniaus Karoliniškių poliklinikos – Živilė Mikalauskienė, Nacionalinio pareigūnų susivienijimo pirmininkas Vytautas Bakas, „Lituanikos batų“ fabriko profsąjungos pirmininkas Kęstutis Juknis, naftos įmonės „Orlen“ darbuotojų atstovė Virginija Vilimienė, tinklalapio www.lprofsąjungos.lt redaktorė Ramunė Motiejūnaitė-Pekkinen, „Vilniaus energijos“ profsąjungos atstovas Vidas Bauševičius bei Lietuvos švietimo darbuotojų profesinės sąjungos Aukštaitijos regiono koordinatorių Andrius Navickas. Jie lankėsi Europos Profsąjungų Konfederacijos (ETUC) būstinėje, belgų aeronautikos komponentų gamykloje Sabca, susitiko su Europos Parlamento nariais J. Paleckiu, Kinga Gonč iš Vengrijos ir Ole Christensenu iš Danijos. Straipsnį apie šią kelionę parengė remdamiesi Jurgio Gursčio, Kasparo Kemeklio ir Ramunės Motiejūnaitės-Pekkinen pasakojimais.

Susitikimai aukščiausiu lygiu

„Per pusantros dienos J. Paleckio komanda sugebėjo surengti maksimaliai užpildytą programą, asistentai Jurgis ir Kasparas pasikeisdami visur mus lydėjo, vertėjavo ir suteikė daug naudingos informacijos. Tik atvykę į Briuselį buvome maloniai nustebinti sužinoję, jog tą pačią dieną surengtas vizitas Europos profesinių sąjungų konfederacijos būstinėje vyks aukščiausiu lygmeniu, – pasakoja R. Motiejūnaitė-Pekkinen – Beveik prieš metus perėmusi generalinio sekretoriaus postą prancūzė Bernadette Segol nepasididžiavo ir skyrė laiko negausiai delegacijai iš Lietuvos“.

B. Segol pabrėžė, kad profsąjungų judėjimas krizės metu yra ypač svarbus paprastiems darbuotojams. Dešiniųjų dominuojamos ES šalių vyriausybės, propaguojamos griežtą taupymo programą, įstumia mus į uždara ratą, kai mažinamos valstybės išlaidos mažina žmonių pajamas, mažėja vartojimas, ekonomika susitraukia, mažėja surenkami mokesčiai ir taip sukeliamas naujas „diržų suveržimo“ etapas. Europos kairieji politikai jau krizės pradžioje minėjo, kad šis kelias įklampina ES tik į dar

didesnę krizę, tačiau Europos Komisija ir Europos Taryba (abi dešiniųjų dominuojamos) tik prieš kelis mėnesius pripažino, kad vien tik išlaidų apkarpymu problemos neišspręsimė. Reikia stimuliuoti ekonomiką, kurti naujas darbo vietas. ETUC generalinė sekretorė minėjo, kad Europa turi pasirinkti, kuriuo keliu jina eina – ar su kitais pasaulio regionais (Kinija, Indija) ji nori konkuruoti pigia darbo jėga ir žemais standartais, ar norima vystyti aukštąsias technologijas, investuoti į inovacijas. B. Segol taip pat minėjo, kad profsąjungos turi daugiau dėmesio skirti jaunimo nedarbiui.

Konfederacijos patarėja Sarah King papasakojo apie ETUC struktūrą, veiklą. Konfederacijos nariais yra daugiau nei 80 nacionalinių ar šakinių organizacijų. Nors pagrindinis konfederacijos darbas vyksta europiniame lygyje, bet juo siekiama pagerinti kiekvieno ES darbuotojo darbo sąlygas. Todėl susitikimai su lankytojais iš šalių narių yra labai naudingi ir ETUC veiklai. Deja, nacionalinės vyriausybės, kovodamos su krize, dažnai pasunkina darbuotojų, bet palengvina kompanijų padėtį. Pavyzdžiui, Jungtinė Karalystė sumažino korporacijų pelno mokestį, bet

padidino PVM. Tai reiškia, kad už krizės likvidavimą moka visi paprasti žmonės, o didelės kompanijos į savo kišenes susižeria dar didesnius pelnus. Jos neretai užuot investavę gautą pelną į našumo didinimą ar naujų darbo vietų kūrimą, išmoka didelius dividendus akcininkams. Profsąjungos reikalauja, kad būtų lengvinamos veikimo sąlygos mažoms ir vidutinėms įmonėms, o ne visam sektoriui. Kitaip didžiausią naudą, kaip dažnai būna, gaus didžiosios multinacionalinės kompanijos.

Pokalbyje buvo aptarta teisė streikuoti ir jos suvaržymai. „Beje, kaip vieną iš neigiamų pavyzdžių S. King paminėjo atvejį, kai streikas alaus darvystėje, remiantis visuomeniniu interesu, buvo uždraustas teismų, taip verslo interesus iškeliant aukščiau darbuotojų. Ji neprisiminė šalies, kur taip įvyko, o atstovai iš Lietuvos turėjo progos „pasigirti“, jog kaip tik ir yra iš to krašto, kur alus svarbiau nei žmogaus teisės“, – pasakoja R. Motiejūnaitė-Pekkinen.

Lietuvos atstovai pasiūlė ir ETUC sutiko, kad 2012 arba 2013 m. Lietuvoje būtų suorganizuota ETUC konferencija arba seminaras ir taip paviešinta europinių profesinių sąjungų tikslai ir programa Lietuvoje.

Realijos ir tendencijos

Statistikos departamento duomenimis, 2010 m. iš Lietuvos emigravo 83,2 tūkst. šalies gyventojų, tai 61,2 tūkst. daugiau negu 2009 m. Socioekonominės krizės pradžioje daugiau negu trečdalis emigrantų išvyko į Jungtinę Karalystę, o 2010 m. – kas antras.

Minimalus valandinis atlyginimas D. Britanijoje: 21 metų amžiaus ir vyresniems darbininkams – 6,08 svaro sterlingų, 18-20 metų amžiaus darbininkams – 4.98, 16-17 metų amžiaus darbininkams – 3.68, praktiką atliekantiems asmenims – 2.60 (svaras sterlingų lygu 4,3 lito). Mažiausias atlyginimas Lietuvoje buvo apie 4,85 Lt. už darbo valandą.

D. Britanija patenka į mažiausiomis prekių kainomis pasižyminčių šalių grupę.

Tačiau Anglijoje ir Š. Airijoje netrūksta problemų. D. Britanijoje sparčiai didėja skaičius žmonių, kurie į ligoninę pakliūna dėl nesaikingo alkoholio vartojimo ar su tuo susijusių ligų. Naujausi duomenys rodo, kad D. Britanijoje sparčiai plinta venerinės ligos.

Šioje šalyje suvartojama daugiausiai kokaino nei bet kuriose keliose senojo žemyno valstybėse kartu paėmus.

Atvykėliai iš Rytų Europos pernai Londone įvykdė daugiau kaip 11 tūkst. nusikaltimų. Daugiausia į policijos akiratį pakliūva lenkų, rumunų ir lietuvių tautybių asmenų. Apskritai užsieniečiai atsakingi už ketvirtį visų Londone padarytų nusikaltimų.

Užsieniečiai padaro devynis iš dešimties su narkotikų platinimu susijusių nusikaltimų. D. Britanijoje didėja musulmonų bendruomenė, kurioje plinta ir ekstremistinės idėjos.

► Profesinės sąjungos Belgijoje ...

Belgų aeronautikos komponentų gamykloje „Sabca“ svečius iš Lietuvos priėmė įmonės profesinės sąjungos tarybos pirmininkas ir kiti nariai. Jie papasakojo, kaip įmonės vadovybė bendradarbiauja su darbuotojais. Visi santykius reglamentuojantys klausimai sprendžiami darbo ir nelaimingų atsitikimų prevencijos komitetuose, kurių pusę sudaro įmonė valdantys atstovai, kitą pusę – darbuotojų išrinkti profesinių sąjungų nariai. Darbo komitete aptariamai bendri įmonės reikalai: pozicija rinkoje, pelnas, metinė pardavimų prognozė, viršvalandžių apmokėjimo tarifai, darbuotojų atostogų laikas, bei kiti klausimai. Šios aukštųjų technologijų įmonės darbuotojų (inžinierių) atlyginimas siekia 11 eurų už valandą, viršvalandžiai apmokami 150 proc. tarifu, už kiekvieną papildomą valandą darbuotojas gauna laisvą valandą metų pabaigoje. Dėl viršvalandžių sukauptas laisvadienių atostogas pasiėmęs darbuotojas vis vien gauna savo atlyginimą. Priklausomai nuo įmonės sėkmės rinkoje metų pabaigoje išmokamos premijos. Įmonės darbuotojų atlyginimai auga priklausomai nuo darbo stažo. Išdirbus įmonėje 25 metus darbuotojas gauna vieno mėnesio dydžio atlyginimo nuskaičius mokesčių premiją, išdirbusiems 35 metus – dviejų. Belgijoje atlyginimai yra indeksuojami pagal infliacijos dydį. Jei, tarkim, liepą nustatyta, kad metinė infliacija yra 3 proc., tai ir atlyginimas pakils trimis procentais. Skaičiuojant infliacijos dydį atlyginimų dydžiui nustatyti atimamas energetikos, kuro bei prabangos prekių kainų pokytis. Nelaimingo atsitikimo atveju darbuotojo patalpinių ligoninę dengia darbdavio lėšomis apmokamas draudimas.

Svečiai iš Lietuvos įmonių ir įstatų profsąjungos vadovo teiravosi, kaip sugebama įtikinti vadovybę, kad ji įgyvendintų darbuotojų reikalavimus. Pasak profsąjungos vadovo, dažniausiai pasitelkiama argumentų kalba. Bandoma parodyti, kad darbuotojo reikalavimų patenkinimas atneštų įmonei daugiau darbo našumo, didesnę darbuotojų motyvaciją. Jei darbdavys

nelinkęs patenkinti darbuotojų siekių, taikoma „akis už akį“ taktika. Jei prašoma dirbti viršvalandžius, darbuotojas dirba tik pusę valandos. Jei neįmanoma susitarti, taikoma griežčiausia protesto forma – streikas. Darbdavys apie grėsiantį streiką turi būti informuotas prie 12 dienų. Streiko metu darbuotojams nutraukiamas atlyginimo mokėjimas, todėl profsąjungos turi sukūrusios specialų streikų fondą, iš kurio darbuotojui kiekvieną streiko dieną pirmą savaitę mokama 35 eurai, o antrą savaitę – 45. Streiko metu su įmonės vadovybe sutariama, kada prasidės trišalės derybos, į kurias paprastai atvyksta ir atsakingos ministerijos atstovai. Jos gali būti pradėtos ir pasibaigus streikui, net po kelių mėnesių.

Į įmonės profsąjungos vadovybę ar tarybą 4 metams išrinkti atstovai turi praeiti 10 dienų per metus apmokymų kursus, kuriuos organizuoja nacionalinės profesinės sąjungos. Tai teisės, buhalterijos, komunikacijos technikos, derybų meno, įtikinimo strategijų kursai. Įmonių specialistai, kurie išrenkami vadovauti profesinei sąjungai, paprastai atsisako savo darbo ir visą laiką skiria tik darbuotojų teisių gynimui. Tik mažesnėse kompanijose jie iš dalies atlieka savo ankstesnį darbą.

Pasak R. Motiejūnaitės–Pekkinen, gamyklos atstovai ne be pasididžiavimo pasakojo apie savo darbovietę. „Deja, naujų darbuotojų į darbą nepriimama, gamyba po truputį perkeliama į pigesnes šalis, tačiau profesinės sąjungos sugebėjo išsikovoti išpūdingų socialinių garantijų darbuotojams, ir atleista jų buvo gero-kai mažiau nei planuota. Tam, tiesa, 2003 m. prireikė septynių savaičių streiko, tačiau apie jį darbuotojų atstovai, net ir priklausantys krikščioniškai federacijai, kuri savaime yra kiek nuosaikesnė, nekalba kaip apie kažkokį stebuklą“. Streikas Belgijoje – savaime suprantamas dalykas, jei nepavyksta rasti kompromiso. Kad jį paskelbtų, profesinės sąjungos turi gauti pritarimą iš 66 proc. visų darbuotojų. Tarpininko vaidmenį tarp darbuotojų ir darbdavio, jei reikia, atlieka darbo ministerijos atstovai.

Belgijoje profesinių sąjungų kon-

federacijos pagal pasaulėžiūrą yra pasidalinusios į tris. Didžiausia – krikščioniškos pakraipos profsąjunga – turi 1,7 milijono narių, socialdemokratinė – 1,2 milijono, o liberalų – 250 tūkstančių. Skirtingi ir aiškinimai, kuo viena nuo kitos skiriasi, juk visos kovoja už tą patį tikslą. Krikščioniškos pakraipos profsąjungos narys sakytų: mes labiau linkę siekti susitarimo su įmonių vadovais, o socialdemokratai renkasi griežtesnę poziciją – streikus ir piketus, jie pasisako už vyrų ir moterų teisių darbe lygybę, vienodą atlyginimą.

Belgijoje darbuotojų priklausymas vienai ar kitai profesinei sąjungai yra vienas aukščiausių pasaulyje: 53 iš 100 yra profesinės sąjungos nariai. Profesinės sąjungos Belgijoje tarsi tradiciškai įskiepytos visuomenei, nes veikia daugiau kaip 125 metus. Daugiau profesinėms sąjungoms priklausančių darbuotojų turi tik Suomija (70,3), Danija (69,1), Norvegija (53,7). Vidurio ir Rytų Europos valstybėse profesinės sąjungos skaitlingiausios Čekijoje (21), Vengrijoje (16,9), o Lietuvoje, spėjama, šis procentas siekia 7 proc.

Darbuotojų teises (ekonominės, socialinės bei saugumo ir sveikatos) profesinės sąjungos gina trijuose socialinio dialogo lygmenyse: nacionaliniame prekybos, sektoriniame bei įmonių. Aukščiausiam nacionaliniame prekybos lygmenyje kas dvejus metus siekiama nutarimo dėl visų Belgijos darbuotojų ir bedarbių, tačiau dirbti galinčių gyventojų socialinės pažangos (atlyginimų tarifų, kovos su nedarbu, perkvalifikavimo). Profesinėms sąjungoms vyriausybė yra delegavusi nedarbo pašalpų išmokėjimo funkciją, jai atlikti skiria ir finansavimą.

Didžiausioje Belgijos profesinėje sąjungoje dirba apie 3 tūkst. žmonių, 80 tūkst. savanorių aktyvistų 150 atstovybėse. Šie darbuotojai suteikia teisinę konsultaciją, išmoka bedarbio pašalpas, atlieka mokomąją, patariamąją bei administracinę veiklą.

R. Motiejūnaitė–Pekkinen pasakoją: „Susitikę su socialistinės pakraipos profesinės sąjungos (ABVV/FGTB) generaliniu sekretoriumi, be kita ko, sužinojome, kad šiam susivienijimui

priklausantys piliečiai moka dešimt eurų per mėnesį nario mokesčio. Pašnekovas pažymėjo, kad Belgijoje stiprios yra ir studentų profesinės sąjungos, o jų aktyvūs nariai, kaip turintys gerą patirtį, ypač medžiojami didelių nevyriausybinių organizacijų. Socialdemokratinės pakraipos profesinėje sąjungoje taip pat formuojasi grupė „žalias idėjas“ propaguojančių žmonių, kas esą irgi pritraukia jaunimo. Paprastai profsąjungos stengiasi nesivelti į politiką: profsąjungos dirba savo darbą, politikai – savo“.

...Vengrijoje

Pasak J. Paleckio, jo kolegė Europos Parlamente, gydytoja–psichologė pagal išsilavinimą, dirbusi socialinių tyrimų institute, o paskui ir Vengrijos socialinių reikalų ministre Kinga Gionč susitikime su svečiais iš Lietuvos pabrėžė, kad visagale pasijutusi dešiniųjų vyriausybė smarkiai apribojo profsąjungų galias, atėmė teisę dalyvauti derybose su vyriausybe ir darbdaviais.

Profesinių sąjungų padėtis Vengrijoje yra labai panaši į Lietuvos: maža narystė (10–20 proc.), sunku pritraukti naujus žmones. Atėjusios didelės tarptautinės kompanijos stengiasi išvengti stiprių profsąjungų (ko dažnai negali padaryti ten, iš kur jos kilusios), o smulkių ir vidutinių įmonių darbuotojų poreikis profsąjungoms nėra nedidelis.

Pasak K. Gionč, šešios nacionalinės profsąjungos, nors ir konkuruoja, bet vis labiau sutaria. Dauguma profsąjungų susijusios su kairiosiomis jėgomis, kai kurios – su dešiniosiomis. Vienos jų yra labai radikalios, pavyzdžiui, viešojo transporto sektoriuje, dažnai rengia streikus, kitos eina tik derybų keliu. Parlamentarės many-mu, sunku atsakyti, kuris kelias yra teisingiausias, – anot jos, visa turi vystytis natūraliai, nuosekliai. Kad taip būtų, į profesines sąjungas reikia pritraukti jaunimo, o tam profsąjungos turėtų būti moderniškesnės, naudotis socialinių tinklų teikiama is privalumais, įvaldyti naujausias technologijas ir pan.

K Gionč sakė, kad tik išibėgėjant ekonominei krizei naujųjų ES šalių

darbuotojai pradėjo suprasti, koks svarbus yra profesinių sąjungų tikslas, kad tik susivieniję darbuotojai galės derėtis su darbdaviais, reikalausti geresnių darbo sąlygų.

...Danijoje

EP narys iš Danijos O. Christensenas svečiams priminė, kad socialinis dialogas, kolektyvinės derybos Danijoje egzistuoja nuo 1898 m. Nuo nulio sukurti sistemą yra nelengva, tačiau, kai ji pradeda veikti, visa tampa daug paprasčiau: politikams nereikia sukli galvos dėl darbo santykių, susitaria dvi pusės – darbdaviai ir darbuotojai.

J. Paleckio žodžiais, profsąjungininkas iki kaulų smegenų O. Christensenas, dirbęs ir nedidelio miesto meru (beje, bendradarbiavusiu su Kaišiadoriais), sugiedojo tikrą himną savo šalies profesinėms sąjungoms. „Jau 114 metų ten visuotinai praktikuojamos kolektyvinės sutartys, profsąjungos jungia apie 70 proc. darbuotojų. Didžioji pusė darbdavių irgi susijungę į savo organizacijas. Danai apskritai mėgsta burtis. Ten pajuokaujama: jei du piliečiai susitiko alaus išgerti – žiūrėk, jau kokią organizaciją įkūrė...“

Šiuo metu Danijoje narystė profesinėse sąjungose šiek tiek mažėja: mat žmonių pragyvenimo lygis kyla, poreikis kooperuotis nebe toks stiprus, nes jie tikisi, kad sunkumus įveiks individualiai. Paprastai parlamentas ir vyriausybė nesikiša į darbo santykius, todėl jų reglamentavimo nereikia perkelti į įstatymus.

O. Christensenas pristatė daniškojo modelio „Flexsecurity“ esmę: žmogus iš darbo gali būti atleistas bet kada, tačiau nedarbo išmoka yra 90 proc. minimalios algos (13 eurų už val.) bei suteikiamos puikios galimybės persikvalifikuoti. Todėl net trečdalis (800 tūkst.) darbuotojų kasmet keičia darbą. Šalyje jau beveik nėra žmonių, kurie į pensiją išeina dirbę tik vienoje darbovietėje, ir tai, O. Christenseno manymu, yra gerai, nes žmonės keisdami darbus tobulėja.

Danijos profesinės sąjungos taip pat konkuruoja tarpusavyje. Neseniai ten įsteigta krikščioniškoji profesinė sąjunga. Pasak O. Christenseno, ji

laikytina geltonąja, tačiau žmonių teisė rinktis nekvestionuojama.

Kai nėra darbo įstatymų, darbuotojų gynybą sustiprina galimybė profesinėms sąjungoms rengti streikus. Danijoje streikuoti draudžiama, jei yra sudaryta kolektyvinė sutartis ir ji vykdoma. Jeigu kokia įmonė iš užsienio (panaši situacija susidariusi su avia-kompanija „Ryanair“) atsisako sudaryti kolektyvinę sutartį, jai tiesiog neįmanoma išlikti Danijoje dėl konkurentų, darbuotojų, visuomenės spaudimo.

Nedarbo pašalpas Danijoje taip pat skirsto profesinės sąjungos.

Danijoje vyriausybė ir parlamentas praktiškai nesikiša į darbo santykių reglamentavimą. Šis procesas paliktas darbuotojų ir darbdavių kolektyviniams susitarimams. Ir nors kolektyviniai susitarimai neprivalomi kompanijoms, kurios nėra darbdavių organizacijų narės, tačiau jų laikosi visos sektoriaus įmonės. Valdžia yra patenkinta tokia situacija, kadangi darbo santykiai nėra politizuojami. Juos keisti galima daug greičiau negu tose valstybėse, kur minimalus uždarbis ir kiti darbo santykių aspektai įtvirtinti įstatymu.

J. Paleckis susitikime pastebėjo: „Danija jau įeina į pasaulio penketuką ir pagal aukščiausią gyvenimo lygį, ir pagal konkurencingumą. Negana to: neseniai paskelbtas „laimės indeksas“ – kurioje pasaulio šalyje žmonės jaučiasi geriausiai. Ir kuri gi valstybė pirmoje vietoje? Danija. Manau, kad tai didelis ir profesinių sąjungų nuopelnas. Ir socialinio modelio, sukurto daugiausiai socialdemokratų, kurio nekeičia ir atėjusieji į valdžią dešinieji. Juk danai moka aukštus – 40–50 proc. – mokesčius, bet užtat gauna puikų švietimą, medicininį aprūpinimą visiems, saugumą, aukščiausio lygio infrastruktūrą“.

Lietuvoje tik apie 7 proc. darbuotojų yra profesinių sąjungų nariai – 10 kartų mažiau, negu Danijoje. „O juk taisyklė paprasta: kuo stipresnės profesinės sąjungos, tuo aukštesnis gyvenimo lygis, tuo laimingesnė šalis“, – pabrėžė J. Paleckis.

Ši viešnagė ir leido pajusti skirtumą tarp profesinių sąjungų įtakos bei padėties Lietuvoje ir kitose ES šalyse. ■

Generolų byla, paveikusi pasaulio istoriją

Prieš 75 metus, 1937 m. birželį, Maskvoje buvo pasmerkti mirti ir tuojau pat sušaudyti aštuoni garsūs Raudonosios armijos vadai su maršalu Michailu Tuchačevskiu priešakyje, tarp jų ir du mūsų tautiečiai. Kodėl tai buvo istorinė byla?

Jonas RUDOKAS

Visų pirma, tai tirono J. Stalino teroro prieš kariuomenės vadovybę pradžia – iš viso 1937-1938 m. žuvo apie 40 tūkstančių karininkų, tas, žinoma, negalėjo neatsiliepti II pasaulinio karo eigai. Todėl A. Hitleriui buvo lengviau apsispręsti priimant, kaip paaiškėjo tik vėliau, pragaištingą sprendimą užpulti TSRS – juk didžiulė Raudonoji armija faktiškai liko be vadų, generolų pareigas ėjo kapitoniai, karinė valstybės galia buvo žymiai susilpninta, ir karas su Suomija, regis, tą patvirtino.

Antra, žymios karininkų dalies, pačių gabiausių, geriausiai parengtų, netektis gerokai atsiliepė ir Vokietijos – TSRS karo eigai, ypač 1941-1942 m. įvykiams: milžiniški Raudonosios armijos nuostoliai (6-10 kartų didesni nei vokiečių, vien tankų prarasta 28 tūkstančiai, milijonai žuvusių ir patekusių į nelaisvę karių)¹, o ir didelė vokiečių armijos sėkmė karo pradžioje su tuo tiesiogiai susiję.

Kas buvo tie kaltinamieji?

Pradėsime nuo paties garsiausio, tariamo sąmokslų vadovo – M. Tuchačevskio, kuris, beje, mums įdomus ir tuo, kad buvo lietuviškos kilmės – tą neseniai paskelbė rimtas rusų istorikas Borisas Sokolovas. Jo protėviai, pasirodo, yra kilę iš to paties bajoro Indroso, kuris su sūnumis Litvoniū ir Zigmontenu, savo kariauna apie 1352 m. atsikraustė į Černigovą,

kur apsikrikštijo, nors prieš tai laikėsi lietuviškų pagoniškų papročių. Ir pavardės galūnė neva rodanti, kad jos nešiotojai buvo lietuviškos kilmės, kaip kunigaikščiai Masalskiai, Trubeckojai, Glinskiai.²

Bet tai – tolima praeitis. Persikėlikime dabar į XX a. pradžią. Jaunas ambicingas leibgvardijos poručikas M. Tuchačevskis narsiai kaunasi su vokiečiais I pasaulinio karo fronte, pakliūna į nelaisvę, pabėga ir padaro svaiginančią karjerą Raudonojoje armijoje – nuo bataliono iki 5-osios armijos vado. Tokiam staigiam kiliui hierarchijos laiptais padėjo ir revoliucinė situacija – karo vadų labai trūko, ir įgimtas jauno karvedžio talentas, ir didelis jo noras pasireikšti, išgarsėti. 5-oji armija, M. Tuchačevskio vedama, Rytų fronte sutriuškino Kolčako kariuomenę, pergalių buvo ir daugiau.

Tiesa, ne visomis savo pergalėmis šis karvedys turėjo moralinę teisę didžiuotis: tai jis vadovavo kariuomenei, nepaprastai žiauriai numalšinusiai valstiečių sukilimą prieš bolševikų valdžią Tambovo gubernijoje 1921 metais – degindamas išstisus kaimus, masiškai šaudydamas įkaitus, panaudodamas prieš sukilėlius net nuodingąsias dujas. Tais pat metais sėkmingai šturmavo sukilusią Kronštato tvirtovę, vėl negailėdamas nekaltų žmonių aukų.³

Ta proga galime susimąstyti dėl nelengvo talentingų žmonių, ypač karo vadų likimo totalitarinėje valstybėje. Jų valdovai – tironai panaudojo

M. Tuchačevskis.

tokius žmones savo nežmoniškais, nusikalstamiems tikslams įgyvendinti, įtraukė juos į beviltiškų ar brolių diškus karus, avantiūras. Taip buvo XX a. ir Rusijoje, ir Vokietijoje.

Vienai tokiai avantiūrai, kuri turėjo įtakos ir mūsų istorijai, M. Tuchačevskis vadovavo 1920 metais. Tada Raudonoji armija, prastai ginkluota, alkana, o neretai ir basa plūstelėjo į Vakarus, skelbdama ant savo durtvų ašmenų nešanti laisvę Europos, visų pirma, Lenkijos ir Vokietijos proletariatui. Taigi užmojai buvo didžiuliai – pasaulinės revoliucijos idėjų pergalė. Bet žygis baigėsi triuškinančiu pralaimėjimu, visų pirma, todėl, kad Lenkijos proletarai – darbininkai ir valstiečiai sutiko Tuchačevskio armiją ne gėlėmis, kaip naiviai tikėjosi V. Leninas ir tos armijos vadas, o kul-

komis, atkaklia ir gerai organizuota gynyba. Klimentas Vorosiļovas rašė: „Mes laukėme iš lenkų darbininkų ir valstiečių sukilimų ir revoliucijos, o sulaukėme šovinizmo ir bukos neapykantos „rusams.“⁴ Ta proga Lenkijos maršalas Juzefas Pilsudskis leido sau pajuokauti: girdi, lenkai yra per daug artimi Rusijos kaimynai, kad pasektų jos pavyzdžiu ir atiduotų valdžią bolševikams...⁵

Antra, pastarasis tą kartą pasirodė esąs kur kas geresnis strategas už M. Tuchačevskį, kuris pasidavė žygio azartui, nepasilikdamas jokių rezervų. Tačiau Lietuvos respublikai nepavykęs žygis į Varšuvą ir Berlyną buvo labai naudingas. Raudonosios armijos pergalės atveju mūsų valstybė būtų dingusi iš politinio Europos žemėlapiu ne 1940, o jau 1920 metais, ir pačios Europos likimas būtų tapęs neaiškus, greičiausiai – labai liūdnas. Žygio į Vakarus vadas vėliau tvirtino: „Revoliucija iš išorės buvo galima. Kapitalistinė Europa buvo sukręsta iki pamatų, ir jeigu ne mūsų strateginės klaidos, ne mūsų karinis pralaimėjimas, tai galbūt kampanija Lenkijoje būtų tapusi jungiančiąja grandimi tarp Spalio revoliucijos ir revoliucijos Vakarų Europoje.“⁶

Laimei, taip neįvyko – M. Tuchačevskio strateginių klaidų ir J. Pilsudskio karinių nuopelnų dėka. Garsusis A. Hitlerio feldmaršalas E. Manšteinas buvo labai teisingas, sakydamas, kad prie karinių pergalių prisideda ne tik laimėtojai, bet ir pralaimėjusieji, žinoma – savotiškai⁷... Bet tai jau kita tema – grįžkime prie M. Tuchačevskio. Nors nuostoliai dėl nepavykusio žygio į Vakarus buvo milžiniški, nors dėl to pasaulinės revoliucijos pergalės idėjas teko porai dešimtmečių atidėti, visa tai kol kas labai nepakenkė būsimam maršalui – matyt, ir pats V. Leninas suprato prašovęs pro šalį. Jaunasis komandarmas baigė Pilietinį karą su trimis Raudonosios vėliavos ordinais ir kitais apdovanojimais, ėjo labai atsakingas pareigas kariuomenėje: 1925-1928 m. – Raudonosios armijos štabo viršininkas, 1928-1931 m. – Leningrado karinės apygardos vadas, 1931-1937 m. – Gynybos liaudies komisaro pavaduotojas, pir-

masis pavaduotojas. Ypač dideli Tuchačevskio nuopelnai kuriant naują karo strategiją atsiradus naujoms ginklams, motorizuojant armijas, jis daug prisidėjo ir prie pirmųjų raketinių ginklų kūrimo.

Tačiau J. Stalino režimui toks žmogus buvo neparankus – dėl savo ryškaus talento, savarankiško, novatoriško mąstymo ir dėl kilmės iš dvarininkų – jis buvo įtariamasis simpatizuojantis rusiškojo imperializmo, o ne proletarinio internacionalizmo idėjoms. Tokie žmonės totalitariniam režimui atrodė pavojingi. Charakteringa, kad dauguma tariamų M. Tuchačevskio bendrininkų buvo ne rusų tautybės: Augustas Korkas – estas, Jona Jakiras – besarabas, Robertas Eidemanis – latvis, ne tik kariškis, bet ir gabus rašytojas, dar prieš I pasaulinį karą išleidęs eilėraščių knygų, romanų, dramų, Borisas Feldmanas – turbūt žydas, na ir du lietuviai – Vytautas Putna, Jeronimas Uborevičius. Taip generolų byla sutapo, ir, žinoma, neatsitiktinai su kampanija Tarybų Sąjungoje prieš kitataučius, pradžioje armijoje, o paskui ir kitose gyvenimo srityse. Ji siejama su J. Stalino ir VKP(b) CK nacionalinės politikos pasikeitimu artėjant karui.⁸

J. Uborevičiaus asmenybė verta dėmesio ne tik todėl, kad jis buvo mūsų tautietis, uteniškis. Jis augo su vėliau garsiais broliais Miškiniais, kurių motina labai norėjo išleisti juos į kunigus, o šie spyriojosi. Kartą ji užsiminė – gal ir Jeronimas norėtų būti kunigu? Jis susimąstė, o po to pareiškė: norėčiau, jei žinočiau, kad tapsiu vyskupu... Taigi didelis noras iškilti J. Uborevičiui buvo būdingas jau labai anksti. Kaip ir V. Putna, jis atsidadė Rusijoje per I pasaulinį karą, Raudonojoje armijoje sparčiai kilo, sėkmingai vadovavo stambiems kariniams junginiams, pelnė net tris Raudonosios vėliavos ordinus. Deja, kaip ir M. Tuchačevskis, tamsių darbų neišvengė: V. Leninas jam pavedė nuslopinti čečėnų sukilimą Šiaurės Kaukaze – o kariškiai pasirinkimo neturi.

Tačiau kaip karo vadas J. Uborevičius buvo labai talentingas – tą savo laikų pripažino neginčijami autoritetai G. Žukovas ir J. Konevas, garsūs

J. Uborevičius

II pasaulinio karo maršalai. G. Žukovas apie jį rašė: „Tuchačevskis buvo labiau išsilavinęs strategijos srityje... Uborevičius daugiau domėjosi operatyvinio meno klausimais ir taktika, buvo didelis žinovas ir vieno, ir kito, ir nepralenkto kariuomenės auklėtojas. Ta prasme, mano nuomone, jis buvo trimis galvomis aukštesnis už Tuchačevskį, kuriam buvo būdingas šio toks poniškumas, antipatija kasdieniniam juodam darbui.“⁹ Dar labiau vertino J. Uborevičių J. Konevas – kaip pilietinio karo ir karinės apygardos vadą, mokėjusį žiūrėti į priekį ir ugdyti kadrus. Jo nuomone, „Uborevičius buvo žmogus su neeiliniu karvedžio talentu, jo asmenyje mūsų armija patyrė patį skaudžiausią nuostolį, nes šis žmogus galėjo sėkmingai vadovauti frontui ir apskritai atlikti vieną iš svarbiausių vaidmenų karo metu.“¹⁰

Verta pridurti, kad J. Uborevičius ir A. Korkas, kaip ir Lietuvos kariuomenės vadas būsimas divizijos generolas Stasys Raštikis, buvo baigę Vokietijos karo akademiją. Ši 1-ojo rango komandarmų biografijos detalė byloje buvo panaudota prieš juos, juo labiau, kad J. Uborevičius neslėpė savo simpatijų vokiškajam karo menui, Vokietijos kariuomenei. M. Tuchačevskis, priešingai, daug rašė apie Vokietijos militarizacijos pavojus, tačiau tas netrukė jiems būti artimais draugais.

V. Putna.

Dar labiau mums verta prisiminti V. Putną (1893-1937) – ne tik žymų karo vadą, išgarsėjusį Rytų fronte, vėliau karinį diplomata – TSRS atstovą Kinijoje, Japonijoje, Vokietijoje, D. Britanijoje, bet ir aktyvų mūsų tautinio judėjimo dalyvį, talentingą dailininką. Jo, gimusio neturtingoje šeimoje Molėtų krašte, gabumas pastebėjo vietos dvarininkė Jelenska, išmokė jį skaityti, rašyti ir piešti, sušelpė. Dar vaikas jis pateko į Rygą, kur mokėsi amatų, dailės mokyklose. Amžių sandūroje čia gyveno apie 35 tūkstančiai mūsų tautiečių, jie buvo gana aktyvūs ir gerai organizuoti, turėjo net savo teatrą. Jaunasis Vytautas įsijungė į jų veiklą, tapo susipratęs lietuvis, piešė dekoracijas teatrui, rašė eiles, sukūrė daug paveikslų Lietuvos istorijos temomis, dalyvavo parodose Rygoje ir Vilniuje – 1912-1915 metais. Dėl to ponias Jelenska pavadino jį „lietuviu pagoniu“ ir nutraukė paramą.¹¹

Vėliau, revoliucijų metais, V. Putna pakeitė savo politinę orientaciją, nuėjo pas bolševikus. Greičiausia patikėjęs, kad jų idėjos socialinei nelygybei pašalinti bus labiau veiksmingos. Taip galvojo ne jis vienas. 1918 m. pareiškė: „Aš negalėjau būti niekuo kitu, tik bolševiku“ ir pridūrė: „Ir dar aš – lietuvis.“¹² Tą jis pabrėždavo ne kartą, apie jo simpatijas Lietuvai kalba ne viena istorija, panaši į legendas.

Antai žymus mūsų diplomatas Vaclovas Sidzikauskas rašo girdėjęs iš jo paties, kad 1920 m. rudenį Minske buvęs planas (tik neįvykdytas) pasiūsti dvi Raudonosios armijos divizijas su V. Putna priešakyje L. Želigovskiui iš Vilniaus išvaryti.¹³ Kita istorija: neva 1927 m. pabaigoje, kai Lietuvai grėsė nauja Lenkijos agresija, jis pasiuntęs telegramą pačiam J. Pilsudskiui (kurį pažinojo), reikalaudamas atsisakyti tokių planų.¹⁴ Pagaliau, kažkur teko skaityti, kad kai V. Putna 1936 m. netikėtai iškviestas iš Londono į Maskvą važiuo traukiniu pro Kauną, tai Lietuvos kariuomenės štabo II (žvalgybos) skyriaus, žinojusio, koks to iškvietimo tikslas, atstovas pasitiko generolą Kauno stotyje ir pasiūlė jam toliau nevažiuoti. Tačiau šis atsisakė, taip pasirašydamas sau mirties nuosprendį...

Sąmokslininkų byla

NKVD ieškojo ir kaupė kompromituojančią medžiagą prieš M. Tuchačevskį jau nuo 1930 metų. Bet pirmieji jo rūsiuose atsidūrė korpusų vadai Vitalijus Primakovas, buvęs raudonųjų kazokų vadas, ir V. Putna. Taip prasidėjo garsioji M. Tuchačevskio ir tariamų jo bendrininkų byla. NKVD budeliai kankino V. Primakovą ir V. Putną tol, kol gavo iš jų reikalingus parodymus prieš iš anksto numatytas aukas.

NKVD sulygino visus aštuonis, paskelbdama juos kontrrevoliucinio sąmokslu ir teroro organizatoriais, užsienio žvalgybų talkininkais. O tai RTFSR Baudžiamojo kodekso 58-1b. 58-8, 58-11 straipsniai. Ir buvo labai „rimti“ argumentai tiems kaltinimams pagrįsti: J. Uborevičiaus ir V. Putnos giminės gyveno Lietuvoje, A. Korko – Estijoje, R. Eidemano – Latvijoje, o V. Feldmano – net Pietų Amerikoje... Dar viena svarbi aplinkybė: tariamus sąmokslininkus teisė ne teisininkai ar NKVD, o jų geri draugai – karo vadai, bendražygiai iš pilietinio karo laikų: Semionas Budionas, Vasilijus Bliucheris, Jakovas Alksnis, Ivanas Belovas ir kiti. Tai buvo dar viena J. Stalino ar jo ištikimo tarno TSRS generalinio prokuro-

ro A. Višinskio suktybė: beveik visi tie „teisėjai“ vėliau patys buvo sušaudyti, o V. Bliucherį užkankino negyvai tardymo metu...¹⁵

Taigi, viskas buvo rūpestingai apgalvota, kad liaudžiai nekiltų nė mažiausių abejonių dėl pirmųjų pasmerkųjų kaltės. O paskui, kai gigančiška teroro mėsmaė buvo paleista į darbą, tokio pedantiškumo jau nebereikėjo – į mirtį lengva ranka buvo siunčiami ir giminių užsieniuose neturintys rusai, ukrainiečiai...

M. Tuchačevskio ir jo kolegų teismas truko neilgai, nes kankinimų palaužti visi kaltinamieji prisipažino rengę karinį – trockistinį sąmokslą. Visus juos sušaudė – 1937 metų birželio 12-ąją. Gerokai vėliau, V. Chruščiovo laikais, paaiškėjo, kad teisiamiesiems buvo leista kreiptis atgailos laiškais į patį J. Staliną. Vienas jų, J. Jakiras tada parašė: „Tardymas baigtas. Man pateiktas kaltinimas valstybės išdavimu, aš pripažinau savo kaltę, aš atgailauju... Aš mirsiu su meilės žodžiais Jums, partijai ir šaliai, tikėdamas komunizmo pergale.“ J. Stalinas ant šio laiško užrašė tokią rezoliuciją: „Niekšas ir prostitutė“, jam pritarė ir K. Vorošilovas, ir L. Kaganovičius.¹⁶

Po to NKVD ėmėsi jau žemesnio rango kariškių ir darbavosi nepailsdama. Taip Raudonoji armija neteko didelės dalies savo vadų – žiauriai kankinami vieni traukė paskui save į kapus kitus. Žuvo visi penki 1-ojo rango komandarmai (tai maždaug armijos generolo laipsnis), visi dvylika 2-ojo rango komandarmų, visi aukščiausi laivyno vadai, beveik visi korpusų, divizijų vadai, beveik pusė pulkų vadų.

Joks totalitarinis XX a. režimas neapsiėjo be masinio teroro, bet kariuomenės vadų naikinimas TSRS karo išvakarėse buvo sunkiai suvokiamas, ypač Vakaruose. Todėl ši kruvina kampanija pagimdė ne vieną legendą, iš kurių ir šiandieną tebėra populiari, pasakojama, kaip tikras istorijos faktas, ta, kurią jau po karo paleido į pasaulį V. Šelenbergas, Reicho politinės žvalgybos šefas, artimiausias H. Himlerio bendradarbis. Neva tai jo žinyba sufabrikavo doku-

mentus apie tariamą M. Tuchačevskio rengiamą sąmokslą aplinkiniais keliais sugebėjo įpiršti juos pačiam J. Stalinui, ir dar gavo už juos 3 mln. aukso rublių.¹⁷

Legenda panaši į tiesą, tačiau ji neturi nieko bendra su realybe. J. Stalinui Šelenbergo pagalbos neprireikė – tas galutinai tapo aišku, kai istorikai gavo progą paskaityti M. Tuchačevskio ir jo kolegų bylos medžiagą.¹⁸ Tikrosios kariškių naikavimo priežastys buvo visai kitos: pirma, kaip jau teko užsiminti, diktatorius juos laikė pavojingais savo režimui, ypač tuos, kurie išgarsėjo Pilietiniame kare, buvo žinomi kaip revoliucionieriai – Lenino bendražygiai. Visus juos Stalinas sunaikino, kaip ir tūkstančius gabiausių inteligentų, meno, mokslo žmonių.

Antra, Raudonosios armijos vadovybėje tada įsiplieskė aštrus konfliktas tarp „tankistų“, kariuomenės modernizacijos ir motorizacijos šalininkų, ir „kavaleristų“, kuriems atstovavo tokie kareivos, kaip K. Vo-

rošilovas, S. Budionas ir kt. Jie buvo mažaraščiai, nieko neišmanė modernioje karyboje, kas tapo aišku netrukus, jau pirmosiomis karo dienomis.

Kodėl visa tai mums verta prisiminti?

Tai skaudžios istorijos pamokos: kiek daug talentingų įvairių tautų žmonių, tarp jų ir lietuvių, susižavėjo klastingomis Lenino ir Stalino idėjomis, buvo įpainioti į kruvinus darbus ir pagaliau patys tapo nusikalstamo režimo aukomis! Nors būtų galėję pasitarnauti savo gimtinėms, ypač gindami jas nuo priešų – juk sumanių, narsių karininkų 1918-1920 m. Lietuvai taip trūko...

Tačiau yra šioje istorijoje ir pozityvi prasmė, savotiška nepermdaujama gyvenimo logika: jeigu diktatoriai, tironai būtų sugebėję geriau pasinaudoti jiems pavaldžių žmonių talentais, jų kariniais, moksliniais sugebėjimais, tai jie būtų padarę žmoniui dar daugiau žalos – Stalinas, Hitleris, Mao Czedunas. Mūsų visų laimei – nesugebėjo...

Sušaudytas Stalino įsakymu

1937 m. užsukta stalininė teroro mėsmaė į savo nasrus įtraukė dar vieną Lietuvoje gimusį komandarmą – prieš pat karo pradžią, 1941 m. kartu su grupe karo vadų Stalino įsakymu buvo sušaudytas garsus lakūnas, du kartus Tarybų Sąjungos Didvyris Jakovas Smuškevičius.

Jis gimė 1902 m. šiaurės rytų Lietuvos miestelyje Rokiškyje, neturtin-gų žydų šeimoje. Prasidėjęs I pasauliniam karui šeima atsidūrė Rusijoje, ten ir prabėgo visas Jakovo gyvenimas. Čia jis tapo lakūnu, kūrė tarybinę karo aviaciją, 1937 - 1940 m. buvo TSRS karo aviacijos vadas.

Jis, kaip karo lakūnas, vadas, pasižymėjo aviacijos mūšiuose su japonais Mongolijoje, Kinijoje. Ispanijos pilietiniame kare prieš fašistinį Franko pučą išgarsėjo kaip generolas Duglas – juo žavėjosi ir Ernestas Hemingvėjus.

Šaltiniai

¹ Бешанов В. Танковый погром 1941 года, М., 2001, с. 509.

² Соколов Б. Михаил Тухачевский, М., 1999, с. 9-12.

³ Ten pat, p. 206-220.

⁴ Мельтюхов М. Советско-польские войны, М., 2004, с. 154.

⁵ Пилсудский против Тухачевского, М., 1991, с. 237.

⁶ Cit. iš Соколов Б., с. 137, 138.

⁷ Манштейн Э. Утерянные победы, М., 1999, с. 62.

⁸ Вдовин А. Русские в XX веке, М., 2004, с. 125-128.

⁹ Cit. iš Соколов Б., с. 350.

¹⁰ Симонов К. Глазами человека моего поколения, М., 1990, с. 306.

¹¹ Pivoras S. Utopijos pilietis Vytautas Putna, rink. Lietuvių atgimimo istorijos studijos, t. 8, V., 1996, 264.

¹² Cit. iš Pivoras S., p. 265.

¹³ Sidzikauskas V. Lietuvos diplomatinės paraštės, V., 1994, p. 55.

¹⁴ Pivoras S. p. 267.

¹⁵ Соколов Б., с. 423.

¹⁶ Ten pat, с. 425, 435.

¹⁷ Шеленберг В. Лабиринт, М., 1991, с. 35-48.

¹⁸ Зелькович Н. Маршалы и генсеки, М., 1997, с. 622; Соколов Б., с. 464, 469.

svečių iš Maskvos, Lietuvos vadovų, atvykęs buvo TSRS lakūnas-kosmonautas G. Beregovojus. Tuo laiku buvo įprasta dukart TSRS didvyriams statyti paminklus jų gimtinėse. ■

Šitas aidas toli girdis...

To dar nebuvo – išleista pirmoji Lietuvos žurnalistų poezijos knyga. Ji buvo pristatyta Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos salėje gegužės 9 d. Kaip sako knygos sudarytojas Vytautas Žeimantas, sumanymas išleisti tokią netradicinę žurnalistams knygą su-brendo ne iš karto: „Bėgant metams ir vis labiau įsijaučiant į žurnalistikos erdvę, neretai pajusdavau, kad dažnas kolega neapsiriboja vien tik profesionalia veikla, bando pabalnoti ir sparnuotą žirgą Pegasusą, poetinio įkvėpimo, poetinės kūrybos simbolį“. Tokios knygos idėją palaikė Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija.

Žurnalistų poezijos rinkinį sudaro 25 autorių kūryba. Kiekvienas iš jų prisistato trum-pu įžanginiu žodžiu. Knygos viršelio dailininkas – Albertas Vaidila.

Spausdiname keletą žurnalistų eilėraščių.

Vytautas BARAUSKAS

Senolė

*Susidėjusi į kuprą
viso savo gyvenimo kraitį,
o skausmą prilaikydama lazdele,
Senolė, tarytum aukščiausiam
valdžios pareigūnui,
nuolankiai nusilenkdama,
eina prie kiekvieno pakelės konteinerio
ir plačiai atveria jo dvokiančius nasrus.*

*Papildžiusi savo krepšelį
giliais atodūsiais, keliomis ašaromis,
virpančiom lūpom kažką sušnibždėjusi,
Visu kūnu priglunda prie lazdelės peties
ir vėl eina toliau.
Eina, šlepsi.*

*bet prie manęs ji nesustoja.
Nieko neprašo, nepersižegnoja.
Aš jai – niekas. Net ne žmogus.
Žmogaus ji n e b e p a m e n a.*

*Mėšlungiškai gniaužiasi
abiejų rankų pirštai.
Verždamasi iš krūtinės
Širdis į smilkinius
be atvangos ima kalti žymaus poeto
eilėraščio žodžius:*

*„Ant mano kapo
nerašykit mano vardo,
Užrašykite tiesiog –
Lietuva“.*

Viktoras DENISENKO

* * *

*Tik skausmas vertas įkvėpimo,
Kai tavo mintys peiliais vaikšto,
Kai pamatai save be grimo
Ir negali užbaigti laiško
Paskirto savo tikrai meilei,
Kuri tave seniai pamiršo.
Į veidrodį pažiūri baiksčiai
Pieštuką paimi į pirštus –
Bandai nupiešt prakeiktą skausmą,
Kuris tik vertas įkvėpimo,
Bet negirdėti sieloj griausmo
Ir taurėje išdžiuvęs vynas
Tau primena bemiegę naktį,
Tau primena bevaisę dieną,
Kai lyg apsėstas ar prakeiktas
Liūdnam po miestą vaikštai vienas.*

Jadvyga GODUNAVIČIENĖ

Euroskeptika

*Paskubom į Europą – pažadėtąjį dangų,
Pasipūtę ir sotūs, juokas drebina langus...
Bet ką aš čia veikiu?
Stop, paleiskit, sustokit –
Man atgal, į anadienos stotį,
Kur nei persiško šilko, nei kailių,
Užtat dosniai dalijomės meile.
Klimpdami į lemtingąją pusnį,
Laužem alkaną plutą per pusę.
Delnus šildė kirtavietės laužas,
O širdis lyg pašėlusi daužės...
Tad sustokit, išleiskit išties,
Nes skausmingai ilgiuos praeities.*

Juozas ELEKŠIS

Gimtoji kalba

*Mano Dievas — tu, Tėvyne!
Meilė, laimė ir daina
čia pirma ... ir paskutinė.
Tu — kaip motina šventa!
Noriu būti tavo paukštė,
krist į dirvą rugeliu,
Vilniaus bokšto tavo aukšto
būti akmeniu galiu.
Tu davei man gimtą kalbą –
mano draugą, mano priešą,
paskutiniąją pagalbą
mano kelio žemėj viešo.
Ji lydėjo, kelią rodė,
leido džiaugsmo medų gert
ir ištarus vieną žodį,
širdis ir duris atvert.
Gal aš verksiu, gal vaitosiu
kur tarp sienų keturių,
bet su jos žodžiu numirsiu –
kito draugo neturiu.*

Jonas JACKEVIČIUS

Skraidymas

*Papaikęs tyras lauko vėjas
Gamtoj lig valiai prisižaidęs,
Atgyja, žmogų gatvėj vėjas
Ir dulkes beria jam į veidą.*

*O iš muziejų skraido tie
Ir tos, kurie seniai jau mirę
Pavėjui leidžiasi arti
Kavinės ar kokteilių baro –*

*Vėl kaukės ant veidų visų,
Ir gėsta vakaras vėlyvas,
Ir šiepiasi tarp debesų
Girtuoklio veidas nebegyvas.*

Ipolitas SKRIDLA

Posmelis alui

*Geriant alų skaidrios mintys,
Į posmelius ima pintis,
O išgėrus tris bokalus,
Linksma darosi prie stalo...*

*Ir gyvenimas gražus,
Nes jį skaidrina alus.*

Laimutė VASILIAUSKAITĖ –ROŽUKIENĖ

Klounas

*Karaliams reikia juokdario, ne patarėjo,
nes patarėjai pataria tik sau.
O juokdarys neužauga lošėjas
kažką pasako ir visiems daugiau.*

*Jis rizikuoja gyvastim kaip visata.
O visata jį užtaria ir kelia –
drąsos injekcijos kaip ūsai želia
dangaus ženklais, ne vienadiene apkalta.*

Jonas VĖLYVIS

* * *

*Žurnalistika etiška –
Gyvenimas niekšiškas.
Žurnalistika niekšiška –
Gyvenimas etiškas!*

*Taip nesutinka
Vienas su kitu
Nuo vakaro
Iki ryto...*

*O naktį pailsi,
Kad vėl susikibtų –
Per naktį lig ryto
Nuo šiandien lig kito...*

Vytautas ŽEIMANTAS

Ritmas

*Mėgstu ritmą.
Ne būgno –
Širdies dūžio,
Rankų ir kovos.
Ne silpną –
Kalvio smūgio,
Audringos bangos.*

*Mėgstu ritmą.
Ne lėtą –
Šokio smagaus,
Alsavimo aistringio.
Ne menamą –
Tikrą,
Darbo spartaus
Ir visada vaisingo.*

Gyvenkime ir išgyvenkime?

Jonas VAINAUSKAS

Kėdainiai

Apie Lietuvos politiką daug kalbama ir rašoma mūsų žiniasklaidoje. Tik tos gausios kalbos neatneša jokios naudos. Toje politikoje niekas nesikeičia į gera. Kodėl? Rodos ir rinkimai laiku įvyksta. Į politiką ateina nauji žmonės, žadėdami rinkėjams daug ką keisti. Tačiau pažadais ir baigiasi tos permainos. Rezultatų taip ir nematyti. Žmonės vis veržiasi ir veržiasi diržus. Darbo nėra daug, tad kam pasiseka įsidarbinti, džiaugiasi net ir grašius gaudamas. Kiti nusivylę palieka Tėvynę ir svetur ieško laimės. Kodėl tapo tokia padėtis šalyje, pasukusioje prieš pora dešimtmečių demokratinį principų link? Matyt ta demokratija geriausiai sugebėjo pasinaudoti tie, kas puolė prie valdžios lovio, ne vienas atsisakydamas savo pažiūrų. Tokie iki šiolei kalba apie demokratiją, patys kaip inkstai taukuose besivartydami, kitų sukurto mis vertybėmis besinaudodami.

Paprastas gi žmogus vos galą su galu suduria. Maisto Lietuvoje netrūksta, bet jis palyginus su atlyginimais ir pensijomis brangus ir vis brangsta. Kodėl? Gal ir todėl, kad maistas vežiojamas po visą šalį nuo vieno krašto iki kito. Ta pati duona vežama iš vieno rajono į kitą tolimesnį, pienas, varškė, sviestas – iš Žemaitijos į Aukštaitiją ir atvirkščiai... Ir taip po visą Lietuvą neūkiškai marširuojama, prarandama daug laiko ir degalų. Iš tokios laisvos rinkos ir vadinamosios konkurencijos pirkėjas nieko nelaimi – pasiūla gal ir didesnė, bet prekės tik pabrangsta.

Kai taip yra, žmonės žiūri, kur ką pigiau nusipirkti. Ir randa ne savoje šalyje, o pas kaimynus – Lenkijoje, Baltarusijoje... Štai kokia mūsų valstybės politika. Ir ji labai gera atrodo aukšties valdininkams, ministrams

– jų pasiklausęs gali pamanyti, kad gyvena kaip kokioje Amerikoje.. Jie – tai tikrai, nes gali viskuo apsirūpinti.

O kaip tiems, kurie neturi daug pinigų? Tokiems geriau nesirgti, žolelėmis tik gydytis, nes vaistų brangumas neapsakomas, pas gydytoją patekti reikia laukti mėnesį ar kelis. Bet kas apie tai galvoja kapitalistinėje santvarkoje? Šiandieninė dešiniųjų valdžia Lietuvoje nuo daugelio problemų tiesiog nusišalina ir atvirai kalba, kad patys piliečiai turi galvoti, kaip išsikapstyti. O kaip iš tos krizės mus kapstė? Tiesiog užsieniuose skolinosi pinigų. Dabar valstybės skola siekia arti 50 milijardų. Bet finansų ministrė žaviai šypsodamasi ramina: nesijaudinkime...

Taip ir bėga metai vis kalbant apie šviesesnę ateitį. O ji kaip tas horizontas...

Motinos meilės jėga

Romualdas NAVICKAS

Kretinga

Karo pabaigoje, 1944 m. žiemą, mirė tėvas. Likau su mama dviese.

Lankiau Tirkšlių pradžios mokyklą, vėliau Mažeikių gimnaziją. Mama verpdavo, tokiu būdu uždirbdama pragyvenimui. Norėdamas padėti mamai ir sau įsidarbinau Tirkšlių valsčiaus Vykdomajame komitete, kuriam pirmininkavo toks Antanas Riauka iš Žemalės kaimo kilęs, vėliau „miško brolių“ nužudytas...

Kai Mažeikių apskritis buvo padalyta ir Seda tapo rajonu, įsidarbinau Sedos taupomojoje kasoje vyriausiu inspektoriumi. Išsinuomojau Sedoje pas pažįstamus butą, vis parvažiuodamas į Tirkšlius aplankyti mamos. Taip ir bėgo metai.

Vieną 1950 m. šaltą gruodžio šeštadienį susiruošiau parvažiuoti namo. Iš pat ryto išėjau ant kelio, vedančio iš Sedos į Tirkšlius. Spiginio šaltis, buvau su kailinukais, bet be kepurės (tokia mat mada buvo). Tais metais nebuvo jokių autobusų. Gerai,

jei pasitaikydavo koks sunkvežimis ir pavežėdavo. Dažniausiai tai buvo benzovežiai. Ir tąkart pamačiau benzovežį. Vairuotojas sustabdė mašiną. Paprašytas pavežti tarė: „Lipk, jei nebijai sušalti“. Užsiropščiau ant benzovežio, įsikibau į turėklus ir mašina pajudėjo. Iš Sedos iki Tirkšlių – 18 km. Mašinos viršuje jokios užuovės nebuvo, sustyrau, vis dangščiau rankomis ausis, kurios irgi šalo. Kai mašina sustojo Tirkšliuose, vos vos nulipau ant žemės.

Išsigando motina mane tokį pamačiusi. Padėjo nusirengti, pagirdė karšta arbata, pasodino mane prieš krosnį, kad sušilčiau. Atėjo vakaras, atslinko naktis, ir man darėsi vis blogiau. Drebjėjau, viskas skaudėjo, sukosi galva. Mamytė pamatavo temperatūrą – termometras parodė 40 laipsnių karščio.

Kitą rytą mama manęs jau prižadinti nebegalėjo, kadangi buvau netekęs sąmonės. Pakvietė vietos ambulatorijos gydytoją, kuris mane gerai apžiūrėjęs, patarė ruošti laidotuviams, į ligoninę neverta vežti, vis tiek nieko nebus. Mano mylima mama rankų nenuleido. Surado vieną medicinos darbuotoją, pas kurią privačiai pirkto tada tik ką išrastą vaistą peniciliną. Tada šis vaistas buvo brangus ir vaistinėse jo dar nebuvo. Pasamdė pažįstamą akušerę Jadvygą Bomšteiniene, ta penkias paras budėjo prie manęs ir kas keturias valandas leido man į raumenis peniciliną. Mama išpardavė viską, ką turėjo brangaus. Už gautus pinigus pirkto peniciliną.

Prabėgo penkios paros ir įvyko stebuklas. Jis įvyko dėka mano mamytės didelės meilės ir pasiryžimo mane išgelbėti iš mirties nagų. Aš atmerkiau akis ir pamačiau prie mano lovos sėdinčią motiną ir Jadvygą Bomšteiniene. Išgirdau kaip mamytė sušuko: „Viešpatie, jis gyvas...“ Džiaugsmu tryško ir akušerė Jadvyga.

Prabėgo daug metų, mano motina mirusi ir palaidota Kretingos kapinėse, ten yra skirta vieta ir man.

Kasmet, atėjus Motinos dienos, atsiklaupiu prie motinos kapo, dėkodamas mintyse už Jos gerumą ir auksinę širdį, padariusią stebuklą.

Nepamiršta savo giminės šaknų

Juozas BAUŽYS

Kumpikų kaimas, Kretingos rajonas

Kumpikų kaime (Kretingos r.) gyvenantis Vytautas Vaičiškuskas turi surinkęs apie savo giminę daug medžiagos. Vaičiškuskų giminės šaknys yra kilusios iš garsios to meto Milių giminės, kurie vadinosi bajorais. Jo tėvas buvo iš šešiolikos vaikų šeimos. Motina Barbora Mačernytė-Vaičiškuskienė mirė anksti, 1943 m. pavasarį. Tėvui vienam teko vargti ir auginti nemažą šeimą – du sūnus ir penkias dukras. Nors ir sunkūs metai buvo, visi vaikai užaugo sveiki ir darbštūs, kad ir be motinos priežiūros.

V. Vaičiškuskas ne tik sugeba užrašyti ir saugoti savo giminės šaknis. Jis dar turi sąsiuvinį, kuriame nuo pat nepriklausomybės atgavimo rašo dienoraštį apie viso kaimo įvykius. Turi ir daugiau prirašytų sąsiuvinų iš to meto, kai gyvenome kolūkiuose.

Garsus poetas Vytautas Mačernis, kuris žuvo per karą, buvo, kad ir tolimas, giminaitis mūsų Kumpikų V. Vaičiškuskui. Vytauto mamos sesuo Petronėlė Mačernytė-Laučienė 50 metų mokytojavo Darbėnuose. Neseniai mirė sulaukusi 100 metų. O jos duktė Jūratė Laučiūtė yra išrinkta į rajono tarybą. Žmonės ją išrinko, kaip gabią, išsilavinusią, sąžiningą, aktyvią ir teisingą. Jūratė gimė ir užaugo Darbėnuose. Čia baigė ir vidurinę. Tik aukštuosius mokslus išėjo

buvusiame Leningrade. Girdėti, kad dar dėstytojauja Klaipėdoje.

V. Vaičiškuską pažįstu nuo pat vaikystės. Iki melioracijos jo visa šeima gyveno Kniežų kaime. Ten vienintelis žmogus begyvena – V. Vaičiškuskas brolis Juozas. Jis yra pažadėjęs iki pat savo mirties išsaugoti tėvų ir bočių pastatus. O pastatų amžius, sako, siekia 250 metų.

Be visų kitų darbų Vytautas sugeba gražiai išdrožti šventųjų statulėles, susilaukia pagyrimų iš žmonių. Daug savo darbėlių yra padovanojęs ir Kretingos muziejui, bažnyčioms.

Kartą pas Vytautą pamačiau ant darbatalio bebaigiamą dirbti įdomų, su kopyltėlėmis, kryžių. Jį buvo numatęs pastatyti Vaineikių marų kapinaitėse. Tuose kapeliuose yra palaidota ir Vytauto kelių kartų giminės mažų vaikų. Tik tos kapinaitės apleistos. Neseniai su sūnumi Broniumi buvome nuvažiaję apžiūrėti kapinaičių, jas ir nupaveikslavome. Spausdinamoje nuotraukoje matyti žemesnis kryžius su dviem kopyltėlėmis – tai ir yra naujai padarytas V. Vaičiškuskas.

Antros marų kapinaitės yra Kumpikuose. Jas prižiūri Antanas Rimkus. V. Vaičiškuskas suremontavo vieną kopyltėlę, kuri mena, kad čia 1400 m. yra palaidoti ir keli švedų kareiviai. V. Vaičiškuskas yra suradęs du didžiulius akmenis, kuriuos žada su traktoriaus nuvilkti prie marų kapinaičių ir pastatyti jų kampuose. Vieną akmenį vilks į Vaineikius, o kitą į Kumpikus. Ir iškals juose 1400 metų datą, kai tos kapinaitės atsirado. Tokių kapinaičių, pasakojama, būta įvairiose Lietuvos vietose. Tada žmonės mirė masiškai nuo vidurių šiltinės, vadintos juodaisiais karščiais.

Savo namuose ant aukšto V. Vaičiškuskas yra įrengęs ir nedidelį muziejų. Žada vis dar plėsti – kad būtų ko žmonėms pažiūrėti. O šiaip Vytautas yra geros širdies. Ko tik žmonės paprašo, atsisakyti nemoka. Visi kaimo žmonės jį gerbia.

Dingo vaikai...

Albinas KLIZAS

Gargždai

Šalies radijas plyšauja, laikraščiai postringauja, kur iš akiračio dingo didelis būrys mokyklinio amžiaus vaikų, ar ne penki tūkstančiai? Kauno miesto savivaldybė rengiasi jų ieškoti net su policija. Klaipėdos rajono švietimo darbuotojai, susidūrę su moksleivių paieška, tvirtina, kad nelankančių mokyklos moksleivių sąrašas esama tokių, kurie jau ...yra studentai.

Turbūt ne viskas gerai su apskaita, ją reikia tikslinti, ne veltui visais laikais buvo sakoma, kad gyvulių apskaita nepalyginamai geresnė, negu žmonių. Neseniai buvo visuotinis gyventojų surašymas, o kiek Lietuvoje gyventojų yra, taip tiksliai ir nežinome, ką čia kalbėti apie vaikus.

Lietuvos rašytojų sąjungos žurnalo „Metai“ balandžio numeryje Violeta Šoblinkaitė-Aleksa rašo: „Ne per daugiausia, tiesą sakant, tų vaikų ir vaikų Lietuvoje jau ir liko. Išsilakstė kas kur. <...> Vilniuje, Kaune dar galima išvysti mokinukų ir studentų. O mažuose miesteliuose pusė namų tušti, visai ne taip, kaip Vakarų Europoje ar Šiaurės šalyse, kur mažiausioj gyvenvietėj jaunų ir senų knibžda. Merdėjanti žemė. Tušti kaip iškirmijusio riešuto kevalas namai užkaltomis langinėmis“. Teisinga ar iškreipta mūsų gyvenimo panorama? Sakykite, žmonės, ir kartu mūsų didieji politikai, kurie savo žodyne, švaistydami skundais teismams, vartojate žodį „šmeižtas“, ar čia daug netiesos? Šiame gyvenimo chaose pabandykime suskaičiuoti bent mūsų vaikelius.

Apie žemės ūkį ir jo specialistus

Ferdinandas PETKEVIČIUS

Ramygala

Tarpukario Lietuvoje pagal statistiką 1939 m. buvo laikoma 1239,9 tūkstančio galvijų ir 1272,1 tūkstančio kiaulių. Maisto produktai tuo metu buvo tikriausiai pigiausi Europoje. Atkurtoje Lietuvoje 2011 m. pabaigoje buvo laikoma 686 tūkstančiai galvijų, tvartuose kriuksėjo apie 700 tūkstančių kiaulių

Dabar 50 proc. kiaušienos verslininkai įsiveža iš Vokietijos, Olandijos ar Lenkijos. Maisto kainos varginam žmogui tapo jau nebepavejam (pvz., 2011 12 01 litras pieno, 3,5 proc. riebumo, Vilniuje kainavo 2,95 lito, aukščiausios rūšies kvietiniai miltai – 5 litus. Tuo tarpu kaimyninėje Lenkijoje atitinkamai 1,85 ir 2,94 lito).

Iki 1990 m. Lietuvoje buvo parengta daug žemės ūkio specialistų su viduriniu specialiuoju ar aukštesniu išsilavinimu. Jų įgytos žinios (už dyka ir dar gavus stipendijas) buvo didelis likutinis turtas, tačiau jis buvo nuvertintas atkūrus nepriklausomybę. Tie specialistai imti laikyti „sovietiniais kolaborantais“ – atseit, padėjo moksliniais pagrindais tvarkyti kolūkius ir tarybinius ūkius. Daugelis jų, pertvarkant žemės ūkį kapitalistiniais pagrindais, buvo išvaryti pensininkauti, nuvertinti jų diplomai. Tik neteko girdėti, kad bent vienas tarybinių laikų profesorius, netgi iškilęs į valdžią, būtų gėdijęsis šio vardo, jo atsisakęs.

Senieji žemės ūkio specialistai buvo ir lieka didelė kliūtis užsienio žemės ūkio aptarnavimo ir kitoms kompanijoms, kurios atkūrus nepriklausomybę puolė į Lietuvos rinką, koku būdu papirko valstybės tarnautojus, įvedė savo tvarką. Sunaikinta sterilių veterinarinių vaistų gamyba Ukmergės ar Kaišiadorių biofabrikuose, kaip neatitinkančiuose Europos Sąjungos reikalavimų. Pabrango visos paslaugos ir priemo-

nės, reikalingos žemės ūkio produkcijos gamybai. O mūsų valstybės „koordinatoriai“ įvairiais biurokratiniais reikalavimais atbaidė kaimo gyventojus nuo darbo žemės ūkyje.

Tarpukario Lietuvoje vyriausybė neleido skriausti vargingų kaimo gyventojų (pvz., už ligonio apžiūrėjimą savo kabinete galima buvo imti ne daugiau kaip 3 litus, už apsilankymą namuose – ne daugiau kaip 5 litus, gydytojas privalėjo važiuoti pas ligonį).

Dabar neaišku, kokia tarnyba nustato įvairių paslaugų įkainius, netenka matyti kokių nors mokslinių studijų tuo reikalu. Taigi – mulkininkai nori savo klientą, svarbiausia, kad tik surašytum pinigų iš jo paėmimo kvitą už paslaugas ir įduotum kasos aparato čekį (belieka prie kasos aparato priverstinai primontuoti vaizdo kamerą).

Daug tarybiniais laikais išsilavinusių žemės ūkio specialistų labai gerai tvarko savo ūkius (jiems beveik nereikia jokių konsultantų ar šiuolaikinių specialistų), kad ir gaudami mažesnes už kitų šalių ūkininkus Europos Sąjungos išmokas dar sugeba konkuruoti pasaulinėje rinkoje. Turime būti jiems dėkingi, kad jie neleisdžia dirvonuoti Lietuvos žemei.

O užsienio kapitalistai Lietuvos žemės ūkyje jau stipriai įsitvirtino. Jie papirko senesnius ūkininkus, kad jie pasitrauktų iš žemės ūkio gamybos, padarė kaimo žmogų ne gamintoju, o vartotoju. Kapitalistui svarbiausia, kad būtų pigi žemė ir pigus būsimas „baudžiauninko“ darbas, kad Lietuva taptų Danijos kiaulių kompleksų lokalizacijos vieta, o jų produkcija būtų brangiai parduodama. O jauni ir sumanūs miestelių ir kaimų gyventojai, neturėdami čia padoraus gyvenimo, priversti (didesniais mastais negu tarpukario Lietuvoje) palikti savo krašto žemę, tėvus ir vaikus valstybės globai ir ieškoti pasaulyje prasmingesnio gyvenimo.

P. S. *Žurnalą „Gairės“ skaitau Ramygalos bibliotekoje. Čia jos gaudamos šviesaus atminimo buvusio „Ramygalos“ kolūkio pirmininko, trijų Seimo kadencijų nario V. Velikonio dėka.*

Gyvoji atmintis

Albertas VAITIEKŪNAS

Šiauliai

Gerbiamą redakciją, atsiprašau, jei rasite klaidų mano laiške – mokyklą esu baigęs prieš 65 metus, nebežinau visų dabarties rašybos taisyklių. Tai net nežinau, kaip dabar geriau rašyti: laisva ar nepriklausoma Lietuva. Nors man atrodo, ji nėra nei laisva, nei nepriklausoma. Bet kai ji radosi, buvo daug gražių vilčių. Deja, jos nepasiteisino. Gal todėl prastai išėjo, kad buvo pradėta ne nuo naujų darbų, o nuo to, kas sukurta, griovimų, ardymų. Buvo įvairių pasikeitimų. Keitėsi laikraščiai, gatvių ir net partijų pavadinimai.

Taip atsitiko ir mūsų Šiauliuose. Karui baigiantis miestas labai nukentėjo, buvo sugriauta didžioji jo dalis. Miestą nuo vokiečių vadavo ir 16-oji lietuviškoji divizija, jai vadovavo buvęs nepriklausomos Lietuvos generolas Vladas Karvelis. Vėliau jis dalyvavo vaduojant iš fašistų Čekoslovakiją (beje, Prahoje buvo baigęs karo akademiją). Po karo belaisviai vokiečiai pastatė Šiaulių centre gražų Pergalės paminklą. Viena proga V. Karveliui buvo suteiktas Šiaulių miesto garbės piliečio vardas. Jis tikrai buvo vertas tokio pagerbimo – buvo gimęs Šiauliuose, tarnavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje, vadavo miestą nuo nacių.

Atkūrus nepriklausomybę mano minėtas paminklas buvo susprogdintas. V. Karveliui atimtas miesto garbės piliečio vardas, pakeistas ir jo vardu pavadintos gatvės pavadinimas. Apie tokią neteisybę esu kalbėjęs su karo veteranais, jie sakė, kad niekas nekreipia į tai dėmesio. Buvo vilties, kai Šiaulių miesto meru tapo socialdemokratas Sartauskas. Bet kai išgirdau, kad savo, kaip mero, pirmuoju darbu jis laiko skirti sklypą naujos bažnyčios statybai, tai netikiu, kad jis padėtų atstatyti istorinę tiesą.

Visko buvo mūsų Lietuvos istorijoje. Šaudėme vieni kitus, šaudėme kitataučius. Manau, kad jau užtenka vieniems kitus vadinti kolaborantais, sribais ar banditais. Bet peiktina, kai valdžia istoriją panaudoja savo interesams.